

T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI

**LİSE ÖĞRENCİLERİNİN MESLEK SEÇİMİNDE AİLE
ETKİSİ VE ÖZERK-İLİŞKİSEL BENLİĞİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEYDENUR ÖZSEMİZ ŞERİF

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. MUSTAFA KILIÇ

ANKARA

2023

T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN MESLEK SEÇİMİNDE AİLE ETKİSİ VE
ÖZERK-İLİŞKİSEL BENLİĞİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEYDENUR ÖZSEMİZ ŞERİF

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. MUSTAFA KILIÇ

ANKARA

2023

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

† Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

19.01.2023

SEYDENUR ÖZSEMİZ ŞERİF

ADAMA

*“Beni ne zaman görmek isterseniz aynaya bakın.
Siz Türk çocukları benim bir parçamsınız ve ben de sizin.”
Mustafa Kemal ATATÜRK*

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın her aşamasında bilgisini ve desteğini benden esirgemeyen çok kıymetli hocam Sayın Prof. Dr. Mustafa Kılıç'a teşekkür ederim. Sayın Prof. Dr. Mustafa Kılıç ile bu sũreci tamamlamanın gururunu yaşıyorum. Benim için Sayın Prof. Dr. Mustafa Kılıç ile çalışmak bir onur.

Önerileri ve tezimin her detayıyla ilgilenerek değerli vaktini harcadığı, emeğini, ilgisini, desteğini hep hissettiğim Sayın Dr. Öğr. Üyesi Aslıhan ERMAN ASLANOğLU' na teşekkür ederim.

Yüksek Lisans seminer dersi dõneminde tanıdığım, tez konumu belirleme sũrecinde desteklerini esirgemeyen Sayın Prof. Dr. Mehmet GÜVEN' e teşekkür ederim.

Hayatım boyunca her zaman benim yanımda olan sevgilerini, desteklerini ve ilgilerini esirgemeyen sevgili annem Filiz ÖZSEMİZ' e, sevgili babam Mustafa ÖZSEMİZ'e ve her daim aldığım kararlarda yanımda duran sevgili eşim Erdem ŞERİF'e teşekkür ederim.

ÖZET

ŞERİF ÖZSEMİZ, Seydenur. Lise Öğrencilerinin Meslek Seçiminde Aile Etkisi ve Özerk-İlişkisel Benliğin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2023.

Araştırmanın amacı, lise öğrencilerinin meslek seçiminde aile etkisi ve özerk-ilişkisel benlik yapılarının incelenmesidir. Bu araştırma da lise öğrencilerinin meslek seçiminde aile etkisi ile özerk-ilişkisel benliklerinin arasındaki ilişki cinsiyet, sınıf düzeyi, anne-baba eğitim düzeyi ve ailenin aylık geliri durumu değişkenleri ile incelenmiştir. Bu araştırma, ilişkisel tarama modeline göre yapılandırılmıştır. Araştırmada uygun örnekleme yöntemi ile veri toplama işlemi gerçekleştirilmiştir. Araştırma örneklemini Ankara ilinde Çankaya ve Etimesgut ilçelerinde bulunan üç Anadolu Lisesinde 9., 10., 11. ve 12. sınıfta eğitim gören 503 (271 kadın ve 232 erkek) öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından oluşturulmuş olan Kişisel Bilgi Formu, Kariyer Seçiminde Aile Etkisi Ölçeği ve Ailede Özerk-İlişkisel Benlik Ölçeği kullanılmıştır. Lise öğrencilerinin meslek seçiminde aile etkisi ile özerk-ilişkisel benlik kurguları arasındaki ilişki pearson momentler çarpımı ile analiz edilmiştir. Elde edilen verilere göre lise öğrencilerin meslek seçiminde aile etkisi ile özerk-ilişkisel benlik yapıları arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Lise öğrencilerin meslek seçiminde aile etkisi ve özerk-ilişkisel benlikleri cinsiyet değişkenine göre bağımsız örneklem t-testi ile, sınıf düzeyi, anne-baba eğitim düzeyi ve ailenin aylık geliri durumu değişkenlerine göre bağımsız örneklem tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile incelenmiştir. Analiz sonucunda lise öğrencilerinin meslek seçiminde aile etkisi anne-baba eğitim düzeyi ve ailenin aylık gelir durumu değişkenlerine göre anlamlı fark gösterdiğine ulaşılrken, cinsiyet ve sınıf düzeyi değişkenlerine göre farklılık göstermediği bulunmuştur. Bu bulguya göre, lise öğrencilerinin kariyer seçiminde aile etkisi ölçeğinin alt boyutlarından aldıkları puanların birbirlerine yakın puanlar olduğu görülmektedir. Lise öğrencilerinin özerk-ilişkisel benlik yapıları sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı fark gösterdiğine ulaşılrken, cinsiyet, anne-baba eğitim düzeyi ve ailenin aylık gelir durumu değişkenine göre farklılık göstermediği bulunmuştur. Bu bulguya göre, lise öğrencilerinin ailede özerk-ilişkisel benlik ölçeğinin alt boyutlarından aldıkları puanların birbirlerine yakın puanlar olduğu görülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Lise Öğrencileri, Meslek Seçimi, Aile Etkisi, Özerk-İlişkisel Benlik

ABSTRACT

ŞERİF ÖZSEMİZ, Seydenur. Examining the Relationship Between Family Influence and Autonomous-Relational Self of High School Students' Career Choice, Master Thesis, Ankara, 2023.

The research examines the relationship between family influence and autonomous-relational self of high school students' career choice. Family influence and autonomous-relational self of high school students' career choice were examined with the variables of gender, grade level, education level of parents and monthly income of the family. This research was conducted with the relational screening model. In the research, data were carried out with convenient sampling method. The research was carried out with the participation of 503 (271 female and 232 male) students studying in the 9th, 10th, 11th and 12th grades in Ankara. Data were collected using the Personal Information Form, Family Influence Scale and Autonomous-Related Self-in-Family Scales. The relationship between family influence and autonomous-relational self of high school students' career choice was analyzed by Pearson's product of moments. It was found that there is a significant relationship between the family influence and the autonomous-relational self of high school students' career choice. Family influence and autonomous-relational self of high school students' career choice were examined with the independent sample t-test according to the gender variable, and with the independent sample one-way analysis of variance (ANOVA) according to the variables of grade level, education level of parents and monthly income of the family. As a result of the analysis, it was found that there was a significant difference in the career choice of high school students according to the education level of the parents and montly income of the family. In addition, it was found that there is a significant diffrence in the high school students' autonomous-relational self according to the grade level variable.

Keywords: High School Students, Career Choice, Family Influence, Autonomous-Relational Self

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

BİLDİRİM	i
ADAMA	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR DİZİNİ	x
TABLolar DİZİNİ	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ	xii
GİRİŞ	1
1.BÖLÜM	10
KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	10
1.1. Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler.....	10
1.1.1. Yetenek.....	10
1.1.2. İlgi	11
1.1.3. Kişilik Özellikleri	11
1.1.4. Meslek Değerleri	12
1.1.5. Aile	12
1.1.6. Sosyo-ekonomik Düzey	13
1.2. Meslek Seçimi ve Gelişimi Kuramları	14
1.2.1. Özellik ve Etmen Kuramı.....	14
1.2.2. Holland'ın Tipoloji Kuramı	14
1.2.3. Roe'nun Yaklaşımı.....	16
1.2.4. Ginzberg ve Arkadaşlarına Göre Mesleki Gelişim	17
1.2.5. Super'ın Yaşam Boyu Meslek Gelişimi Kuramı.....	18

1.2.6. Gottfredson'un Daraltma-Uzlaşma Kuramı	19
1.3. Benlik	20
1.3.1.Kültür	21
1.3.2. Benlik Kurgusu	21
1.4. Meslek Seçiminde Aile Etkisi ile İlgili Araştırmalar	25
1.4.1. Meslek Seçiminde Aile Etkisi ile İlgili Yurt İçi Yapılan Araştırmalar.....	25
1.4.2. Meslek Seçiminde Aile Etkisi ile İlgili Yurt Dışı Yapılan Araştırmalar ..	28
1.4.3. Meslek Seçiminde Aile Etkisi ile İlgili Yurt İçi ve Yurt Dışı Yapılan Araştırmaların Karşılaştırılması.....	30
1.5. Benlik/Benlik Kurgusu ile İlgili Araştırmalar	31
1.5.1. Benlik/Benlik Kurgusu ile İlgili Yurt İçi Yapılan Araştırmalar	31
1.5.2. Benlik/Benlik Kurgusu ile İlgili Yurt Dışı Yapılan Araştırmalar	35
1.5.3. Ailede Özerk-İlişkisel Benlik ile İlgili Yurt İçi ve Yurt Dışı Yapılan Araştırmaların Karşılaştırılması.....	36
2. BÖLÜM.....	38
YÖNTEM.....	38
2.1. Araştırma Modeli	38
2.2. Çalışma Grubu	38
2.3. Veri Toplama Araçları	39
2.3.1. Kişisel Bilgi Formu	39
2.3.2. Kariyer Seçiminde Aile Etkisi Ölçeği (KSAEÖ).....	40
2.3.3. Ailede Özerk-İlişkisel Benlik Ölçeği (AÖİBÖ).....	41
2.4. Veri Toplama Süreci	42
2.5. Verilerin Analizi	43
3. BÖLÜM.....	45
BULGULAR	45
3.1. Lise Öğrencilerin Meslek Seçiminde Aile Etkisi ile Özerk-İlişkisel Benlikleri Arasındaki İlişkiye İlişkin Bulgular	45
3.2. Lise Öğrencilerinin Meslek Seçiminde Aile Etkisinin Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi	46

3.2.1. Aile Etkisinin Cinsiyet Değişkenine Göre İncelenmesi.....	46
3.2.2. Aile Etkisinin Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre İncelenmesi.....	47
3.2.3. Aile Etkisinin Anne-Baba Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre İncelenmesi	47
3.2.4. Aile Etkisinin Ailenin Aylık Gelir Durumu Değişkenine Göre İncelenmesi	49
3.3. Lise Öğrencilerinin Özerk-İlişkisel Benliklerinin Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi.....	50
3.3.1. Özerk-İlişkisel Benliklerin Cinsiyet Değişkenine Göre İncelenmesi	51
3.3.2. Özerk-İlişkisel Benliklerin Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre İncelenmesi	51
3.3.3. Özerk-İlişkisel Benliklerin Anne-Baba Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre İncelenmesi	52
3.3.4. Özerk-İlişkisel Benliklerin Ailenin Aylık Gelir Durumu Değişkenine Göre İncelenmesi	53
4.1. Lise Öğrencilerinin Meslek Seçiminde Aile Etkisi ile Ailede Özerk-İlişkisel Benlik Arasındaki İlişkiye Yönelik Elde Edilen Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması	55
4.2. Lise Öğrencilerinin Meslek Seçiminde Aile Etkisinin Cinsiyete Göre Elde Edilen Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması.....	56
4.3. Lise Öğrencilerinin Meslek Seçiminde Aile Etkisinin Sınıf Düzeyine Göre Elde Edilen Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması	56
4.4. Lise Öğrencilerinin Meslek Seçiminde Aile Etkisinin Anne-Baba Eğitim Düzeyine Göre Elde Edilen Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması	57
4.5. Lise Öğrencilerinin Meslek Seçiminde Aile Etkisinin Ailenin Aylık Geliri Durumuna Göre Elde Edilen Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması .	58
4.6. Lise Öğrencilerinin Özerk-İlişkisel Benliklerinin Cinsiyete Göre Elde Edilen Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması.....	58
4.7. Lise Öğrencilerinin Özerk-İlişkisel Benliklerinin Sınıf Düzeyine Göre Elde Edilen Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması.....	59
4.8. Lise Öğrencilerinin Özerk-İlişkisel Benliklerinin Anne-Baba Eğitim Düzeyine Göre Elde Edilen Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması	60
4.9. Lise Öğrencilerinin Özerk-İlişkisel Benliklerinin Ailenin Aylık Gelir Durumuna Göre Elde Edilen Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması	60

5. BÖLÜM.....	62
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	62
5.1. Sonuçlar	62
5.2. Öneriler	64
5.2.1. Uygulayıcılar İçin Öneriler	64
5.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler.....	65
KAYNAKÇA	66
EKLER.....	73
EK-1. Ölçek Kullanım İzinleri.....	73
EK-2. Kişisel Bilgi Formu	74
EK-3. Kariyer Seçiminde Aile Etkisi Ölçeği	75
EK-4. Ailede Özerk-İlişkisel Benlik Ölçeği	76
EK-5. Etik Kurul İzni.....	77
ÖZGEÇMİŞ.....	78

KISALTMALAR DİZİNİ

ÖSYM	Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi
YKS	Yükseköğretim Kurumları Sınavı
KSAEÖ	Kariyer Seçiminde Aile Etkisi Ölçeği
AÖİBÖ	Ailede Özerk-İlişkisel Benlik Ölçeği
SSPS	Statistical Package for the Social Sciences

TABLolar DİZİNİ

Sayfa No:

Tablo 1. Katılımcılara Ait Dağılımlar	39
Tablo 2. KSAEÖ ve Alt Boyutları Cronbach Alpha Katsayıları.....	41
Tablo 3. AÖİBÖ ve Alt Boyutları Cronbach Alpha Katsayıları	42
Tablo 4. KSAEÖ, Alt Boyutları ile Çarpıklık ve Basıklık Değerleri.....	43
Tablo 5. AÖİBÖ, Alt Boyutları ile Çarpıklık ve Basıklık Değerleri.....	44
Tablo 6. KSAEÖ ve Alt Boyutları ile AÖİBÖ ve Alt Boyutları Arasındaki Korelasyon	45
Tablo 7. KSAEÖ'nün Alt Boyutları ve Cinsiyet.....	46
Tablo 8. KSAEÖ'nün Alt Boyutları ve Sınıf Düzeyi.....	47
Tablo 9. KSAEÖ'nün Alt Boyutları ve Anne Eğitim Düzeyi.....	48
Tablo 10. KSAEÖ'nün Alt Boyutları ve Baba Eğitim Düzeyi	49
Tablo 11. KSAEÖ'nün Alt Boyutları ve Ailenin Gelir Durumu	50
Tablo 12. AÖİBÖ'nün Alt Boyutları ve Cinsiyet	51
Tablo 13. AÖİBÖ'nün Alt Boyutları ve Sınıf Düzeyi	51
Tablo 14. AÖİBÖ'nün Alt Boyutları ve Anne Eğitim Düzeyi.....	52
Tablo 15. AÖİBÖ'nün Alt Boyutları ve Baba Eğitim Düzeyi	53
Tablo 16. AÖİBÖ'nün Alt Boyutları ve Ailenin Gelir Durumu	54

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler	10
Şekil 2. Kültür ve Benlik Kurgusu.....	22
Şekil 3. Yetkinlik, Arası Mesafe ve Bağlamında Benlikler Kişiler.....	24

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, problem cümlesi, varsayımları, sınırlılıkları ve tanımları açıklanmıştır.

Problem Durumu

Bireyler hayatları süresince birçok seçimle karşı karşıya kalırlar. Bireylerin hayatlarında verdikleri en önemli kararlardan biri meslek seçimidir. Meslek, kişilerin tamamladıkları eğitim süreçlerinin ardından topluma hizmet sağladığı ve yaşamlarını devam ettirebilmek için kazanç elde ettikleri faaliyetlerin tamamı olarak tanımlanabilmektedir (Kuzgun, 2009, Akt. Yeşilyaprak, 2020, s. 3). Kişilerin meslekleri, var oldukları toplum içinde statü kazanmalarını ve ekonomik özerklik sağlayan, hayatı değerli ve anlamlı kılan en önemli faaliyetlerden biridir. Dolayısıyla, meslek seçiminde kişilerin hayatlarında verdikleri sağlıklı kararların etkisi önemlidir. Yaşamın dönüm noktası olan meslek seçimi aslında bir gelecek planlamasıdır. Meslek seçimi, kişinin bireysel özelliklerine uygun olan meslekleri değerlendirerek karar verme sürecidir (Kırgız, 2020, s. 4). Stanley (1971), meslek seçimini bireyin varlığını sürdürmesini sağlayan bir yol olarak değerlendirmektedir (Akt. Kuzgun, 2017, s.3). Yapılmış olan bu seçimlerin, bireylerin yaşama biçimleri, yaşamı algılamaları, sosyo-ekonomik durumları ile topluma yarar sağlamaları üzerinde yadsınamayacak etkileri bulunmaktadır (Gati ve Tal, 2008, s. 157). Meslek, bireyin yaşamında önemli bileşenlerden biri olup, yaşamında değer görmesine, iyi iletişim içerisinde olmasına, yaşadığı çevrede bir statü kazanmasına ve topluma ait olma duygusunu yaşamasına olanak veren bir etkinliktir (Kuzgun, 2017, s. 2). Her birey temel düzeyde de olsa seçebileceği bazı meslekler hakkında karar almaktadır. Bu kararların bireyin ilgi, yetenek, mesleki değerler, kişilik özellikleri ve benlik algısı gibi birtakım özellikleriyle eşleşmesi gerekmektedir. Bu özellikler dikkate alınmadığında bireyler istedikleri mesleğe ulaşamamaktadır. Birey ancak kendi yeteneklerine ve ilgilerine uygun meslek seçimi yaptığında kendini geliştirebilir. Dolayısıyla, kişi yaşamını nasıl sürdüreceğini yapacağı seçimlerle belirlemektedir. Kişinin yaşamında başarılı ve mutlu olması bu seçimlerin uygun ve istenilir olmasına bağlıdır (Gülbahçe, 2009, s. 132).

Meslek seçimi, endüstrileşmiş toplumların sorunu haline gelmeye başlamaktadır. Bunun en önemli nedeni, günümüzde meslek çeşidi sayısının gün geçtikçe artmasıdır. Dolayısıyla, süreç içerisinde meslek seçiminde bulunacak lise öğrencilerinin seçim

aşaması daha da zorlaşmaktadır. Bu zor süreç içerisinde ergenlere sağlanması gereken mesleki bilginin ve desteğin önemi artmıştır. Sağlanan bilgi desteği sayesinde sürecin doğru bir şekilde yürütülmesi, ergenin doğru ve uygun meslek seçimi kararını vermesine yardımcı olacaktır.

Meslek seçimi sadece belli bir dönemde gerçekleşen bir durum değildir. Meslek seçimini açıklayan kuramlara bakıldığında Ginzberg ve arkadaşları (1951) ve Super (1957) meslek seçiminin devam eden gelişimsel süreç olduğunu ileri sürmektedirler. Bu gelişimsel süreç erken çocukluk döneminden başlayarak kişinin çalışma hayatının sonuna kadar devam etmektedir. Bu süre boyunca kişilerin belli davranış örüntüsü geliştirmesi beklenmektedir. Davranışlardan birkaçı; bireyin yeteneklerini uygun değerlendirebilme, seçtikleri mesleğin gerektirdiği özelliklere sahip olma, seçenekleri araştırma, beklentilerini saptayıp değerlendirmedir. Böylelikle, yapılan bu değerlendirmeler sonucunda karar vermeleridir (Çınar, 2011, s.1). Bir başka deyişle, meslek seçimi bir karar verme sürecidir.

Kişinin istediği bir geleceği planlamasının ilk basamağı olan meslek seçimine dair adımları lise yıllarında olduğu düşünülse de bu yönelim okul öncesi dönemde başlamaktadır. Okul öncesi dönemdeki çocuklara yetişkinlerin sordukları soruların başında “Büyüyünce ne olacaksınız?” sorusu gelmektedir. Çocuğun yaşı fark etmeksizin bir mesleğe yönelik cevap verdiği görülmektedir. Çocuğun oyunlarına yansıyan meslekle ilgili aktarım gerçeğiyle bağlantısı çok zayıf olup soyuttur. Çocukluktan ergenliğe geçiş döneminde istekler belirginleşmektedir (Önalın, 2001, Akt. Gülbahçe, 2009, s. 134). Ergenlik dönemi, kişilerin gelecekte yapacakları mesleklerin provasının yapıldığı dönemdir (Kılıç, 2013, s. 108). Super’a göre keşfetme dönemi, Ginzberg ve arkadaşlarına göre deneme dönemi olarak adlandırılan bu dönem kişilerin mesleklerle ilgili daha net bir fikir sahibi olduğu ve mesleklerin hayatın bir parçası olduğunu kapsamaktadır (Siyez, 2020, s. 189). Dolayısıyla, kişinin hayatında en zor seçimlerden biri olan bu süreçte bilinçli bir kararın verilmesi ise lise yıllarında olmaktadır. Lise öğrencileri için meslek seçimi çok önemlidir. Gelişimsel dönemler incelendiğinde ergenlik döneminde olan lise öğrencileri, kendi kimlik gelişimlerini yeni oluşturmaya başladıkları dönemde meslek seçimi için karar vermek durumunda kalmaktadırlar. Böylelikle bu karar verme dönemi onlar için zorlu olabilmektedir. Ergenler fiziksel ve duygusal değişim içindeyken aynı zamanda gelecekte alacakları eğitimleri, kariyer hakkında yeni kararlar verme süreci, ergenin daha öncesinde oluşturduğu kimliğini gözden geçirmesine sebep olmaktadır.

Birey, ergenlik döneminde kendini tanıma, kim olduğunu anlama, değerlerini bulma ve amacını bulma çabası içindedir. Erikson bu dönemin gelişim sorununu kimlik arayışı olarak tanımlamaktadır. Ergen, “Ben kimim?, Nereye yönelmeliyim?, İlgilerim neler?, Neler yapabilirim?” gibi soruları kendine sorar ve cevaplarını bulmaya çalışır (Vidinlioğlu, 2010, s. 1).

Türkiye’de lise öğrencilerinin meslek seçiminde Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) tarafından her yıl yapılan Yükseköğretim Kurumları Sınavı’na (YKS) önemli bir etkisi vardır. Sınav sonucuna bağlı olarak yaptıkları tercihlerle kazandıkları üniversitede geleceklerine yönelik mesleklerine adım atmaktadırlar. Lise öğrencileri, meslekleri için eğitim görecekları üniversiteleri bilinçli bir seçim yerine ailenin istekleri doğrultusunda ya da puanlarına göre tercih edebilmektedirler. Bu durum dolayısıyla öğrencilerin ilgileri olmadığı bölümde eğitim görmelerine neden olabilmektedir (Akkoç, 2009, s. 7).

Kişinin dünyaya geldiği ve içinde yaşadığı çevre meslek seçiminde önemli bir yere sahiptir. Toplumun en küçük birimi olan aile öğrencilerin meslek seçiminde önemli bir etkidir. Lise öğrencilerinin özellikle meslek seçimine hazır olmaları için belirli davranışları kazanmaları, gelişimsel ve bilişsel süreçleri yerine getirmeleri gerekmektedir. Bu örüntülerden bazıları; benlik algısının gelişmesi, meslek yaşamı hakkında gerekli bilgilere sahip olmak ve etkili meslek kararları verebilmesidir (Watson, 2008; Akt. Bulut ve Bacanlı, 2022, s. 240). Bu süreçlerde ailenin etkisi yadsınamazdır. Öğrencilerin meslek seçimini etkileyen nedenler arasında ailenin ekonomik düzeyi önemli bir faktördür. Ailenin ekonomik durumuna göre yapılan çalışmalarda beklentilerin farklılaştığı görülmektedir. Schoon ve Parsons (2002), ailenin ekonomik durumunun öğrencilerin mesleki ve eğitsel isteklerini, ilgilerini etkilediğini savunmaktadırlar. Üniversiteye giden öğrencilerin meslek seçiminde aile etkisini inceleyen çalışmalarda, ailenin ekonomik durumuna göre eğitim fakültelerinde eğitim alan öğrencilerin ailelerin orta sosyo-ekonomik düzeye sahip oldukları (Akbayır, 2003), iktisadi ve idari bilimler fakültesinde eğitim gören öğrencilerin ailelerinin yüksek sosyo-ekonomik düzeyden geldiği bulunmuştur (Bahar, 2002). Ayrıca, ailenin eğitim düzeyi de öğrencilerin meslek seçiminde diğer önemli etkenlerden biridir. Ergenlerin annelerinin eğitim düzeyinin çocukların doğru ve sağlıklı kararlar vermelerinde babalarının eğitim düzeyine göre daha fazla etkisinin olduğu bulunmuştur (Leigh, 1998; Akt. Korkut-Owen, Kepir, Özdemir, Ulaş ve Yılmaz, 2012, s. 136).

Ailelerin çocuklarının meslek seçimlerinde sadece olumlu değil olumsuz olarak da etkileri bulunmaktadır. Türkiye toplulukçu (kollektivist) kültürün hâkim olduğu bir ülkedir. Böylelikle, her türlü desteği sağlamaya çalışırken çocuklarının meslek seçimi kararlarına müdahale edebilmektedirler. Bu müdahale sonucunda, kişiler istemedikleri bir mesleği seçtiklerinde mutlu olmadıkları gözlenebilmektedir (Pişkin, 2020, s. 66). Splete ve Freeman-George (1985), ailenin sosyo-ekonomik düzeyi, aile yapısı, anne ve babalık tarzı, anne ve babanın çalışma hayatının çocuklarının meslek seçimlerinde etkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır (Akt. Pişkin, 2020, s. 66). Kuzgun (2008) da meslek seçiminde anne ve babaların çocuklarının meslek seçiminde etkisi olduğunu savunmaktadır. Kuzgun'a göre, anne ve babalar çocuklarının yeteneklerini geliştirebilir ya da ihmal edebilmektedir. Anne ve babaların mesleklere karşı olan tutumları ve davranışları çocukları etkileyebilmektedir. Bunlara ek olarak, çocuğun benlik kavramının gelişiminde anne ve babanın etkisi bulunmaktadır (Akt. Pişkin, 2020, s. 66).

Meslek seçiminde aile etkisi, kişilerin hayatlarındaki mesleklerine ve eğitim almalarına dair yaşantılarında aileden aldığı ve algıladığı etkilerin bütünü olarak tanımlanabilmektedir (Turner ve diğ., 2003; Akt. Şama, 2020, s. 5). Meslek seçiminde ailenin etkisini meslek seçimi ve gelişimi kuramları farklı yönlerden incelemişlerdir. Psikanalitik yaklaşım, meslek seçiminde bilinçaltı faktörlerin kişinin aile geçmişi ile ilgili olduğunu savunmaktadır. Psikanalitik yaklaşımlardan biri olan Roe'nun yaklaşımı, erken çocukluk döneminde yaşanan deneyimlerin ve anne ve babaların tutumlarının meslek seçiminde etkisinin olduğunu belirtmiştir. Bir diğeri ise Adler'in yaklaşımıdır. Adler, kişilerin çocukluk döneminde büyüdüğü aile ve ortamın kişinin meslek seçimine etkisi olduğunu vurgulamaktadır. Buna ek olarak, anne-baba-çocuk ilişkisi, kardeşler arasındaki ilişki, doğum sırası, sosyal ilgi, yaşam tarzı faktörleri de ileriki dönemlerde verilen meslek seçimi kararına etkisi bulunmaktadır (Güneri, 2020, s. 142-156).

Kişinin meslek seçimini içeren her gelişim döneminde farklı kararlar almasında benlik kavramının önemli bir rolü bulunmaktadır. Benlik, kişinin kendi özelliği, ilişkileri, olaylar ve yeteneklerinin farkına varmasıdır. Benlik, kişinin çevresinden özellikle anne ve babalarından aldıkları geri bildirimlerle oluşan bir yapıdır (Beane ve Lipka, 1984; Akt. Özen, 2009, s. 30). Ayrıca, ergen benliğini oluşturmaya çalışırken bu süreç içerisinde onlar etkileyen faktörler bulunmaktadır. Bu faktörlere kişinin demografik özellikleri, aile etkisi veya çevreden gelen dış etkenler örnek verilebilir (Kartal, Ayyıldız ve Alp, 2019, s. 30).

Benlik yapısının oluşumu, ergenlik ve genç yetişkinlik döneminde şekillenmeye başlamaktadır. Benlik yapısının oluşum temelleri, kişinin erken dönem ilişkilerinden etkilenen ve kişinin işlevselliğinde yapı taşı oluşturduğu önemli bir kavramdır. Kişinin benlik gelişimi yaşadığı çevreden ibarettir (Kılıç, 2013, s. 84). Benlik gelişimi, aile içinde başlayıp toplumla birlikte şekillenir. Ailenin davranışları, toplum normları, içinde buldukları sosyokültürel değerler ve toplumun yaşam biçimi ise ergenlerin benliklerini oluşturmasında yardımcı faktörlerdir (Kağıtçıbaşı, 1996, s. 59). Kişilerin ilk olarak temas kurdukları ve iletişime geçtikleri yer aileleridir. Bu nedenle, kişiler ailelerinden etkilenmektedirler (Kağıtçıbaşı, 1996, s.59). Benlik, bireyin kendini ve toplumdaki rolünü algılama şeklidir. Bir başka deyişle, bireyin kendini nasıl gördüğü ve kendisiyle ilgili farkındalığıdır (Kağıtçıbaşı, 2019, s. 112). Böylelikle, kültürle benlik arasındaki ilişki yadsınamayacak ölçüde önemlidir. Markus ve Kitayama (1991) Amerika ve Japon kültürüne ait benlik yapılarını özerk benlik ve ilişkisel benlik olarak tanımlamışlardır (s. 224). Özerk benlik yapısına sahip olan kişiler, içinde buldukları sosyal gruplardan ve ilişkilerden ayrı olarak benliğini oluşturmaktadır. Bireyin kendi davranışlarını istediği şekilde başlatabilmesi, davranışına karar vermesi ve sorumluluğunu kendi üzerine alabilmesidir (Budak, 2000). Kağıtçıbaşı, özerkliği gönüllü irade olarak ve kişinin kendini yönetebilmesi olarak tanımlamaktadır. İlişkisel benlik ise bireyin çevresi (aile, arkadaş vb.) ile ilişkisini ve ilişkinin benliğin bir parçası olarak ifade edilmektedir (Kağıtçıbaşı, 1996; 2007; 2019, s. 129-130). Kağıtçıbaşı (2019, s. 198), Özerk-ilişkisel benliği ise özerk ve ilişkisel benlik yapısının sağlıklı bireylerde bir arada bulunması olarak tanımlamaktadır.

Kişinin benlik tanımlaması ve mesleki seçimleri yakından ilişkilidir. Böylelikle, benlikle birlikte meslek seçiminde mesleki benlik kavramı da önemli bir yere sahiptir. Mesleki benlik kişinin gereksinimlerinden, meslek alanlarıyla ilgili yargılarından, gelecek planlarından, meslek alanlarının sahip olduğu tutumlardan, değerlerden ve ailenin istediklerinden etkilenmektedir. (Kulaksızoğlu, 2002). Lise öğrencileri meslek seçimi yapabilecek duruma geldiklerinde buldukları toplumdaki meslek ve meslek üyeleri hakkında oluşan kalıplaşmış fikirler ve ön yargılardan etkilenmektedirler. Bu etkilenme sürecinde kendilerine özgü mesleklerle ilgili fikir ve duygu geliştirmektedirler. Meslek seçimi için karar vermeleri gerektiği zaman mesleklerle ilgili önceden oluşturdukları fikir ve duygularını kullanırlar. Böylelikle, oluşturulan fikir ve duygular öğrencinin mesleklere ilişkin algılarını içermektedir. Bu durum öğrencinin meslek seçimi sürecinde önemli etkiye sahiptir. Super (1963), benlik kavramını kişinin davranışlarının ve tutumlarının

belirleyici olarak görmektedir. Buna bağlı olarak, Super (1963)'e göre meslek seçimi, gelişim süreçlerinden etkilenen kişinin benlik yapısının mesleğe etki etmesidir. Buna göre, mesleki seçim sürecinde benlik kavramı önemli bir yere sahiptir. Dolayısıyla, kişinin hayatı boyunca devam eden kişilik gelişiminde benliğin meslek seçiminin önemi üzerine odaklanması gerekmektedir (Akt. Kuzgun, 2017, s. 182-183).

Ergenlik döneminde olan lise ğrencilerinin geliştirdiği mesleki seçim davranışları ve benlik algısı üzerinde ailelerinin etkisi önemli bir yere sahiptir. Bireylerin meslek seçimi yaparken özellikle aile ve evre beklentilerine karşın kendi yeteneklerini ve ilgilerini dikkate almadığı görülmektedir. Aileler çocukları yerine en uygun seçimleri yapabileceğini belirtmektedirler (Atli ve Gr, 2019, s. 35). Aileler çocuklarının kendi mesleklerini devam ettirmesini ya da kendilerinin sahip olamadıkları mesleklere yönelmesini istemektedirler (Kılıç, 2013, s. 86-104). Özetle, alan yazın tarandığında ebeveynler çocuklarının meslek seçimlerinde önemli bir yere sahiptirler. Dolayısıyla, bireyin meslek seçiminin üzerinde olumlu ya da olumsuz etkiye sahiptirler. Öğrenciler kendilerini, sınav sistemini, meslek ve meslek alanlarını ya da üst öğrenim kurumları olan niversiteleri tanımlayabilmelerine rağmen ebeveynler çocuklarının üzerinde etkisi olup kariyer seçimlerinde müdahale edebilmektedirler (Pişkin, 2020, s. 66). Bir başka deyişle, anne ve babanın çocuklarının kariyer gelişiminde, doğdukları andan itibaren olumlu ya da olumsuz olarak etkileri bulunmaktadır. Bu nedenle, meslek seçiminde aile etkisinin araştırılmasında, etkilerinin değerlendirilmesinde ve bireylerin ailelerinden aldıkları geri bildirim ile oluşan benlik yapılarının etkisinin incelenmesine de ihtiyaç duyulmaktadır.

Problem Cümlesi

Araştırmanın problem cümlesi aşağıda verilmiştir.

Lise ğrencilerinin meslek seçiminde aile etkisiyle özerk-ilişkisel benliğin arasında ilişki var mıdır? Genel amaç, doğrultusunda aşağıdaki alt problemlere yanıt aranmıştır.

Alt Problemler

1. Lise ğrencilerinin meslek seçiminde aile etkisi;

a. cinsiyet

b. sınıf düzeyi

c. anne ve baba eğitim düzeyi

d. ailenin aylık gelir durumu değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

2. Lise öğrencilerinin özerk-ilişkisel benlikleri;

a. cinsiyet

b. sınıf düzeyi

c. anne ve baba eğitim düzeyi

d. ailenin aylık gelir durumu değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, lise öğrencilerinin meslek seçiminde aile etkisi ve özerk-ilişkisel benlik yapılarının incelenmesidir. Lise öğrencileri için ileriki yaşantılarını şekillendirecek olan meslek seçimlerinin ve benlik yapılarının üzerindeki aile etkisi önemli bir yere sahiptir. Bu araştırma da lise öğrencilerinin meslek seçiminde aile etkisi ile özerk-ilişkisel benliklerinin arasındaki ilişki cinsiyet, sınıf düzeyi, anne-baba eğitim düzeyi ve ailenin aylık geliri durumu değişkenleriyle incelenmektedir.

Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi

Lise öğrencilerinin hayatlarında aldıkları kararlarından en önemlisi bir üst öğrenime devam etmesidir. Bu bağlamda Türkiye’de lise öğrencilerinin meslek seçiminde Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) tarafından her yıl yapılan Yükseköğretim Kurumları Sınavı’na (YKS) önemli bir etkisi vardır. Böylelikle, öğrenci sıralamasına uygun üniversite tercihi yaparken istemediği mesleği de seçebilmektedir. Öğrencinin yapmış olduğu yanlış meslek seçimi, hayat boyu devam eden kariyer sürecinde onları mutsuz edebilmektedir. Kişi, meslek seçimi yaparken ilgilerinden, yeteneklerinden, mesleki değerlerden, kişilik özelliklerinden, cinsiyetinden, çevresel faktörlerden, ailesinden ve benlik yapısından etkilenmektedir. Lise öğrencilerinin meslek seçimi yaparken önemli faktörlerin başında aileleri gelmektedir. Öğrencilerin meslek seçiminde ailenin rolü yadsınamayacak ölçüde önemlidir. Aileler çocukları meslek seçerken mesleğin itibarı ve maddi kazanç yönünden çocuklarına yönlendirici olabilmektedir. Bu bağlamda ailenin etkisi mutsuz olabilecekleri mesleğe yönlendirmekten ziyade yol göstermek ve destek olmaktır. Böylelikle öğrenci meslek seçimi yaparken ilgileri,

yetenekleri ve değerleri konusunda kendine uygun doğru meslek seçimi yapabilmektedir. Super (1957), benliği bireyin kendini nasıl değerlendirdiği olarak tanımlamaktadır (Akt. Kuzgun, 2017, s. 187). Mesleki tercihler ve benlik kavramı eę zamanlı olarak gelişmektedir. Bunun en önemli nedeni, bireyler için sosyal hayatlarındaki yerleri çok önemlidir. Meslekler bireyin kendini topluma kabul ettirmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Kişilerin benlik yapılarının gelişimi birçok psikolojik değişkenle bağlantılı olduğu için meslek seçimindeki etkisi yadsınamazdır. Ek olarak, benlik yapılarına atfedilen kişisel ve toplumsal değerler, meslek seçimi konusunda önemli bir etkiye sahiptir. Ailenin davranışları, toplum normları, içinde buldukları sosyokültürel değerler ve toplumun yaşam biçimi ise ergenlerin benliklerini oluşturmada yardımcı faktörlerdir (Kağıtçıbaşı, 1996, s. 59). İçinde buldukları ilişkilerden bağımsız olarak karar alabilmeleri için lise dönemindeki öğrencilerin özerk benlik ve özerk-ilişkisel benlik kurgusu kazanımlarına sahip olması gerekmektedir. Bunlara ek olarak, araştırmadan elde edilecek bulguların okullarda çalışan okul psikolojik danışmanlarına faydalı olabileceği düşünülmektedir. Bu araştırmanın lise öğrencilerine yönelik mesleki rehberlik çalışmalarının hedeflerine ve literatüre katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Varsayımlar

1. Araştırmaya katılan öğrencilerin veri toplama aracı olarak, “Kariyer Seçiminde Aile Etkisi Ölçeği, Ailede Özerk-İlişkisel Benlik Ölçeği” ve Kişisel Bilgi Formunda yer alan ifadeleri içten ve yansız cevapladıkları varsayılmaktadır.

Sınırlılıklar

1. Araştırma grubu 2022-2023 eğitim-öğretim yılındaki lise öğrencileri ile sınırlıdır.
2. Araştırmanın çalışma grubu Ankara’da bulunan Anadolu Liseleri ile sınırlıdır.
3. Araştırma kullanılan ölçeklerle sınırlıdır.

Tanımlar

Araştırma kapsamında kullanılan meslek, meslek seçimi, aile, aile etkisi, benlik, özerk benlik, ilişkisel benlik ve özerk-ilişkisel benlik kavramlarının tanımları açıklanmıştır.

Meslek: Meslek, kişilerin tamamladıkları eğitim süreçlerinin ardından topluma hizmet sağladığı ve yaşamlarını devam ettirebilmek için kazanç elde ettikleri faaliyetlerin tamamı olarak tanımlanabilmektedir (Kuzgun, 2009, Akt. Yeşilyaprak, 2020, s. 3).

Meslek seçimi: Kişinin bireysel özelliklerine uygun olan meslekleri değerlendirerek karar verme sürecidir (Kırgız, 2020, s. 4).

Aile: Kan bağılılığı olan yasal olarak, aralarında akrabalık ilişkisi bulunan ve çoğunlukla aynı evi paylaşan bireylerden oluşur. Kişilerin cinsel, psikolojik, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı en temel birimdir. (Bulut, 1990; Akt. Nazlı, 2020, s. 18).

Aile etkisi: Kişilerin yaşamlarındaki mesleklerine ve eğitim almalarına dair yaşantılarında aileden aldığı ve algıladığı etkilerin bütünüdür. (Turner ve diğ., 2003, Akt. Şama, 2020, s. 5).

Benlik: Kişinin kendi kişiliğine yönelik tanımlamaların tamamı olup kendini analiz etme ve değerlendirmesidir (Köknel, 1982; Akt. Çınar, 2010, s. 9).

Özerk Benlik: Bireyin kendi davranışlarını istediği şekilde ve zaman diliminde başlatabilmesi, davranışına karar vermesi ve sorumluluğunu kendi üzerine alabilmesidir (Budak, 2000). Kağıtçıbaşı (1996, 2019, s. 200-201), özerkliği gönüllü irade olarak ve kişinin kendini yönetebilmesi olarak tanımlamaktadır.

İlişkisel Benlik: Bireyin çevresi (aile, arkadaş vb.) ile ilişkisini ve ilişkinin benliğin bir parçası olarak ifade edilmektedir (Kağıtçıbaşı, 1996, 2019, s. 200-201).

Özerk-İlişkisel Benlik: Özerk ve İlişkisel benlik yapılarının sağlıklı bireylerde bir arada bulunmasıdır (Kağıtçıbaşı, 1996; 2019, s. 198).

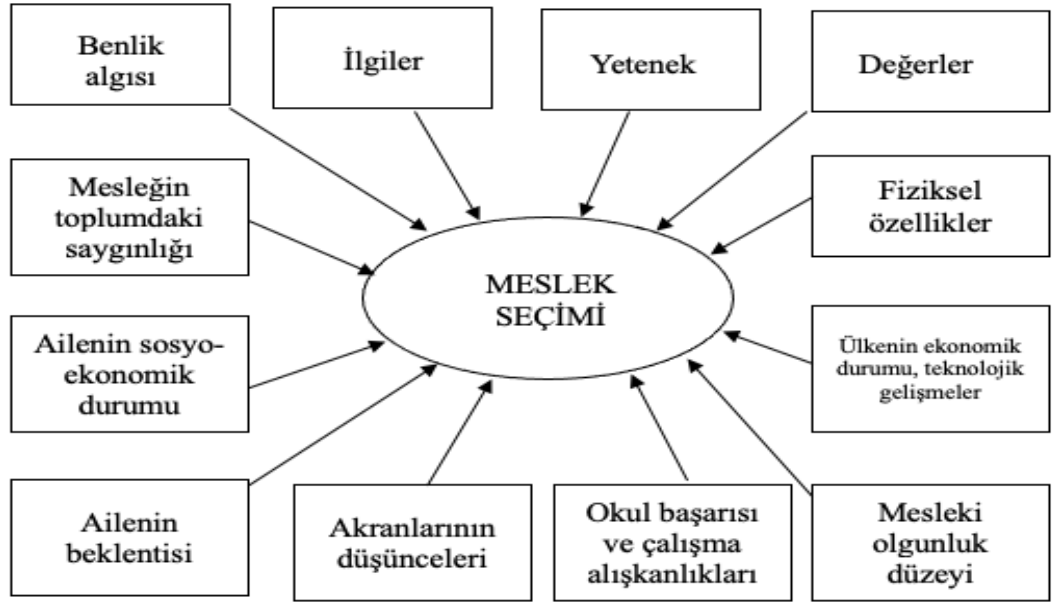
1.BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde meslek seçimini etkileyen faktörlere, meslek seçimi ve gelişimiyle ilgili kuramsal görüşlere ve araştırmanın konusuyla ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

1.1. Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler

Bireyin hayatı boyunca sürmekte olan meslek gelişimi birçok faktörden etkilenmektedir. Her birey kendine özgü farklı dönemlerden geçmektedir. Dolayısıyla, bu dönemlerde farklı faktörlerden etkilenmektedirler. Bu çalışmada, yetenek, ilgi, kişilik özellikleri, meslek değerleri, aile, sosyoekonomik düzey ve cinsiyet faktörleri alt başlıklar olarak incelenecektir. Bu faktörlere ek olarak, politik ve ekonomik faktörlerde bulunmaktadır. (Bknz. Şekil 1)

Şekil 1. Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler

Kaynak: Çınar, 2010, s. 4

1.1.1. Yetenek

Bireyin sahip olduğu yetenek, meslek seçimine etkisi olan etmenlerden en önemlisidir. Kuzgun, yeteneği “herhangi bir davranışı (bilgi veya beceriyi) öğrenebilmek için doğuştan sahip olunan gizil gücün (kapasitenin) çevre ile etkileşim sonucu

geliştirilmiş ve yeni öğrenmeler için hazır hale getirilmiş kısmı” olarak tanımlamaktadır (2017, s.15). Böylelikle, yeteneğin her ne kadar doğuştan getirilen güçlü bir yanı olsa da çevresel koşulların etkisini de barındırmaktadır (Pişkin, 2020, s. 47). Bireylerin birçok alanda yetenekleri vardır. Rotunda (2006), yetenekleri dört temel kategori altında incelemiştir. Bu kategoriler; zihinsel yetenekler, psiko-motor yetenekler, duyuşsal ve algısal yetenekler ve fiziksel yeteneklerdir. Bu kategorilere göre, Rotunda (2006) kariyer konusuyla bağlantısı olan yetenek türünün zihinsel yetenek olduğunu savunmaktadır (Akt. Pişkin, 2020, s. 49).

Yetenek ve meslek seçimiyle ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Çalışmaların çıkış noktasını ABD'nin 1920'lerin sonunda girdiği ekonomik krizle birlikte iş istihdam alanında iş gücünü verimli kullanabilmek amacıyla insanların kendilerine uygun alanlara istihdam edilmesi olarak ortaya çıkmıştır. Buna bağılı olarak, Minnesota Üniversitesinde görevli olan meslek psikologları tarafından Mesleki Yetenek Örüntüsü Araştırması yapılmıştır. Bu çalışmanın amacı, meslekleri, kişilerin yeteneklerine göre gruplandırmaktır. Meslek psikologları böylelikle 9 yetenek alanını ölçmek için 12 farklı test hazırlamışlardır (Kuzgun, 2017, s. 28-29).

1.1.2. İlgi

İlgi, kariyer rehberliği ve danışmanlığı alanında üzerinde çalışmalar yapılan önemli kavramlardan biridir. İlgi, *“bir faaliyet, görev ya da bir nesneye karşı duyulan sevmeye ya da sevmeme durumudur”*. *“Yetenekler bir mesleki etkinlikte sağlanan başarı düzeyi, ilgiler ise o faaliyetlerden zevk alma düzeyiyle ilişkilidir”* (Pişkin, 2020, s. 55).

İlgilerin doğuştan gelen gizil güçler olduğu ve çevreden aldığı destekle ile gelişeceği düşünülürken yapılan çalışmalar sonucunda ilgilerin gelişim dönemlerine göre farklılaştığı sonucuna varılmıştır (Ginzberg, 1952; Tyler, 1955; Super, 1963; Akt. Kuzgun, 2017, s. 57). İlgi envanterini ilk oluşturan Strong, ilgiyi bir nesneye karşı olan olumlu veya olumsuz tepki olarak belirtmiştir (Kuzgun, 2017, s. 45).

1.1.3. Kişilik Özellikleri

Kişilik, *“kişinin yaşantı ve eylemlerinin tutarlı örüntülerini açıklayan özellikleridir”*. (Cervone ve Lawrence, 2016, s. 32). Her insana ait farklı özellikler olması insanı biricik yapan bir durumdur. Buna bağılı olarak kişilik özelliklerin kişinin kariyer gelişimini de etkilemektedir (Pişkin, 2020, s. 58). Kişilik ve meslek seçimi konusunda

birçok çalışma bulunmaktadır. Bunlardan en kapsamlısı, Holland'ın tipoloji kuramıdır. Holland'ın kuramı kişi ve çevre uyumunun meslek seçiminde önemli olduğunu belirtmektedir (Patton & McMahon, 2014, s. 39). Holland meslek seçimi için altı kişilik tipi ve altı iş çevresi belirlemiştir. Bunlar; gerçekçi, araştırmacı, sanatçı, sosyal, girişimci ve gelenekçi kişiliklerdir (Bacanlı, 2020, s. 109).

1.1.4. Meslek Değerleri

Değerler, bireyin yaşamı ile ilgili karar vereceği zaman bireye öncülük eden ilke ya da inançlardır (Çınar 2010, s. 7). Kuzgun (2017) meslek değerlerini kişilerin karar verme sürecinde seçeneklerden hangisini öncelik olarak alacağını ve böylelikle önceliklerini tanımladığı bir bütünü olarak tanımlamaktadır (s.69).

Mesleki değer, kişinin ulaşmak istediği hedeflere ve ideallere atfettiği önemdir (Kuzgun, 2017, s. 69). Meslek değerleri, Super (1950) tarafından yetenek, ilgi ve kişilik özelliklerine ek olarak yeni bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Pişkin, 2020, s.62).

Mesleki değerlerle ilgili ilk çalışma Super tarafından yapılmıştır. Türkiye'de ise Kuzgun (1998) tarafından Kendini Değerlendirme Envanteri geliştirilmiştir. Bu envantere göre, “yeteneğini kullanma, yaratıcılık, yarışma, iş birliği, değişiklik, düzenli yaşam, liderlik, ün sahibi olma ve kazanç” dokuz mesleki değer tanımlanmıştır (Pişkin, 2020, s. 63).

1.1.5. Aile

Meslek seçimini etkileyen faktörlerden bir diğeri kişinin ailesidir. Bu çalışmada üzerinde durulan meslek seçiminde aile etkisi kişinin kariyer yolculuğunda yadsınamayacak bir faktördür. Bireyin kariyer gelişim sürecinde anne ve babadan getirilen biyolojik faktörlerin yanı sıra çevresel faktörlerden de etkilenmektedirler. Çevresel faktörlerde en büyük payı olan yapı kişilerin aileleridir (Pişkin, 2020, s. 65). Kişiler gelişim evrelerinde ailelerinden ve hayatlarında önemli yere sahip kişilerden etkilenmektedirler. Türkiye'de yapılan birçok çalışma da kişilerin meslek seçiminde ailelerinden etkilendiğini göstermektedir (Sarıkaya, 1998; Şengün ve Pişkin, 2011, Akt. Pişkin, 2020, s. 65). Meslek seçimi kuramları da meslek seçimini etkileyen faktörlerin içerisinde ailenin önemine değinmişlerdir.

Roe'nun yaklaşımına göre, kişiler doğuştan birtakım güçlü ve zayıf özelliklerle dünyaya gelmektedirler. Bu özellikler ailenin çocuk yetiştirme tarzı, kişilerin fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması ile etkileşime girip kişinin ileri dönemlerinde belli meslek gruplarına yönelmesine sebep olmaktadır. (Kaygın ve Zengin, 2019, s. 51; Güneri, 2020, s. 157).

Adler'in yaklaşımına göre, kişilerin çocukluk döneminde büyüdüğü aile ve ortam kişinin meslek seçimine etkisi olduğunu vurgulamaktadır. Buna ek olarak, anne-baba-çocuk ilişkisi, kardeşler arasındaki ilişki, doğum sırası, sosyal ilgi, yaşam tarzı faktörleri de ileri dönemlerde verilen meslek seçimi kararına etkisi bulunmaktadır (Kaygın ve Zengin, 2019, s. 51; Güneri, 2020, s. 142).

Kişilerin meslek seçiminde ailelerin etkisi sadece olumlu olarak değildir. Bunun yanı sıra, olumsuz tutumları da bulunmaktadır. Türkiye toplulukçu (kollektivist) yapıya hâkim olan bir ülkedir. Böylelikle, her türlü desteği sağlamaya çalışırken çocuklarının meslek seçimi kararlarına müdahale edebilmektedirler. Bu müdahale sonucunda, kişiler istemedikleri bir mesleği seçtiklerinde mutlu olmadıkları gözlenebilmektedir (Pişkin, 2020, s. 66).

1.1.6. Sosyo-ekonomik Düzey

Ailenin içinde bulunduğu sosyoekonomik durumda kişinin kariyer gelişimini etkilemektedir. Kişinin eğitim hayatında ilerlemesi ilk olarak yeteneklerine bağlıdır. Fakat yetenekler sosyal çevrenin desteği ile gelişmekte olup kişinin gelecek eğitim hedeflerinin belirginleşmesinde ailenin ya da bulunduğu çevrenin sosyoekonomik yapısı çok önemli bir faktördür. Kişinin ailesinin sosyoekonomik durumu eğitim düzeyini ve seçeceği mesleği belirlemektedir (Kuzgun, 2017, s. 101). Aytekin (2005) tarafından yapılan araştırmada lise son sınıfta okuyan öğrencilerin meslek seçimlerini etkileyen nedenlerin başında ailenin sosyoekonomik ve eğitim düzeyi faktörleri olduğu bulunmuştur (s.186-188). Blau ve Duncan (1967) kişinin mesleki gelişiminde iki faktörün önemini vurgulamışlardır. Bunlar, olanak ve süreçtir. Olanaklar anne babanın sağladığı ekonomik durum ile ilgilidir. Süreç ise aile tarafından sağlanan eğitim olanakları ve sağladıkları mesleki bilgilendirme desteğidir. (Akt. Kuzgun, 2017, s. 102). Özetle, ailelerin meslek seçimine etkisi sosyoekonomik faktörler ve eğitim düzeyi açısından önemli bir yere sahiptir.

1.1.7. Cinsiyet

Dünyada ülkeler arasında farklılıklar olmasına rağmen icra edilen mesleklerde kadın ve erkek sayısının eşit dağılmadığı gözlemlenmiştir (Kuzgun, 2017, s. 110; Pişkin, 2020, s. 68). Kadınların meslek yaşamına katılmaları erkeklere göre yeni bir durumdur (Kuzgun, 2017, s. 110). Kişinin cinsiyeti kariyer hayatıyla ilgili tutum ve davranışları etkileyebilmektedir. Ek olarak, kişinin içinde yaşadığı toplum yapısı da önemli bir faktördür (Pişkin, 2020, s. 72).

1.2. Meslek Seçimi ve Gelişimi Kuramları

Meslek seçimini farklı şekillerde açıklayan birçok meslek seçimi ve gelişimi kuramları bulunmaktadır. Bu çalışmanın amaçlarından biri, meslek seçiminde aile etkisinin incelenmesi olduğundan meslek seçimi/gelişimi kuramları arasından meslek seçiminin bireysel yönünü ve aile olgusunu temel alan kuramlar hakkında bilgi verilmiştir.

1.2.1. Özellik ve Etmen Kuramı

Frank Parsons, 1909 yılında “Bir Meslek Seçmek” isimli kitabında mesleki rehberlik kavramının tanımını yapmıştır. Böylelikle, mesleki rehberlik Parsons ile başlamıştır. Parsons’ın lise öğrencileriyle yaptığı çalışmalar kuramın temelini oluşturmasını sağlamıştır. Boston’da ilk Mesleki Büro’yu kurarak meslek seçimi kuramlarının temelini atmıştır. Böylelikle, özellik ve etmen kuramı, birey ve mesleğin özelliklerinin değerlendirilmesidir. Parsons, kişinin meslek seçimini yapabilmesi için sahip olması gereken bilgiler olduğunu belirtmiştir. Bunlar; kişinin kendinin farkında olması (yetenek, ilgi, tutumlar, hırslar, hedefleri ve kaynakları), meslek/iş hakkında bilgi sahibi olunması (avantajları, dezavantajları, maaş, başarı koşulları) ve bu iki durumun birbiriyle uyum içerisinde ilerlemesidir. Parsons’a göre, meslek seçimi kişiye ait bireysel bir süreçtir. Bir başkası kişinin yerine meslek seçimi yapamaz. Kişilik özellikleri ve mesleğin kişiye uygunluğu bu kuramda önemli bir durumdur (Bacanlı, 2020, s. 92-94; Sharf, 2017, s. 25-26; Kuzgun, 2017, s. 119-120).

1.2.2. Holland’ın Tipoloji Kuramı

Holland meslek seçimini kişi ve çevre uyumunun olması gerektiğini savunmaktadır. Meslek seçiminde kişi ve çevre uyumunu içeren ilk kuramdır (Demirkol

ve Aslan, 2021, s.1133). Holland'ın tipoloji kuramı sınıf, yaş, cinsiyet, ait olunan sosyal sınıf, zekâ ve alınan eğitimden etkilenmektedir (Bacanlı, 2020, s. 109). Holland'a göre, bireyin meslek seçimi sürecini inceleyebilmek için bireyin kişiliğine bakmak gerektiğini savunmaktadır. Buna bağlı olarak, Holland, bireyleri altı kişilik tipi olarak tanımlamıştır. Bunları; gerçekçi, araştırmacı, sosyal, gelenekçi, girişimci, sanatçı olarak belirlemiştir (Kuzgun, 2017, s. 121). Tanımlanan altı farklı kişinin tipine bağlı altı iş çevresi de belirlenmiştir. Buna bağlı olarak, tanımlanan kişilik tiplerinin her birinin uygun iş çevresi bulunmaktadır (Bacanlı, 2020, s. 109). Kuramda tanımlanan altı kişilik tipi ve tiplere ait mesleki çevrenin özellikleri aşağıda tanımlanmıştır.

Gerçekçi (Realistic) Tip: Bu kişiler fiziksel ve mekanik becerilere sahip olup ilgileri bu yönde gelişmektedir. Buna bağlı olarak, mekanik ve fiziksel özelliği kullanabilecek dersleri, işleri sevmektedirler. Soyut kavramla ilgilenmek yerine somut kavramlarla ilgilenmektedirler. Problem çözücüdürler (Bacanlı, 2020, s. 115). Teknik elemanlar, çiftçiler, tamirciler, makine operatörleri, mühendisler gerçekçi çevreye sahip mesleklere örnek olarak verilebilir (Yeşilyaprak, 2013, s. 211).

Araştırmacı (Investigative) Tip: Bu kişilerin matematik ve bilim alanlarına ilgisi bulunmaktadır. Gerçekçi tipin aksine soyut düşünme eğilimleri vardır. Matematik ve bilim alanlarında bağımsız çalışmaktan, keşif yapmaktan ve problem çözmekten hoşlanırlar. Bilim insanları, matematikçiler, fen bilimi alanında çalışanlar bu tipe örnek olarak verilebilecek mesleklerdir (Demirkol ve Aslan, 2021, s. 1134).

Sanatçı (Artistic) Tip: Bu kişiler hayal güçleri yüksek, sistematik olmayan, özgür oldukları müzik, resim vb. gibi serbest faaliyetleri yapmaktan hoşlanırlar. Yazar, tiyatrocu, ressam, müzisyen, heykeltıraş bu tipe örnek olarak verilebilecek mesleklerdir (Kuzgun, 2017, s. 125).

Sosyal (Social) Tip: Bu kişiler çevresini bilgilendirmekten ve yardım etmekten hoşlanırlar. Başka insanlarla vakit geçirmekten keyif alırlar ve insanlarla birlikte ortak paylaşımları olan meslekleri tercih ederler. Psikolojik danışmanlar, öğretmenler ve sosyal hizmet uzmanları bu tipe örnek olarak verilebilecek mesleklerdir (Kuzgun, 2017, s. 125).

Girişimci (Enterprising) Tip: Bu kişiler için ekonomik kazanç sağlamak önemlidir. Dolayısıyla, kişilerarası ilişkilere önem vermektedirler. Bu kişilerin hedefi

insanlara yardım etmekten ziyade ikna etmektir. Pazarlamacı, satış danışmanlığı, politika, avukat bu tipe örnek olarak verilebilecek mesleklerdir (Bacanlı, 2020, s. 118).

Geleneksel (Conventional) Tip: Bu kişiler düzenli, planlı, kurallara sahiptir. Kontrolün kendilerinde olmasını isterler. Bir ofis ortamında çalışmak isterler. Muhasebeci, kütüphane görevlisi, postacı, bankacı ve arşiv görevlisi bu tipe örnek olarak verilebilecek mesleklerdir (Sharf, 2020, s. 128).

Holland'ın tipoloji kuramına göre, meslek seçiminde kişi-çevre uyumu vurgulanmıştır ve altı kişilik tipini açıklamıştır. Buna rağmen tek bir tipten oluşan bir iş ortamı yoktur. Birçok çalışma çevresi birden fazla tipin birleşimiyle oluşmaktadır (Sharf, 2020, s. 128).

Holland'a göre kişiler dünyaya belli bir kalıtsal özelliklerle gelmektedirler. Kişilerin sosyal çevresi ilgileri pekiştirir. Burada en önemli rolü anne ve babalar oynamaktadır. Sosyalliğin ilk ailede başlamasıyla çocuklar anne ve babalarının kişilik tipinden etkilenmektedirler (Bacanlı, 2020, s. 111).

1.2.3. Roe'nun Yaklaşımı

Roe'nun yaklaşımı Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşi kuramını temel almaktadır. Roe, hayatın erken dönemlerindeki deneyimler ile yetenekler, ilgiler ve değerler arasındaki ilişkiyi ve bu yaşantıların meslek seçimine nasıl yansıdığı incelemiştir. Yaşamın ilk yıllarındaki durumlar kişiye göre hangi ihtiyacın ön plana çıkacağını veya hangisinin diğerine göre daha kuvvetli olacağını gösterir (Kuzgun, 2017, s. 137).

Roe'ya göre ebeveyn tarzı, anne, baba, çocuk arasındaki ilişkiler yetenek, ilgi ve tutumların kaynağını oluşturmaktadır. Böylelikle, bunlarda meslek seçimine doğrudan etkisi vardır. Roe ailenin çocuk yetiştirme tarzını iki sınıflandırması olan üç bölüme ayırmıştır. Bunlar; “çocuğa duygusal yoğunlaşma, çocuktan kaçınma ve çocuğun kabulüdür”.

1. Çocuğa Duygusal Yoğunlaşma: Çocuğu yetiştirme tarzı olarak aileler çocuklarına karşı aşırı koruyucu veya aşırı talepkârli olurlar. Aşırı koruyucu tutumu benimseyen aileler çocuklarının yaşlarına uygun davranmazlar. Çocukların merak ve keşfetme davranışları sınırlarlar. Çocuk, anne ve babaya bağımlı olarak yetişir. Bu tarzla yetiştirilen çocuklar, ödül ve geribildirim alabilecek mesleklere yönelirler.

2. *Çocuktan Kaçınma*: Aileler çocuklarının ihtiyaçlarını minimum seviyede karşılarlar. Aile stili olarak çocuğun duygusal olarak reddedilmesi ve ihmal edilmesi olarak iki şekilde sınıflandırılır. Bu aile tarzında yetiştirilen çocuklar anne ve babalarından sevgi ve destek görmezler. Bu tarzla yetiştirilen çocuklar, insanlarla az vakit geçirecekleri bilimsel ve mekanik mesleklere yönelirler.

3. *Çocuğun Kabulü*: Aileler çocuklarını ne ihmal ederler ne de üzerlerinde baskı kurarlar. Çocuk ailesine bağımlı değildir. Aile içerisinde demokratik tutum sergilenir. Bu aile tarzında çocukların ihtiyaçları doyurulduğu için ilgilerini dengeleyebileceği meslekler yönelim olur (Güneri, 2020, s. 153-154).

1.2.4. Ginzberg ve Arkadaşlarına Göre Mesleki Gelişim

Ginzberg ve arkadaşları meslek seçimini gelişimsel bir süreç olarak değerlendirmektedirler. Gelişimsel kariyer kuramların başında gelen bu kuram, meslek seçiminin dinamik bir yapıda olduğunu ve belli ve bir dönemi kapsamadığını belirtmektedir. Bu kuramın üç temel kavramı ve özelliği vardır. Bunlar;

1. Meslek seçimi bir “*süreçtir*”. Meslek seçimi dinamik bir yapıdır, çocuklukta ergenliğe kadar olan gelişimsel bir süreçtir.

2) Bu süreç büyük oranda “*geri dönülemez*”dir. Zaman unsuru önemlidir.

3) Seçim süreci daima bir “*uzlaşmayı*” içinde barındırmaktadır. Kişinin ilgileri, yetenekleri ve değerleri arasında uzlaşma olması gerekmektedir (Siyez, 2020, s. 175).

Ginzberg ve arkadaşları mesleki gelişim sürecini üç döneme ayırmıştır. Bunlar; fantezi (hayal) dönemi, deneme dönemi ve gerçekçi dönemdir.

1. *Fantezi (Hayal) Dönemi*: 11 yaş ve öncesini kapsayan bir dönemdir. Ginzberg ve arkadaşlarına göre, çocuklar meslek tercihlerini belli ederler. Fakat bu tercihler gerçek olan değildir. Bu dönemdeki çocuklar oyunlarla mesleki rolleri öğrenirler.

2. *Deneme Dönemi*: 11 ve 17 yaş arasındaki dönemi kapsar. Bu dönemde bireyler kendi ilgi, yetenek ve değerlerinin farkında olurlar. Deneme dönemi dört farklı alt basamağa ayrılır. Bunlar; ilgi, yetenek, değer ve geçiş basamağıdır.

İlgi Basamağı: Fantezi dönemden sonra çocukların ilgileri seçimlerini belirler. Çocuklar hoşlanılan veya hoşlanılmayan durumları tanımlayıp ona göre meslek tercihi belirler.

Yetenek Basamağı: 13-14 yaşlarını kapsayan bu dönemde çocuk yetenekleri hakkında farkındalık geliştirmeye başlar ve meslek seçiminde yeteneklerinin önemini anlamaya başlar.

Değer Basamağı: 15-16 yaşlarını kapsayan bu dönemde meslek seçimi yaparken kendi değerlerinin farkına varırlar.

Geçiş Basamağı: 17 yaşında başlayan bu dönem, meslek seçiminin ve sorumluluklarının farkında olur. Gerçeklik algısı oluşur.

3. Gerçekçi Dönem: 17 yaş ve genç yetişkinliğe kadar süren bu dönemde gençler yetenek, ilgi ve değerleri arasında bir bütünlük sağlar. Bütünlük sağlamaya çalışılırken toplumsal değerler ve kişilik özellikleri arasındaki uyum dikkate alınmaya başlanır. Bu dönem, keşfetme, billurlaşma ve belirleme basamakları olarak üç basamağa ayrılmaktadır.

Keşfetme Basamağı: Ergenler bu dönemde üniversite eğitimlerine başlar. Bu dönemde belirsizlik ve kararsızlık duyguları yoğun yaşanır.

Billurlaşma Basamağı: Kariyer planlamasının yapıldığı dönemdir.

Belirleme Basamağı: Kariyer tercihi yapan genç bu dönemde işini ve

çalışma alanını seçerler. (Kuzgun, 2017, s. 162-163; Siyez, 2020, s. 175-179).

1.2.5. Super'ın Yaşam Boyu Meslek Gelişimi Kuramı

Gelişimsel kariyer kuramlarına en önemli katkıyı sağlayan Super, yaşam boyu mesleki gelişim kuramına farklı olarak sosyoekonomik statü, cinsiyet, sosyal değişim, seçim süreci, benlik, kariyer uyumluluğu ve kariyer örüntüleri kavramlarını dahil etmiştir.

Super'e göre kişiler ilgileri, yetenekleri, kişilik özellikleri, kişisel ihtiyaçları ve benlik kavramları farklıdır. Böylelikle, kişiler bu farklılıklardan dolayı birçok iş alanına uygun olabilmektedirler. Super'a göre meslek gelişimi, mesleki benlik kavramının gelişmesi ve uygulanmasıyla ilgilidir. Kişilerin benlik kavramı zamana ve yaşantılara

göre değişir. Bu durumda mesleki tercihleri etkilemektedir. Super, gelişimin hayat boyu devam ettiğini ve böylelikle meslek gelişiminin beş farklı yaşam döneminin olduğu belirtmiştir. Bunlar; büyüme, keşfetme, yerleşme, sürdürme ve çöküş dönemleridir.

1. *Büyüme Dönemi (4-13 yaş)*: Bu dönem, fiziksel ve psikolojik büyümeyi kapsamaktadır. Çocuklar çevrelerini keşfederler. Oyunlar çocukların meslekleri tanınmasında yardımcı bir rol oynamaktadır.

2. *Keşfetme Dönemi (14-24 yaş)*: Bu dönemde kişiler mesleklerin yaşamın bir parçası olduğunu fark ederler. Bireyler bu evrede kişisel özelliklerini, rollerini ve meslek yaşantısını bulmaktadır. Bu dönem kendi içinde 3 alt basamağa ayrılmaktadır. Bunlar; *billurlaşma, belirleme ve uygulamadır.*

3. *Yerleşme evresi (25-44 yaş)*: Bireyin işte çalışmasıyla başlayan dönemdir. Kişi benliğini mesleki rolle bağdaştırmaktadır. Bu dönem kendi içinde 3 alt basamağa ayrılmaktadır. Bunlar; *karar kılma, sağlamlaştırma ve ilerlemedir.*

4. *Sürdürme evresi (45-64 yaş)*: Bireyin iş yaşamında herhangi bir değişikliğin olmadığı fakat iş yerindeki düzenini devam ettirdiği bir dönemdir. Bu dönem kendi içinde 3 alt basamağa ayrılmaktadır. Bunlar; *koruma, güncelleme ve yeniliktir.*

5. *Çöküş (Geri Çekilme) evresi (65 yaş ve sonrası)*: Bireyin mesleğe karşı ilgisinin azaldığı ve emeklilik planlamasının yapıldığı dönemdir (Siyez, 2020, s. 189-190).

1.2.6. Gottfredson'ın Daraltma-Uzlaşma Kuramı

Gottfredson daraltma-uzlaşma kuramında bireylerin meslek seçiminde bazı mesleklerin neden daha ön planda olduğunu açıklamaya çalışmıştır. Gottfredson, kariyer gelişimini ve sürecini bilişsel, gelişimsel ve sosyolojik bakış açısıyla değerlendirmiştir. Daraltma-uzlaşma kuramına göre, kariyer gelişimi çocukluktan itibaren başlar. Kişinin kariyerle ilgili hedefleri benlik kavramının ortaya koyulmasını içermektedir. Son olarak, kişinin meslek doyumu, kişinin kariyerinin benliği ile ne kadar uygun olduğu göstermektedir.

Gottfredson'a göre meslek seçimi daraltma süreci ile başlamaktadır. Kişilerin kendi benlik kavramları ile uyumlu olmayan mesleki seçenekleri elemesine daraltma olarak tanımlanır. Çocuklar daraltma sürecinin dört aşamasında geçmektedirler. Cinsiyet,

sosyoekonomik düzey, zekâ, ilgiler, yetenekler ve değerler faktörler önemlidir. Dört aşaması vardır. Bunlar; büyüklük ve güce yönelim (3-5 yaş), cinsiyet rollerine yönelim (6-8 yaş), sosyal değerlere yönelim (9-13 yaş) ve içselliğe, biricik ben'e yönelim (14 yaş ve üzeri).

Uzlaşma, kişiler kendilerine uymayan, hitap etmeyen meslekleri eledikten sonra, en çok istenen mesleklerle dışsal gerçekliğin uyumunun yakalanmasıdır (Kuzgun, 2017, s.202; Siyez, 2020, s. 204- 211).

1.3. Benlik

Benlik kavramı, psikoloji alanında üzerinde çalışılan önemli kavramlarının başında gelmektedir. Psikolojide benlik kavramını ilk ortaya atan William James'e göre benlik kişinin kendisinin ne olduğunu söyleyebileceği her şeyin bütünüdür (Özen ve Gülaçtı, 2010, s.22). James'e göre benlik iki boyutta incelenmelidir. Bu boyutlardan ilki "Bilen Benlik (I)" diğeri ise "Bilinen Benlik (Me)" tir. Bu iki boyut benliğin iki farklı yönünü oluşturmaktadır fakat ikisi birbirinden ayrı değildir (Özen ve Gülaçtı, 2010, s.23). Baumeister; benliği, kişinin kendine ilişkin düşüncelerinin tamamı, yani kendisi hakkında öz farkındalık geliştirmesi, kendini bilmesi ve değerlendirebilmesi olarak tanımlamaktadır (1999, s. 2).

Benlik kavramı kuramsal açıdan incelendiğinde Freud'un katkısı dikkat çekmektedir. Freud, kişilerin doğuştan itibaren "psikoseksüel gelişim dönemleri" olarak adlandırdığı dönemlerden geçerek kişiliklerini geliştirdiklerini öne sürmektedir (Kaptan, 2018, s.24). Kişilerin bir dizi gelişim döneminden geçerek, bu dönemlerde meydana gelen olayların kişilikler üzerinde kalıcı etkisi olduğunu ileri sürmüştür (Cervone ve Lawrence, 2016, s.99). Freud'un yapısal modelinde, kişilik üç bölüme ayrılmıştır. Bunlar; benlik (ego), alt benlik (id) ve üst benlik (süperego) olarak tanımlanabilmektedir (Cervone ve Lawrence, 2016, s.88).

Freud'un psikoanalitik görüşünden ayrı olarak Jung ve Adler benliği farklı olarak ele almışlardır. Jung kişilik gelişiminin ileriye yönelik bir gelişim sürecinden etkilendiğini savunmaktadır. Başka bir deyişle, Jung' a göre benliği bulmaya çalışmak hiç bitmeyen bir süreçtir (Cervone ve Lawrence, 2016, s. 140). Jung "kolektif bilinçdışı" kavramı ile kişilerin atalarından gelen kümülatif deneyimleri de taşıdığını ileri sürmektedir. Jung'a göre benlik, bilinçdışı bir güç ve kolektif bilinçdışının bir parçası

olup kişinin psikolojik sisteminin bir düzenleme merkezi olarak çalışmaktadır (Cervone ve Lawrence, 2016, s. 139). Adler'in benlik ile ilgili düşünceleri Freud'a göre daha sosyal içeriklidir. Adler kişinin sosyal bir varlık olduğunu ve benliğin kişinin yaşadığı sosyal ortamdan etkilendiğini savunmaktadır (Kaptan, 2018, s. 32). Horney ve Sullivan da Adler gibi benliğin gelişiminde sosyal ve çevresel faktörlerin önemini desteklemişlerdir.

1.3.1.Kültür

Kültür kavramı psikoloji alanında farklı şekillerde kavramsallaştırılmıştır. Kültürün yaklaşık olarak 164 farklı tanımı olduğu varsayılmaktadır (Kroeber ve Kluckhohn, 1952, Akt., Kağıtçıbaşı, 2019, s. 34). Kağıtçıbaşı, kültür kavramının birleştiği ortak noktaları tanımlamıştır. Bu tanımlamalar; toplumda oluşan fikirler, değerler, öğrenilen davranışların nesillere aktarılması ve paylaşılmasıdır (2019, s. 35).

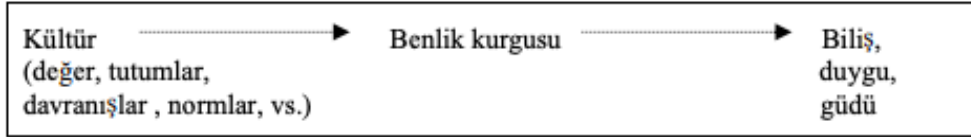
Bu kavramsallaştırmadan yola çıkarak, her insanın davranışı içinde bulunduğu kültürden etkilendiği düşüncesi oldukça ön plana çıkmaktadır. Buna bağlı kişinin benlik gelişiminde kültür oldukça önemli bir yere sahiptir.

1.3.2. Benlik Kurgusu

Toplumsal kurum olan aile, kişinin benliğinin gelişmesinde önemli bir yere sahiptir. Aile içinde gelişmeye başlayan benlik kişinin içinde bulunduğu kültüründe etkisiyle de şekillenmektedir (Kağıtçıbaşı, 1996; Biçer-Olgun, 2021, s. 494). Ailenin davranışları, kültürel norm, sosyokültürel değerler ve ailenin yaşama tarzı bireylerin erken çocukluk ve ergenlik döneminde benliğin oluşmasında ve şekillenmesinde yadsınamayacak öneme sahiptir (Kağıtçıbaşı, 1996). Bir farklı deyişle, aile tarafından içselleştirilen kültür benliğin gelişmesinde çok önemlidir. Bu nedenle, bireyin benlik gelişiminde ailenin davranışları, ailenin yaşadıkları kültürün toplumsal değerleri ve normlarından etkilenecek, kendi geliştirdikleri hedeflere göre, çocuklarına karşı gösterdikleri davranışlar bütünü benliğin gelişiminde kaçınılmaz bir etki yaratmaktadır (Akçınar ve Özbek, 2017, s. 39).

Psikolojide genel bir kavram olan benlik, evrensel bir yapı olmasına rağmen farklı kültürel yapılarda farklı şekillerde karşımıza çıktığı görülmektedir (Kağıtçıbaşı, 2019, s. 112). Benliğin içerisinde bulunan sosyal ve kültürel değerler benlik kurgusu (self-construal) olarak kavramsallaştırılmıştır. Benlik kurgusu, kişilerin benliklerini nasıl anlamlandırdığı ve betimlediği ile ilgilenmektedir (Markus ve Kitayama, 1991, s. 224).

Singelis ise benlik kurgusunu “kişinin başkalarıyla olan ilişkisi ve kendisinden diğerlerinden farklı olan benlik düşünceleri, duyguları ve eylemleri takımıdır” olarak tanımlamaktadır (Singelis, 1994, s. 581). Farklı kültürler yaşayan insanlar çarpıcı biçimde farklı benlik kurgularına sahiptir. Bu farklılıklar biliş, duygu ve güdü de dahil olmak üzere bireysel deneyimin doğasını etkileyebilmektedir (Markus ve Kitayama, 1991, s. 224) (Bknz. Şekil 2).

Şekil 2. Kültür ve Benlik Kurgusu

Kaynak: Matsumoto, 2000, s. 57

Markus ve Kitayama, kültür temelli benlik çalışmalarında genel olarak toplumsal kültürlerdeki oluşabilen benlik kurgularının değişmesi üzerinde çalışmalar yapmışlardır. Kişilerin çevrelerini algılayış ve yorumlayış tarzlarındaki kültürel farklılıkları belirleyebilmek için iki farklı benlik kurgusu tanımlamıştır: Özerk ve ilişkisel benlik kurgusu (1991, s. 224-225).

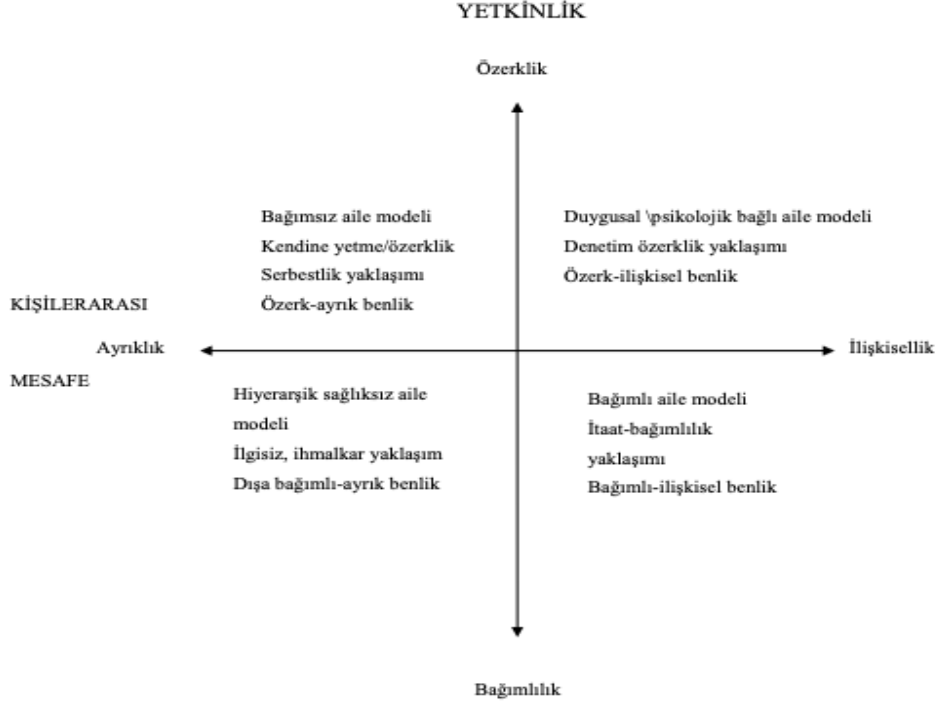
Amerika’da “gıcırdayan tekerlek yağlanır” Japonya’da ise “dışarı fırlayan çivi geri çakılır” (Markus ve Kitayama, 1991, s. 224). Markus ve Kitayama tarafında verilen bu örnekler, Japonya ve Amerika’daki kişilerin benlik yapılarının farklı olduğunu göstermektedir. Amerika, benliğe dikkat etmeyi, kişinin diğerlerinden farklılığının takdirini ve kendini öne sürmenin önemini vurgularken, Japonya, başkalarıyla ilgilenip onlara uyum sağlamayı ve birlikte hareketin önemini vurgulamaktadır (Markus ve Kitayama, 1991, s. 224). Kültürde egemen olan bireyci (individualistic) ya da toplulukçu (collectivistic) değerler, benlik kurgularının gelişimindeki değişimin en önemli sebebi olarak ön plana çıkmaktadır (İmamoğlu, 1998; Kağıtçıbaşı, 1980, 1990b,1996, 2000, 2001, 2002; Kitayama ve Cohen, 2007; Triandis, 1999,2000, 2001; Akt., Ercan, 2013, s. 158). Özetle, Markus ve Kitayama (1991) Avrupalı ve Amerikalı bireylerin diğerlerinden ayrı bir birey olarak yapılandırmış olup bu durumu “Özerk Benlik Kurgusu” olarak kavramsallaştırmışlardır. Bu kavramsallaştırmaya göre, bireyci toplumlardaki kimseler toplumdan ayrılmış özerk benlik yapısına sahiptirler (Triandis, 1989, s. 506-507; Markus ve Kitayama, 1991, s. 225;). Cross (1995) ise ilişkisel benlik yapısına sahip olan kişilerin, benliği bireylerin diğer kişilerle olan bağlantısına ve kültür bağlamında oluşan sosyal

rollerine bağılılığı olarak tanımlamıştır (s. 674-675). Fakat Cross, ilişkişel benlik kurgusuna sahip olan kişinin kendisine özgü içsel özellikler veya tercihler hakkında hiçbir fikri olmadığı anlamına gelmediğini; bunun yerine, benliğin bu içsel, özel yönleri kolektivist kültürlerde birçok durumda davranışları yönlendirmede veya yönlendirmede birincil olmadığını savunmaktadır (1995, s. 675).

Kağıtçıbaşı'nın aile değişim kuramına göre, toplumsal ürün olan benlik kendiliğinden oluşmayan olgudur ve kişinin kendini ve kültürdeki sosyal rolünü nasıl algıladığıyla ilgili olduğunu belirtmektedir (Kağıtçıbaşı, 2019, s.112). Benlik, farklı kültürel ortamlarda farklı olarak şekillenmektedir. Farklı kültürel ortamlar farklı benlik yapılarının oluşmasında etkili olmaktadır.

Kağıtçıbaşı (1996, 2000, 2005), yaptığı çalışmalarda benlik kurgusunu “Özerk ve İlişkişel Benlik” olarak açıklayan kavramsallaştırmadan farklı olarak üç farklı aile tarzında ortaya çıkan farklı benlik kurgularını ortaya koymuştur. Bunlar; özerk-ayrık, bağımlı-ilişkişel ve özerk-ilişkişel benlik kurgularıdır. Kağıtçıbaşı'na göre, kültür içinde önemli olan yakın ilişkilerin, kentleşme ve sanayileşme sonucunda etkilenen sosyo-ekonomik gelişmelere rağmen kültür içerisinde yakın bağların sürdüğünü öne sürmektedir. (Akt., Çuhadaroğlu ve Akfırat, 2017, s. 1032). Kağıtçıbaşı, ailenin refah seviyesine çocuğun sağladığı maddi katkısının azalmasıyla, çocuğun özerkliği bir tehdit olarak görülmemekte, duygusal olarak bağımlılıkların sürdürülmesi nedeniyle aileye karşı olan yakınlık ve bağılılık hala istenmektedir. (2019, s. 160-161).

Kağıtçıbaşı'nın önerdiği aile modeli ile toplum/kültür, aile ve benlik arasında nedensel bağları anlamlandırmakta kullanılacak bir araç niteliğindedir. Bu kuram, benliğı ailenin içinde konumlandırın, aileyi ise kültürel ve sosyoekonomik çevrenin içinde konumlandırın bağlamsal bir kuram olma özelliğini taşımaktadır. Kuramın en önemli işlevlerinden biri; hem aile etkileşim modellerine hem de benliğin sosyalizasyonuna ve gelişmesine aracılık eden nedenleri incelemektedir (Kağıtçıbaşı, 2019, s. 153). Kağıtçıbaşı (2019) benlik kurgusuna etki eden iki boyutta değinmiştir. Bu boyutlar sırasıyla “kişilerarası mesafe” ve “eylemlilik”tir (Bknz. Şekil 3).

Şekil 3. Yetkinlik, Arası Mesafe ve Bağlamında Benlikler Kişiler

Kaynak: Kağıtçıbaşı, 2019, s. 201

Kağıtçıbaşı (2019) kişiler arası mesafenin fazla olduğu durumda kişinin benliğinin tanımlanmış sınırları olduğunu ve bu durumun özerk benlik kurgusu ile ilişkilendirilebileceğini savunmaktadır. Buna ek olarak, Kağıtçıbaşı (2019), özerk benliği tanımlarken diğer boyut olan eylemliliği de kullanmaktadır. Eylemlilik özerk benliğe sahip olabilmek için bir gereklilik olarak görünmektedir. Bunun nedeni, eylemlilik bireyin kendi iradesi ile istediğini yapabilmesi ve buna yönelik inancı olarak görülmesidir (s. 200-201).

Kağıtçıbaşı (2019)'na göre kişiler arası mesafe kişinin sahip olduğu benlik yapısının diğer kişilerden ayrı mı yoksa ilişkisel bir boyutta mı olduğunun göstergesidir. Kişiler arası mesafenin düşük olması kişinin diğer kişiler ile bağlantısını ve bütünleşmiş olduğunu göstermektedir. Bu durumda, ilişkisel benlik kurgusu olarak tanımlanmaktadır (s. 200-201).

Özerk ve ilişkisel benliğe ek olarak Kağıtçıbaşı tarafından tanımlanan Özerk-İlişkisel Benlikte de önceden bahsedilen iki boyut yer almaktadır. Kağıtçıbaşı, özerk-ilişkisel benliği kavramsallaştırırken tarihi ve sosyal değişimleri de göz önünde

bulundurmıştır. Bu benlik yapısı hem toplulukçu hem de bireyci özelliklerin aynı anda görülmesi olarak tanımlanmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2019, s. 198).

Ergenlik döneminde kişiler farklı gelişim dönemlerinden geçerler. Bu gelişim dönemlerinde benlik, aile ve kültür arasındaki bağları keşfetmek güç bir duruma dönüşebilmektedir. Ergenlikte kişisel gelişim konusunda iyi bir anlayış geliştirmek ve refahı desteklemek için gelişimsel bağlam dikkate alınmalıdır. Aile süreçleri ve özellikle ebeveyn değerleri, sosyokültürel değerleri, normları ve yaşam tarzlarını yansıtmaktadır. (Kağıtçıbaşı, 2013, s. 223).

1.4. Meslek Seçiminde Aile Etkisi ile İlgili Araştırmalar

Lise öğrencilerinin meslek seçiminde aile etkisini konu alan çalışmalara yurt içi ve yurt dışında yapılan çalışmalar olmak üzere iki başlıkta yer verilmiştir.

1.4.1. Meslek Seçiminde Aile Etkisi ile İlgili Yurt İçi Yapılan Araştırmalar

Hamamcı ve Hamurlu (2005) tarafından ebeveynlerin çocuklarının meslek gelişimine yardımcı olmaya yönelik tutumları, meslek gelişimi konusundaki bilgi düzeyleri ve çocukların mesleki kararsızlıkları arasındaki ilişkiyi incelemek için bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın örneklemini Gaziantep ilinde öğrenim göre 200 lise öğrencisi ve onların anne babaları oluşturmaktadır. Çalışmanın sonucuna göre, öğrencilerin yaşları arttıkça mesleki kararsızlık düzeylerinin azaldığı bulunmuştur. Bir diğer sonuç ise öğrencilerin meslek seçiminde annelerin babalara göre daha olumlu tutum sergilediği bulunmuştur.

Sürücü (2005) tarafından lisede eğitim gören öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri ile çevreden algıladıkları sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek için bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın örneklemini Ankara'da farklı bölgelerde öğrenim göre 889 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışmanın sonucuna göre, öğrencilerin mesleki olgunluk puanları ile ebeveynlerinden algıladıkları sosyal destek puanları arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Sarıkaya ve Khorshid (2009) tarafından üniversite öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen faktörleri incelemek için bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın

örneklemi Ege Üniversitesinde okuyan 1000 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışmanın sonucuna göre, öğrencilerin meslek seçiminde ailenin etkisi olduğu bulunmuştur.

Çurğatay (2010) tarafından on ikinci sınıf öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen sosyo-ekonomik ve kültürel faktörleri incelemek amacıyla bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın örneklemi Malatya da öğrenim gören 663 lise son sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışmanın sonucuna göre, anne- baba eğitim düzeyinin öğrencinin meslek seçimini etkilediği bulunmuştur.

Çınar (2010) tarafından lise son sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk ve kararsızlık düzeylerini belirleme için bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın örneklemi İstanbul'da öğrenim göre 237 lise son sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışmada kararsız olan öğrenciler için kararsızlık düzeylerini azaltmak için psikodrama yöntemi kullanılarak grup çalışması yapılmıştır. Çalışmanın sonucuna göre, öğrencilerin mesleki kararsızlık düzeylerinin azalıp mesleki olgunluk seviyesinin arttığı bulunmuştur.

Bacanlı ve Sürücü (2011) tarafından ilköğretimde eğitim gören öğrencilerinin ebeveynlerine bağlanmaları ile cinsiyetlerinin kariyer gelişimlerini nasıl etkilediğini inceleyen bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın örneklemi 199 ilköğretim öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışmanın sonucuna göre, öğrencilerin kariyer gelişimlerinde anneye güvenli bağlanmanın önemli ölçüde etkisi olduğu bulunmuştur. Kız ve erkek öğrencilerin kariyer gelişimine etkisi incelediğinde kız öğrencilerin lehine bir sonuca varılmıştır.

Büyüköze-Kavas (2011) tarafından, üniversite öğrencilerinin kontrol odağı, algılanan ebeveyn tutumu, kariyer karar verme öz-yeterliliği ve kariyer sonuç beklentileri ile kariyer kararsızlığı arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın örneklemi 723 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışmanın sonucuna göre, algılanan ebeveyn psikolojik özerkliğinin, kariyer kararsızlığını olumsuz olarak etkilediği bulunmuştur.

Hamamcı, Bacanlı ve Doğan (2013) tarafından 8. sınıf, lise ve üniversite de okuyan öğrencilerin mesleki ve eğitsel olarak aldıkları kararlarını etkileyen faktörleri belirlemek ve incelemek için bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın örneklemi Gaziantep ve Ankara illerinde okuyan 589 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışmanın sonucuna göre, öğrencilerin sınıf düzeyi arttıkça mesleki ve eğitsel karar verenlerin sayısının artış gösterdiği bulunmuştur. Buna ek olarak, öğrencilerin eğitsel ve mesleki kararlarını

verirken ailelerinden, basılı yayınlardan ve okudukları okuldaki öğretmenlerden etkilendikleri bulunmuştur.

Özünü ve Bacanlı (2015) Kariyer Seçiminde Aile Etkisi Ölçeğini (KSAEÖ) Türkçe 'ye uyarlamasını yapmışlardır. Çalışmanın örneklemini, Ankara'da eğitim gören 506 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışmanın sonucuna göre, ölçek, 21 maddeden ve bilgi desteği, finansal destek, aile beklentileri, değerler ve inançlar olarak dört alt boyuttan oluşmaktadır. KSAEÖ'nün alt boyutlara ait iç tutarlık katsayıları; Bilgi Desteği Faktörü .89, Finansal Destek Faktörü .78, Aile Beklentileri Faktörü .72, Değer ve İnançlar Faktörü .83 olarak bulunmuştur. Sonuç olarak, Türkçe 'ye uyarlanan ölçeği geçerli ve güvenilir olduğu bulunmuştur.

Solmaz (2015) tarafından meslek lisesi son sınıf öğrencilerinin kariyer gelişiminde aile etkisini incelemek için bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın örneklemini, İstanbul'da öğrenim gören 335 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışmanın sonucuna göre, öğrencilerin aile geliri arttıkça aileden maddi anlamda destek görme oranı da arttığı, anne ve baba eğitim düzeyindeki yükselme öğrenciyi bilgisel anlamda destekleme oranının da arttığı bulunmuştur.

Bozgedik (2017) tarafından lise son sınıfında okuyan öğrencilerin meslek seçiminde etkili olan faktörleri belirlemek için bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın örneklemini Konya'da öğrenim gören 328 lise son sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışmanın sonucuna göre, öğrencilerin meslek ve üniversite seçiminde aile etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tecimer (2017) tarafından lise öğrencilerinin kariyer kararı yetkinlik beklentisi temelli kariyer gelişiminde ailenin rolünü belirlemek ve farklı değişkenler açısından incelemek amaçlı bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın örneklemini Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Lefkoşa'da eğitim gören 302 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışmanın sonucuna göre, kadın ve erkek öğrencilerin Kariyer Gelişiminde Aile Etkisi Ölçeği ve alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur. Diğer analiz bulgularında ise, okul, sınıf, anne-baba eğitim durumu ve ailenin aylık gelir durumuna göre anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

Kılıç (2019), meslek seçiminde ailenin etkisinin yönelik psikologluk mesleğini seçen öğrencilerle bir çalışma yapmıştır. Çalışmanın örneklemini, 434 psikolog olan

katılımcı oluşturmaktadır. Çalışmanın sonucuna göre, meslek seçiminde ailenin etkisi cinsiyet bakımından incelendiğinde kadın ile erkek arasında anlamlı farklılığın olduğu ve kadınların erkeklere oranla daha çok ailenin etkisinde olduğu görülmüştür. Kariyer Seçiminde Aile Etkisi Ölçeğinin alt boyutları olan ailenin beklentileri ve finansal destek kadın ve erkek arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı bulunmuştur.

Aşık ve Akgül (2022) tarafından kariyer sürecinde aile etkilerinin kişilerin kariyer kararını ve kariyer sürecini nasıl şekillendirdiğine yönelik bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın örneklemini, 500 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışmanın sonucuna göre, kariyer kararında ailenin etkisi arttıkça bireylerin kariyer kararı verirken yetkinliklerinin de arttığı bulunmuştur. Buna ek olarak, kariyer seçiminde aile etkisi ölçeğinin toplam puanlarının cinsiyete göre farklılaşmadığı bulunmuştur.

Meslek seçiminde aile etkisi ile ilgili farklı yaş gruplarıyla yapılan yurt içi çalışmalarda, bireylerin meslek seçimi yaparken ailenin etkisi göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir. Yapılan çalışmalarda, anne ve babanın eğitim düzeyi, psiko-eğitim gruplarının varlığı, anneye olumlu bağlanma geliştirme, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi, ebeveyn tutumları, ebeveynlerden algılanan sosyal destek ve ailenin bilgi düzeyi bireylerin meslek seçiminde etkisi olduğu bulunmuştur.

1.4.2. Meslek Seçiminde Aile Etkisi ile İlgili Yurt Dışı Yapılan Araştırmalar

Tang, Fouad ve Smith (1999) tarafından Asya kökenli Amerikalı öğrencilerin mesleki tercihlerinde etkileyen faktörleri incelemek için bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın örneklemini, 187 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışmanın sonucuna göre, öğrencilerin meslek seçiminde kültürleşme, aile etkisi ve geçmişi ve öz yeterlilik algısının etkisi olduğu bulunmuştur.

Alliman-Brissett, Turner ve Skovholt (2004) tarafından Afrika kökenli Amerikalı ergenlerle kariyere yönelik etkileri ile aile destekleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın örneklemini, 162 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışmanın sonucuna göre, cinsiyete göre farklılıklar bulunmuştur. Buna göre, kız öğrencilerin ebeveynlerinin duygusal desteğine daha duyarlı olduğu bulunurken erkeklerin ebeveynlerinin kariyerle ilgili modellenmesine daha duyarlı olduğu bulunmuştur.

Fouad, Cotter, Fitzpatrick, Kantamneni, Carter ve Bernfeld (2010) tarafından Kariyer Seçiminde Aile Etkisi Ölçeği (KSAEÖ) geliştirilip ölçeğin geçerlilik çalışması yapılmıştır. Çalışmanın amacı, ailenin kariyer ve meslek seçimlerinde bireyi nasıl etkilediğini belirlemektir. Çalışmanın örneklemini 12-53 yaşlar arasında olan Amerika'da yaşayan kişiler oluşturmaktadır. Geliştirilen ölçek 22 maddeden ve 4 alt boyuttan oluşmaktadır. Özünlü ve Bacanlı (2015) tarafından lise öğrencilerine ölçeği uyarlama çalışması yapılmıştır.

Sovet ve Metz (2014) tarafından Fransız ve Koreli ergenler arasında kariyer karar verme ve ebeveyn biçimlerinin ilişkisini incelemek amacıyla bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın örneklemini, 575 Fransız ve 613 Koreli lise öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışmanın sonucuna göre, ebeveynlik tarzlarının her iki kültür bağlamına yaşayan lise öğrencileri için de kariyer kararı öz-yeterliliği ve kariyer karar verme güçlükleri arasında önemli bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur.

Zang ve arkadaşları (2019) tarafından lise öğrencilerinin aile süreçlerini (ebeveyn kariyer desteği, müdahale ve katılım eksikliği) ve öğrencilerin kariyer gelişimini incelemek amacıyla bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın örneklemini, 646 Çin'de eğitim göre lise öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışmanın sonucuna göre, yüksek düzeyde ebeveyn kariyer katılımı, ebeveyn kariyer desteği ile ergenlerin özerkliği arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Salim ve Utami (2020) tarafından meslek lisesinde eğitim gören 12. Sınıf öğrencilerin anne ebeveynlik tarzının kariyer kararı öz yeterliliği üzerindeki etkisini incelemek amacıyla bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın örneklemini, 851 12. Sınıf meslek lisesi öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışmanın sonucuna göre, öğrencilere göre annelerin daha yaygın olarak uyguladığı ebeveynlik stilinin otoriter ebeveynlik stili olduğu bulunmuştur.

Meslek seçiminde aile etkisi ile ilgili farklı yaş gruplarıyla yapılan yurt dışı çalışmalarda, aileden sağlanan bilgi düzeyi, ebeveyn tarafından sağlanan duygusal destek, ebeveynin kariyer modellemesi, ebeveynlik tarzları ve ebeveyn kariyer desteği kişilerin meslek seçimini etkileyen önemli faktörler olarak bulunmuştur. Yurt dışı çalışmalarında yurt içi çalışmalardan farklı olarak kültürel çalışmalar bulunmaktadır.

1.4.3. Meslek Seçiminde Aile Etkisi ile İlgili Yurt İçi ve Yurt Dışı Yapılan Araştırmaların Karşılaştırılması

Meslek seçiminde aile etkisi birçok çalışmaya konu olmuştur. Kariyerle ilgili yurt içinde farklı örneklem grubuyla ilgili birçok çalışma yapılmıştır. İlgili araştırmalarda farklı örneklem gruplarıyla ilgili çalışmalar kronolojik sıraya göre verilmiştir. Alanyazı incelendiğinde, ilköğretim öğrencileriyle yapılan çalışmalar (Bacanlı ve Sürücü, 2011), lise öğrencileriyle yapılan çalışmalar (Hamamcı ve Hamurlu 2005; Sürücü, 2005; Çurğatay, 2010; Çınar, 2010; Öznlü ve Bacanlı, 2015; Solmaz, 2015; Bozgedik, 2015; Tecimer, 2017), üniversite öğrencileriyle yapılan çalışmalar (Sarıkaya ve Khorshid, 2009; Büyükgöze-Kavas, 2011; Aşık ve Akgül, 2022), ve 8. Sınıf, lise ve üniversite ile yapılan çalışmalar (Hamamcı, Bacanlı ve Doğan, 2013) ve bir meslek grubunda yapılan çalışmalar (Kılıç, 2019) bulunmaktadır. Bu çalışmalar demografik özelliklere yer vermişlerdir. Çalışmaların ortak sonucu olarak, anne ve babanın eğitim düzeyi, sosyoekonomik düzey, ebeveyn tutumları, algılanan sosyal destek ve bilgi düzeyi bireylerin meslek seçiminde önemli bir yere sahip olduğu bulunmuştur. Ailenin meslek seçimindeki ve kariyer gelişimindeki etkisi yadsınamayacak ölçüde önemlidir.

Bu araştırma kapsamında verilen yurt dışı çalışmalarında farklı değişken ve örneklem gruplarıyla çalışmalar yapılmıştır. Tang, Fouad ve Smith (1999), üniversite öğrencilerinin mesleki tercihlerinde ailenin etkisini, Alliman-Brissett, Turner ve Skovholt (2004), ergenlerin kariyere yönelik etkileri ile aile destekleri, Fouad ve arkadaşları (2010), aile etkisiyle ilgili ölçek geliştirme, Sovet ve Metz (2014), kariyer kararı vermede ebeveyn biçimleri, Zang ve arkadaşları (2019), kariyer gelişimde aile etkisini ve Salim ve Utami (2020), annenin sahip olduğu ebeveynlik tarzı ile kariyer kararı öz yeterliliği arasındaki ilişki üzerine çalışmalar yapmışlardır. Farklı yaş gruplarıyla yapılan bu çalışmalarında, aileden sağlanan bilgi düzeyinin etkisi de önemli bir yere sahiptir. Ebeveyn tutumları da bireyin meslek seçimi yaparken etkilendiği bir diğer faktör olarak önemli bir yere sahiptir.

Yurt içi ve yurt dışında yapılan çalışmalar karşılaştırıldığında örneklemin lise ve üniversite öğrencilerinin oluşturduğu görülmektedir. Meslek seçiminde aile etkisi, ebeveynlik stili, kariyer öz-yeterliliği, algılanan sosyal destek ve aileden sağlanan bilgi düzeyi hem yurt içi hem de hem de yurt dışı çalışmalarda incelenmektedir.

1.5. Benlik/Benlik Kurgusu ile İlgili Araştırmalar

Lise öğrencilerinin ailede özerk-ilişkisel benliklerini konu alan çalışmalara yurt içi ve yurt dışında yapılan çalışmalar olmak üzere iki başlıkta yer verilmiştir.

1.5.1. Benlik/Benlik Kurgusu ile İlgili Yurt İçi Yapılan Araştırmalar

Gezici ve Güvenç (2003) tarafından yapılan çalışmada kadınların benlik kurgularının çalışma durumlarına ve yaşlarına göre değişip değişmediğini incelemiştir. Çalışmanın örneklemini 217 kadın katılımcı oluşturmaktadır. Çalışmanın sonucuna göre, kadınların çalışma durumuna ve yaşlarına göre benlik kurgusunun farklılaştığı bulunmuştur. Çalışan kadın katılımcıların benlik gelişiminde bireyselleşme eğilimi diğerlerine göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Karakitapoğlu-Aygün (2004) tarafından yapılan çalışmada orta ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki üniversite öğrencilerin benliklerini nasıl tanımladıklarını ve kimlik ve duygusal iyilik hali arasındaki ilişkileri incelenmiştir. Çalışmanın örneklemini 205 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışmanın sonucuna göre, öğrencilerin kendilerini bağımsız ve ilişkisel-karşılıklı bağımlı benlik kurgusu olarak tanımladıkları bulunmuştur. Çalışmanın bir diğer sonucuna göre, cinsiyete göre farklılık olduğu bulunmuştur. Erkek katılımcılara göre kadın katılımcıların benliklerini daha fazla özerk ve daha az geleneksel terimlerle betimledikleri bulunmuştur.

Cirhinlioğlu (2006) tarafından üniversite öğrencilerinin cinsiyet, üniversitedeki sınıf, utanç eğilimi, dini yönelimler, benlik kurgularının psikolojik olarak iyi olma hali üzerindeki etkisini inceleyen bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın örneklemini, üniversite okuyan 1. Ve 4. Sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışmanın benlik kurgusu sonuçlarına göre, erkek ve kadın öğrenciler arasındaki benlik kurgusunda anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur.

Özdemir (2009) tarafından çocuk yetiştirme stilleri (otoriter, açıklayıcı otoriter, izin verici şımartan, izin verici ihmalkâr), anne-baba eğitim ve ailenin gelir düzeyi ile ergenlik döneminde özerk-ayrık, bağımlı-ilişkisel ve özerk-ilişkisel benlik kurgusu gelişimi arasındaki ilişkileri inceleyen bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın örneklemini yaşları 15-19 arasında değişen 1133 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışmanın sonucuna göre, ölçeğin alt boyutlarından olan özerk benlik kurgusunda cinsiyet açısından anlamlı bir fark bulunamazken, diğer alt boyutlar olan bağımlı-ilişkisel ve özerk-ilişkisel benlik kurgusu

puanları kızların lehine olduğu bulunmuştur. Ailenin aylık geliri değişkeni alt boyutlarda anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Özdemir ve Çok (2011), Kağıtçıbaşı (2007) tarafından hazırlanan “Ailede Özerk-İlişkisel Benlik Ölçeğinin” lise öğrencilerine uyarlama çalışması yapılmıştır. Çalışmanın örneklemini Ankara ilinde eğitim gören 1133 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışmada özerk benlik puanlarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği ancak ilişkisel ve özerk-ilişkisel benlik puanlarının kız öğrenciler lehine olduğu bulunmuştur. Açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi yapılarak ölçeğin üç faktörlü olduğu bulunmuştur. Ailede özerk benlik ölçeğinin iç tutarlılık katsayısı .69, ailede ilişkisel benlik ölçeğinin iç tutarlılık katsayısı .77 ve ailede özerk-ilişkisel benlik ölçeğinin iç tutarlılık katsayısı .73 bulunmuştur.

Özdemir (2012a) tarafından ergenlerin öznel iyi oluşlarının benlik kurgularına göre nasıl farklılık gösterdiğini inceleyen bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın örneklemini Ankara’da lisede eğitim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın sonucuna göre, benlik kurgularını ilişkisellik ve özerk-ilişkisellik olarak tanımlayan öğrencilerin yaşam doyumu ve olumlu duygu puan ortalamaları özerk olarak tanımlayan öğrencilerden yüksektir. Bir diğer sonuç ise, özerk olarak tanımlayan öğrencilerin olumsuz duygu puanları özerk-ilişkisel olanlardan daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Özdemir (2012b) tarafından ergenlerin benlik kurgularının yaşadıkları yerlere ve cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı inceleyen bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın örneklemini kırsal ve kentte yaşayan toplam 352 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışmanın sonuçlarından ilki, kentte yaşayan öğrencilerin özerk-ayrık ve özerk-ilişkisel benlik kurgularının puanlarının yüksek olduğu bulunmuştur. Diğer bir sonuç ise, öğrencilerin özerk-ayrık benlik kurgusu puan ortalamaları cinsiyet açısından farklılık olmazken, bağımlı-ilişkisel ve özerk-ilişkisel benlik kurgusu puan ortalamalarının kız öğrencilerin lehinedir.

Yavuz (2013) tarafından lise öğrencilerinin benlik kurguları ve intihara yönelik tutumlarını inceleyen bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın örneklemini 9, 10 ve 11. sınıflarda okuyan 744 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışmanın sonucuna göre, intihar düşüncesi, girişimi ve davranışı olan öğrencilerin özerklik puanları yüksek bulunurken, intihar düşüncesi, girişimi ve davranışı olmayan öğrencilerin ise ilişkisellik puanları anlamlı olarak yüksek olduğu bulunmuştur.

Gündaş (2013) tarafından lise öğrencilerinin benlik kurgusunun psikolojik dayanıklılık üzerindeki etkisini incelemek amacıyla bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın örneklemini lisede öğrenim gören 764 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışmanın sonucuna göre, kız öğrencilerin ilişkisel benlik kurgusunda daha yüksek puana sahip olduğu bulunurken erkek öğrencilerin özerk benlik kurgusu puanları daha yüksek bulunmuştur. Bir diğer sonuç ise özerk-ilişkisel ve ilişkisel benlik alt boyutları ile psikolojik sağlamlık arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Morsünbül (2013) tarafından ergenlerin benlik kurgularının yaşam doyumu ve depresyon düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın örneklemini 494 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışmanın sonucuna göre, ergenlerin sahip olduğu benlik kurgularının yaşam doyumu ve depresyon puanlarının anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur.

Altun ve Yazıcı (2013) tarafından lise öğrencilerinin akademik öz-yeterlilik inancı, akademik başarı, yaş, cinsiyet ve okulda yatılı olma değişkenlerinin, öğrencilerin benlik algıları üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın örneklemini 382 ortaöğretim öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışmanın sonucuna göre, ergenlerin benlik algılarına çalışmaya dahil edilen değişkenlerin etkisi olduğu bulunmuştur.

Yıldırım (2014) tarafından lise öğrencilerinin ergenlerin benlik yapısı ve psikolojik dayanıklılıklarını etkileyen değişkenlerini incelemek için bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın örneklemini, 984 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışmanın sonucuna göre, benlik kurgusunun sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur. Cinsiyet değişkenine göre özerklik alt boyutu erkek öğrenciler lehine, ilişkisellik ve özerk-ilişkisel alt boyutları ise kızlar lehine anlamlı bir farklılığı olduğu bulunmuştur.

Gündaş ve Koçak (2015) tarafından lise öğrencilerinde psikolojik sağlamlığın yordayıcısı olarak benlik kurgusunun rolünü inceleyen bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın örneklemini, 764 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışmanın sonucuna göre, benlik kurgusunun cinsiyet değişkenine farklılaştığı bulunmuştur. Erkek öğrencilerin kızlara göre özerk benlik kurgusu düzeylerinin daha yüksek olduğu, ilişkisel ve özerk-ilişkisel benlik kurgusunun kız öğrencilerin erkeklere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Kız öğrencilerin ilişkisel ve özerk-ilişkisel benlik kurgularının yüksek

çıkması geleneksel cinsiyet rolü toplumsallaştırma uygulamalarının bir sonucu olabileceğini sonucuna varılmıştır.

Altıntaş (2015) tarafından üniversite öğrencilerinin sahip oldukları benlik kurguları ile travmatik stres belirti düzeylerinin bazı değişkenlerle arasındaki ilişkiyi incelen bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın örneklemini, 511 üniversitesi öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışmanın sonucuna göre, özerk ve ilişkisel benlik kurguları cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur.

Çuhadaroğlu ve Akfırat (2017) tarafından üniversite öğrencilerinin öğrencilerin benlik kurguları ile toplumsal cinsiyet algıları arasındaki ilişkileri inceleyen bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın örneklemini, 415 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışmanın sonucuna göre, öğrencilerin özerk-ilişkisel benlik kurgularının annelerin eğitim düzeyine ve cinsiyetlerine göre; ilişkisel benlik kurgularının yaşadıkları yere göre, toplumsal cinsiyet algılarının yaşadıkları yere ve cinsiyetlerine göre anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur. Buna ek olarak, öğrencilerin her üç benlik kurgusu ile toplumsal cinsiyet algısı arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Akçınar ve Özbek (2017) tarafından üniversite öğrencilerinin ebeveynlerinin davranışlarının ile öz-yeterlik algıları ve benlik (özerk, ilişkisel, özerk-ilişkisel) arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın örneklemini, 332 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışmanın sonucuna göre, özerk benlik, bireyin öz-yeterlik algısı ile ilişkili olmasına rağmen, anne ve baba davranışları ile anlamlı bir ilişkisi bulunmamıştır. İlişkisel benlik ise anne ve babanın sıcak ve yakın davranışları ile pozitif yönde ilişkili olduğu, anne ve babanın sevgi davranışları üzerinden gösterdikleri ebeveynlik tutumlarının, bireyin özerk-ilişkisel benlik düzeyi üzerinde rolünün olduğu bulunmuştur.

Emre (2020) tarafından öğrencilerin benlik kurguları ile algılanan sosyal destek arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın örneklemini ortaöğretimde eğitim gören 395 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışmanın sonucuna göre, ilişkisel benlik kurgusu kız öğrencilerin lehine olduğu bulunmuştur. Diğer benlik kurgularında cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Kahraman ve İkiz (2021) tarafından ergenlerin ebeveyn duygusal erişilebilirliği, benlik kurgusu ve bilişsel esneklik düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla bir

çalışma yapılmıştır. Çalışmanın örneklemini Uşak'ta öğrenim gören ortaokul öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışmanın sonucuna göre, ilişkisel benlik kurgusu alt boyutunun diğerlerine göre daha yüksek düzeyde olduğu bulunmuştur.

Benlik ve benlik kurgusu ile ilgili yapılan yurt içi çalışmalarda, farklı örneklem gruplarıyla çalışılmıştır. Yapılan çalışmalarda, kadınların çalışma hayatına, cinsiyete, sosyo-ekonomik düzeye, ebeveynlik tutumlarına ve psikolojik sağlamlığa göre benlik kurgusunun farklılaştığı bulunmuştur. Bir başka deyişle, kişilerin benlik kurgusu oluşurken çevreden ve aileden gelen değişkenlerin etkisi vardır.

1.5.2. Benlik/Benlik Kurgusu ile İlgili Yurt Dışı Yapılan Araştırmalar

Bond ve Forgas (1984) tarafından yapılan bireyci ve toplulukçu kültürlerin insan algısının en belirgin özelliklerinin nedenlerini araştırmak için bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın örneklemini Hong Kong ve Avustralya da yaşayan bireyler oluşturmaktadır. Araştırmanın sonucunda Avustralyalı bireylerin bireysellik ve özgürlüklerine, Çinli bireylerin ise sosyal birliğe daha çok önem verdiği bulunmuştur.

Yamada ve Singles (1999) tarafından çok kültürlülük ve benlik kurgusu üzerine bir çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmanın sonucunda çok kültürlü bireylerin her iki benlik kurgusunda da yadsınamayacak puan aldığı bulunmuştur. Buna ek olarak, her iki tür benlik kurgusunun varlığı, birden fazla kültürde etkileşimde bulunan kişiler için iletişimi ve uyumlu davranışları kolaylaştıracağı ifade edilmiştir.

Uskul, Hynie ve Lalonde (2004) tarafından yurt içinde ve yurt dışında yapılan çalışma da bağımsız ve karşılıklı bağımlı benlik kurgularının, kültür ile farklı birey gruplarına yakınlık arasındaki ilişkiye ne ölçüde aracılık ettiğini incelemiştir. Araştırmanın örneklemini 340 Türk ve 384 Kanadalı üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Yapılan kültürlerarası çalışmanın sonucunda Türk öğrenciler Kanadalı öğrencilere göre daha yüksek karşılıklı bağımlı benlik kurgusu puanına sahip olduğu bulunmuştur. Hem Türk katılımcılar hem de Kanadalı katılımcılar kendilerini romantik partnerlerine herkesten daha yakın hissettiklerini sonucuna varılmıştır.

Kashima, Kashima, Chiu, Farsides, Gelfand, Hong, Kim, Strack, Werth, Yuki ve Yzerbyt (2005) tarafından yapılan çalışmada kültürler arasında beklenen kültürel farklılıklar olduğunu belirlemek ve benlik kavramı ile algılanan saygınlık ölçütleri arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Çalışmanın örneklemini Avustralya, İngiltere, ABD,

Hong Kong, Japonya, Kore, Belçika ve Almanya'da okuyan üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışma sonucunda kültürlerin hepsinde katılımcıların kendilerini gruplarından bağımsız olarak algılama eğiliminde oldukları buna rağmen Asyalı öğrenciler için gruplarının da aynı düzeyde önemli olduğu bulunmuştur.

Cojuharenco, Shteynberg, Gelfand ve Schminke (2012) tarafından yapılan çalışmada etik dışı davranışlar ve üç tür benlik kurgusu arasındaki ilişkiyi incelenmiştir. Çalışmada yer alan benlik kurgusu bağımsız, ilişkisel ve ilişkisel-bağımsız benlik kurgularıdır. Çalışmanın örneklemini 156 işletme öğrencisi oluşturmaktadır. Yapılan çalışmanın sonucuna göre ilişkisel benlik kurgusuna sahip bireylerin daha fazla etik dışı davranış sergiledikleri bulunmuştur.

Tchouh ve Mertan (2018) tarafından benlik kurguları, özsaygı, sosyal destek ve sosyokültürel uyumları arasındaki ilişkiyi incelemek için bir araştırma yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini Kuzey Kıbrıs'ta okuyan 112 Afrikalı üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Yapılan korelasyon analizi sonucunda bağımsız benlik kurgusu ile sosyokültürel uyum arasında bir ilişki olmadığını ortaya çıkarken, birbirine bağlı benlik kurgusu ile sosyokültürel uyum arasında pozitif bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Benlik ve benlik kurgusu ile ilgili yapılan yurt dışı çalışmalarda, farklı örneklem gruplarıyla çalışılmıştır. Yapılan çalışmaların büyük bir kısmını kültürlerarası çalışmalar oluşturmaktadır. Sonuç olarak, toplulukçu ve bireyselci olan kültürlerde farklı benlik kurgularının ortaya çıktığı ve kültürlerin benlik kurgusunun oluşumunda ve gelişiminde etkisi olduğu bulunmuştur.

1.5.3. Ailede Özerk-İlişkisel Benlik ile İlgili Yurt İçi ve Yurt Dışı Yapılan Araştırmaların Karşılaştırılması

Benlik ve benlik kurgusu birçok çalışmaya konu olmuştur. Benlik ve benlik kurgusu ile ilgili yapılan yurt içi çalışmaların örneklemini lise öğrencileri ve çoğunlukla üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Kağıtçıbaşı (2007) tarafından hazırlanan Ailede Özerk-İlişkisel Benlik ölçeğini Özdemir ve Çok (2011) lise öğrencilerine uyarlama çalışmasını yapmışlardır. Yurt içinde yapılan benlik kurgusuyla ilgili birçok çalışma bu ölçek kullanılarak yapılmaktadır. Alanyazı incelendiğinde, kadınlarla ilgili yapılan çalışmalar (Gezici ve Güvenç, 2003), üniversite öğrencileriyle yapılan çalışmalar (Karakitapoğlu-Aygün, 2004; Cirhinlioğlu, 2006; Altıntaş, 2015; Çuhadaroğlu ve

Akfirat, 2017; Akçınar ve Özbek, 2017), ergenlerle yapılan çalışmalar (Özdemir, 2009, 2012a, 2012b; Özdemir ve Çok, 2011; Yavuz, 2013; Gündaş, 2013; Morsünbül, 2013; Altun ve Yazıcı, 2013; Yıldırım, 2014; Gündaş ve Koçak, 2015; Emre, 2020; Kahraman ve İkiz, 2021) bulunmaktadır. Çalışmaların ortak sonucu olarak, kadınların çalışma hayatına, cinsiyete, sosyo-ekonomik düzeye, ebeveynlik tutumlarına, psikolojik sağlamlığa, yaşam doyumu ve depresyona göre benlik kurgusunun farklılaştığı bulunmuştur. Bir başka deyişle, kişilerin benlik kurgusu oluşurken çevreden ve aileden gelen değişkenlerin etkisi vardır.

Bu araştırma kapsamında verilen yurt dışında çalışmaları farklı örneklem gruplarından oluşmaktadır. Farklı ülkelerde yaşayan insanların benlik kurgusunu inceleyen çalışma (Bond ve Forgas, 1984; Yamada ve Singelis, 1999; Uskul ve arkadaşları 2004; Kashima ve arkadaşları, 2005), etik dışı davranışların benlik kurgusuna etkisini inceleyen çalışma (Cojuharenco ve arkadaşları, 2012), benlik kurguları ile özsaygı, sosyal destek ve sosyokültürel uyumları inceleyen çalışma (Tchoh ve Mertan, 2018) bulunmaktadır. Çalışmanın ortak sonucuna göre, farklı kültürlerde benlik kurgusunun oluşumu ve gelişiminin farklılaştığı bulunmuştur. Buna ek olarak, ilişkisel benlik yapısına sahip olan insanların daha fazla etik dışı davranış sergilediği (Cojuharenco ve arkadaşları, 2012) bulunmuştur.

Yurt içi ve yurt dışında yapılan çalışmalar karşılaştırıldığında örneklemin çoğunlukla üniversite öğrencilerinin oluşturduğu görülmektedir. Buna ek olarak, kişilerin benlik kurgusu oluşurken çevre, aile ve toplumun kültürel yapısının etkisi olduğu bulunmuştur. Yurt dışında yapılan çalışmalar farklı kültürlerin benlik gelişimine etkisini incelerken, yurt içinde yapılan çalışmalar benlik gelişimini toplumsal cinsiyet algısı, psikolojik iyi oluş, ebeveyn tutumları, yaşam doyumu ve depresyon üzerindeki etkisi incelenmiştir.

2. BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, çalışma grubu, katılımcılara uygulanan veri toplama araçları, veri toplama işleminin nasıl yapıldığı ve verilerin analizinde kullanılan istatistiksel yöntemlerle ilgili bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada lise öğrencilerinin meslek seçiminde aile etkisi ve özerk-ilişkisel benliği incelemek amacıyla nicel araştırma modelinin alt başlığı olan ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modeli, birden fazla değişken arasındaki değişimin nasıl olduğunu saptamak için kullanılmaktadır. (Bahtiyar ve Can, 2016).

2.2. Çalışma Grubu

Çalışma grubunu, 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Ankara ilinin Etimesgut ve Çankaya ilçelerinde bulunan üç Anadolu lisesinde 9., 10., 11. ve 12. eğitim gören 503 (271 kadın ve 232 erkek) öğrenci oluşturmaktadır. Öğrencilerin yaşları 14-18 arasında değişmektedir. Yaşların ortalaması ise 15.97'dir. Çalışma grubu belirlenirken uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Uygun örnekleme yöntemi, çalışma grubuna kolay ulaşılması ve var olan araştırmaya gönüllü olarak katılmak isteyen kişiler üzerinde yapılan örneklem çalışmasıdır (Christensen, Johnson ve Turner, 2015; Akt. Yıldız, 2017, s. 430).

Çalışma grubunda olan 503 katılımcının araştırmada yer alan değişkenlere göre dağılımları Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1.
Katılımcılara Ait Dağılımlar

<i>Değişkenler</i>		<i>N</i>	<i>%</i>
Cinsiyet	Kadın	271	53.9
	Erkek	232	46.1
	Toplam	503	100
Sınıf Düzeyi	9. Sınıf	61	12.1
	10. Sınıf	120	23.9
	11. Sınıf	116	23.1
	12. Sınıf	206	41.0
Anne Eğitim Düzeyi	İlköğretim	62	12.3
	Ortaöğretim	159	31.6
	Yükseköğretim	282	56.1
Baba Eğitim Düzeyi	İlköğretim	42	8.3
	Ortaöğretim	136	27.0
	Yükseköğretim	325	64.6
Ailenin Aylık Geliri	0-6000	52	10.3
	6001-12000	164	32.6
	12001 ve üstü	287	57.1

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından oluşturulan Kişisel Bilgi Formu, Özünlü ve Bacanlı (2015) tarafından Türkçe 'ye uyarlanan Meslek Seçiminde Aile Etkisi Ölçeği ve Özdemir ve Çok (2011) tarafından ergenlere uyarlanan Ailede Özerk-ilişkisel Benlik Ölçeği kullanılmıştır.

Ölçek geliştiren araştırmacılardan gerekli izinler alınmıştır. E-posta yoluyla alınan izinler Ek 1'de yer almaktadır.

Uygulamadan önce katılımcılara araştırmacı tarafından araştırmanın konusu ve araştırmanın süresi hakkında bilgi verilmiştir. Her soruya eksiksiz, içtenlik ile yanıt verilmesinin gerekliliğine değinilmiştir. Katılımcılardan kimlik bilgisinin toplanmayacağını, yanıtlarının sadece araştırmanın amacına uygun olarak kullanılacağı bilgisi paylaşılmıştır.

2.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Lise öğrencileri için araştırmacı tarafından kişisel bilgi formu hazırlanmıştır. Kişisel bilgi formunda, öğrencilerin cinsiyeti, sınıfı düzeyi, anne-babanın eğitim düzeyi

ve ailenin aylık gelir durumuna ait soruları içermektedir. Kişisel bilgi formu hazırlanırken araştırmaya katkısı olabilecek sorular çalışmaya dahil edilmiştir. Kişisel Bilgi Formu Ek 2’de yer almaktadır.

2.3.2. Kariyer Seçiminde Aile Etkisi Ölçeği (KSAEÖ)

Meslek seçiminde aile etkisini incelemek için Kariyer Seçiminde Aile Etkisi Ölçeği (KSAEÖ) kullanılmıştır. Ölçek, Fouad, Cotter, Fitzpatrick, Kantamneni, Carter ve Bernfeld (2010) tarafından geliştirilmiş olup Özünlü ve Bacanlı (2015) tarafından Türkçe’ye uyarlaması yapılmıştır. Ölçek, 21 maddeden ve bilgi desteği, finansal destek, aile beklentileri, değerler ve inançlar olmak üzere dört alt boyuttan oluşmaktadır. 5’li likert ölçeği olup Kesinlikle Katılmıyorum 1 puan, Katılmıyorum 2 puan, Kararsızım 3 puan, Katılıyorum 4 puan, Kesinlikle katılıyorum 5 puan olarak hesaplanan bir ölçektir. Dört alt boyuttan alınan yüksek puanlar faktörün etkisinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin orijinali, Amerika Birleşik Devletleri’nde yaşayan 12-53 yaşlar arasında olan kişiler üzerinde geliştirilmiştir. Geliştirilen ölçeğin; bilgi desteği (8 madde), aile beklentisi (6 madde), parasal destek (5 madde) ve değerler/inançlar (3 madde) olarak dört alt ölçeği bulunmaktadır. Ölçeğin maddeleri geliştirilirken literatür ve araştırma bulguları dikkate alınmıştır. Ölçeği geliştirirken, öncelikle farklı kültürlerden, farklı sosyoekonomik ve gelir düzeyine sahip kişilerin ailelerinin kariyer gelişimi boyunca etkilerini araştırıp aile etkisiyle ilgili farklı on tema belirlemeye çalışmışlardır. Belirlenen bu temalara göre beş temanın çalışmaya daha fazla katkısı olabileceği düşünülerek aile beklentisi, duygusal destek, para desteği, bilgi desteği ve rol modelleri tema olarak belirlenmiştir. Belirlenen beş temayı ölçmek için 57 madde geliştirilmiştir. Açıklayıcı faktör analizi sonuçlarına göre 4 faktörlü bir yapı ortaya çıkmıştır. Böylelikle kariyer seçiminde aile etkisi ölçeği 32 maddeden oluşup 4 faktörü bulunmaktadır. Ölçeğin yapı geçerliliğini belirleyebilmek için tekrar açıklayıcı faktör analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda ölçek 22 maddeden oluşup 4 faktörü bulunmaktadır. Ölçeğin güvenilirliğini belirlemek için Cronbach’ın Alpha katsayısı hesaplanmıştır. Ölçeğin tamamı için $\alpha = .88$ olarak bulunmuştur. Buna ek olarak, bilgi desteği için $\alpha = .89$, aile beklentisi için $\alpha = .82$, parasal destek için $\alpha = .82$, değerler/inançlar için $\alpha = .88$ olarak bulunmuştur. Ölçeğin geçerlilik ve güvenilirliği yeterli düzeyde olduğu bulunmuştur (Fouad, Cotter, Fitzpatrick, Kantamneni, Carter ve Bernfeld, 2010).

Ölçeğin Türkçe formunun faktör yapısını incelemek için 506 lise öğrencisinden uygulanıp toplanan verilere öncelikle açımlayıcı daha sonra doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Orijinalinden farklı olarak yapılan açımlayıcı faktör analizine göre, bazı maddelerin beklenen faktörler altında yer almadığı saptanmıştır. 9, 15, 18 ve 19. maddeler ölçeğin orijinalinden farklı olarak farklı faktörlerde yer aldıkları belirlenmiştir. Türkçe ölçeğin güvenilirliğini Cronbach Alpha katsayısı ile iç tutarlık katsayısı hesaplanmıştır. Ölçeğin tamamı için iç tutarlık katsayısı .77, alt ölçeklerinin iç tutarlık katsayıları ise .72 ile .89 arasında değiştiği bulunmuştur. Böylelikle sonuçlara göre Türkçe KSAEÖ'nün güvenilirlik düzeyinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Ölçek, orijinalinden farklı olarak Türkçe formu 14-20 yaşları arasındaki lise öğrencileri için geliştirilmiştir (Özünü ve Bacanlı, 2015, s. 26). Ölçeğe ait örnek maddeler Ek-3'te sunulmuştur.

Bu araştırma kapsamında Kariyer Seçiminde Aile Etkisi Ölçeğinin (KSAEÖ) Cronbach Alpha Katsayısı 0.78 olarak bulunmuştur. Kariyer Seçiminde Aile Etkisi Ölçeği (KSAEÖ) ve alt boyutları ile yapılan Cronbach Alpha Katsayısı analizi Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2.
KSAEÖ ve Alt Boyutları Cronbach Alpha Katsayıları

<i>Değişken</i>	<i>Cronbach Alfa</i>
Aile Beklentileri	0.583
Bilgi Desteği	0.894
Değer ve İnançlar	0.834
Finansal Destek	0.802
KARİYER SEÇİMİNDE AİLE ETKİSİ	0.788

2.3.3. Ailede Özerk-İlişkisel Benlik Ölçeği (AÖİBÖ)

Ailede Özerk-İlişkisel Benlik Ölçeği, Kağıtçıbaşı (2007) tarafından geliştirilmiş olup Özdemir ve Çok (2011) tarafından ergenler için uyarlama çalışması yapılmıştır. Ailede ilişkisel ve özerk benlik kurgusunu ölçmek için geliştirilen ölçek, kişilerin kendisi hakkında bilgi vermesine dayanarak ölçüm yapmaktadır. Ergenlerle çalışmak için uyarlanan ölçek, 20 maddeden oluşup üç alt boyuta sahiptir. Bunlar, özerklik alt boyutu, ilişkisellik alt boyutu ve özerk-ilişkisel alt boyutudur. Ölçek 5'li likert ölçeğidir (kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum).

Ölçeğin alt boyutları kişinin benlik kurgusunu ölçmeyi hedeflemektedir. Özerk benlik alt boyutu kişinin özerkliğini ölçer. İlişkisel benlik alt boyutu da kişinin ailesiyle olan psikolojik ve maddi yönden yakınlığını ölçer. Son alt boyut olan özerk- ilişkisel benlik alt boyutu ise özerk-ilişkisel benlik kurgusunu ölçer. Kişinin alt boyutlardan aldığı yüksek puanlar kişinin sahip olduğu benlik kurgusunu ifade etmektedir. Ölçekte tersten puanlanan maddeler vardır.

Kağıtçıbaşı (2007) tarafından ölçek ilk üniversite öğrencilerine uygulanmış ve geçerlilik ve güvenirlik çalışması yapılmıştır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı sırasıyla ailede ilişkisel benlik, ailede özerk benlik ve ailede özerk- ilişkisel benlik alt boyutları için .84, .84 ve .77 olarak bulunmuştur (Kağıtçıbaşı, 2007). Ergenlerle yapılan uyarlama çalışmasında ise iç tutarlılık katsayısı sırasıyla .77, .69 ve .73 olarak bulunmuştur (Özdemir ve Çok, 2011, s. 128). Ölçeğe ait örnek maddeler Ek-4’te sunulmuştur.

Bu araştırma kapsamında Ailede Özerk-İlişkisel Benlik Ölçeğinin (AİÖBÖ) Cronbach Alpha Katsayısı 0.69 olarak bulunmuştur. Ailede Özerk-İlişkisel Benlik Ölçeğinin (AİÖBÖ) ve alt boyutları ile yapılan Cronbach Alpha Katsayısı analizi Tablo 3’te yer almaktadır.

Tablo 3.
AİÖBÖ ve Alt Boyutları Cronbach Alpha Katsayıları

<i>Değişken</i>	<i>Cronbach Alfa</i>
Özerklik	0.683
İlişkisellik	0.726
Özerk-İlişkisellik	0.459
AİLEDE ÖZERK-İLİŞKİSEL BENLİK	0.691

2.4. Veri Toplama Süreci

Araştırmada kullanılacak veri toplama araçlarının izni için ölçekleri uyarlayan araştırmacılarla e-posta yoluyla iletişime geçilmiş ve ölçeklerini kullanabilmek için izinleri alınmıştır. Ölçekleri öğrencilere uygulayabilmek için öncelikle Ufuk Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulundan Etik Kurul Onayı alınmıştır. Etik kurul onayı Ek 5’te sunulmuştur. Etik kurul onayından sonra İl Milli Eğitim Müdürlüğünden izin alınmıştır. Gerekli izinler tamamlandıktan sonra okullarda çalışmaya başlanmıştır. Ölçeklerin uygulanması için Ankara’nın Etimesgut ve Çankaya ilçelerinde bulunan üç Anadolu Lisesi ile ölçeklerin uygulanması için planlama

yapılmıştır. Ölçekler gönüllük esasına dayanılarak uygulanmıştır. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, kişisel bilgi formu bulunmaktadır. İkinci bölümde, kariyer seçiminde aile etkisi ölçeğine yönelik 21 ifade bulunmaktadır. Son bölümde ise ailede özerk-ilişkisel benlik ölçeğine ilişkin 20 ifade bulunmaktadır. Ölçeklerin uygulanması yüz yüze ve sınıflar halinde yapılmıştır. Ölçeklerin doldurulması yaklaşık 15 dakika sürmektedir. Ölçekler öğrenciler tarafından doldurulduktan sonra araştırmacı tarafından kontrol edilip boş bırakılan ifadeler değerlendirmeye alınmamıştır.

2.5. Verilerin Analizi

Araştırmaya katılan öğrencilerden toplanan veriler SPSS 29.0 (Statistical Package for the Social Sciences) kullanılarak bilgisayar üzerinde analiz edilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özellikleri frekans dağılımları, yüzdelerle incelenerek, ölçekten elde edilen verilerin tanımlayıcı analizleri yapılmıştır. Çalışma kapsamında yapılan analizlerin tamamı %95 güven aralığında incelenmiştir.

Kariyer Seçiminde Aile Etkisi Ölçeği ve alt boyutları ile Ailede Özerk-İlişkisel Benlik Ölçeği ve alt boyutlarının normal dağılıp dağılmadığını incelemek için normallik testi analizi yapılmıştır. Yapılan normallik analizinde Çarpıklık ve Basıklık değerleri +2 ve -2 arasında olduğu bulunmuştur. George ve Mallery (2010) normallik analizinin karşılanması için çarpıklık ve basıklık değerlerinin +2 ile -2 arasında olmasını gerektiğini vurgulamışlardır. Tablo 4 ve Tablo 5'te bulunan çarpıklık ve basıklık değerleri sunulmuştur.

Tablo 4.
KSAEÖ, Alt Boyutları ile Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

	<i>Çarpıklık</i>	<i>Basıklık</i>
KSAEÖ Toplam	-.308	1.840
Bilgi Desteği	-1.173	1.919
Finansal Destek	-.106	1.345
Aile Beklentileri	.827	.709
Değerler ve İnançlar	.289	-.657

Tablo 5.
AÖİBÖ, Alt Boyutları ile Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

	<i>Çarpıklık</i>	<i>Basıklık</i>
AÖİBÖ Toplam	-.225	.479
Özerklik	.456	1.831
İlişkisel	-.470	.449
Özerk-İlişkisel	-.537	.228

Cronbach alpha katsayı ve normallik analizinden sonra çalışma için yapılması gereken istatistiksel analizlere karar verilmiştir. Verilerin dağılımın normal dağıldığı belirlendikten sonra ikili grup karşılaştırmalarında Bağımsız Örneklem T-Testi kullanılmıştır. Bağımsız Örneklem T-Testi birbirinden bağımsız iki değişken arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını inceleyen analizlerden biridir (Büyüköztürk, 2013, s. 39). İki den fazla grupların karşılaştırılması için Bağımsız Örneklem Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmıştır. ANOVA analizi, ilişkisiz iki veya daha fazla örneklemin ortalamalarının aralarındaki farkların anlamlı olup olmadığını analiz etmektedir (Büyüköztürk, 2019, s.48). Anlamlı bulunan gruplar arasında farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için post hoc analizinden yararlanılmıştır. Post Hoc analizi, gruplar arası farkın anlamlı olduğunda farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek için kullanılmaktadır (Kayri, 2009, s. 52). Kariyer Seçiminde Aile Etkisi ve Ailede Özerk-İlişkisel Benlik arasındaki ilişkiyi saptamak için Pearson Momentler Korelasyon analizi kullanılmıştır. Pearson Momentler Korelasyon analizi, iki değişken arasındaki doğrusal ilişkinin kuvvetini ve yönünü belirlemek için kullanılmaktadır (Büyüköztürk ve diğ., 2018).

Lise öğrencilerinin meslek seçiminde aile etkisinin cinsiyet değişkeni için Bağımsız Örneklem T-Testi; sınıf düzeyi, anne-baba eğitim durumu ve ailenin aylık gelir durumu değişkenleri için Bağımsız Örneklem Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) analizi yardımıyla test edilmiştir. Lise öğrencilerinin ailede özerk-ilişkisel benliklerini cinsiyet değişkeni için Bağımsız Örneklem T-Testi; sınıf düzeyi, anne-baba eğitim durumu ve ailenin aylık gelir durumu değişkenleri için Bağımsız Örneklem Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) analizi yardımıyla test edilmiştir

3. BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın amacı ve alt problemleri doğrultusunda gerçekleştirilen analizlerden elde edilen bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir. İlk olarak lise öğrencilerinin meslek seçiminde aile etkisi ve ailede özerk-ilişkisel benliklerinin arasındaki ilişki incelenmiştir. İkinci olarak, meslek seçiminde aile etkisi, cinsiyet, sınıf düzeyi, anne-baba eğitim düzeyi ve ailenin aylık geliri durumu değişkenleri (T-Testi ve ANOVA analizi yardımıyla) incelenmiştir. Son olarak, ailede özerk-ilişkisel benlikleri cinsiyet, sınıf düzeyi, anne-baba eğitim düzeyi ve ailenin aylık geliri durumu değişkenleri (T-Testi ve ANOVA analizi yardımıyla) incelenmiştir.

3.1. Lise Öğrencilerin Meslek Seçiminde Aile Etkisi ile Özerk-İlişkisel Benlikleri Arasındaki İlişkiye İlişkin Bulgular

Lise öğrencilerinin meslek seçiminde aile etkisi ile ailede özerk-ilişkisel benlik kurguları arasındaki ilişkiyi belirlemek için Pearson Momentler Çarpımı yöntemine başvurulmuştur. Yapılan pearson korelasyon testi sonuçları Tablo 6'da belirtilmiştir.

Tablo 6.
KSAEÖ ve Alt Boyutları ile AÖİBÖ ve Alt Boyutları Arasındaki Korelasyon

<i>Değişken</i>	<i>AÖİBÖ</i>	<i>Özerklik</i>	<i>İlişkisel</i>	<i>Özerk-İlişkisel</i>
KSAEÖ	.179*	.088*	.180*	.022
Bilgi Desteği	.229*	.003	.272*	.131*
Finansal Destek	.153*	.010	.187*	.065
Aile Beklentileri	-.095*	.115*	-.172*	-.134*
Değerler ve İnançlar	.037	.112*	.012	-.104*

* p <0,01

Tablo 6' da bulunan bulgulara göre;

İki ölçeğin toplam puanları ve alt boyutlarında korelasyon analizi yapılmıştır. KSAEÖ ile AÖİBÖ (r=0.179, p <0,01) ve özerklik (r=0.088, p <0,01), ilişkisellik (r=0.180, p <0,01) alt boyutları arasında düşük düzeyde, pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna göre, özerk ve ilişkisellik benlik kurgusuna sahip olan öğrencilerin

meslek seçiminde ailenin etkisi bulunmaktadır. Bilgi desteği alt boyutu ile AÖİBÖ ($r=0.229$, $p < 0,01$), ilişkisellik ($r=0.272$, $p < 0,01$) ve özerk-ilişkisellik ($r=0.131$, $p < 0,01$) alt boyutlarında düşük düzeyde, pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Finansal destek alt boyutu ile AÖİBÖ ($r=0.153$, $p < 0,01$) ve ilişkisellik ($r=0.187$, $p < 0,01$) alt boyutunda düşük düzeyde, pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aile beklentileri alt boyutu ile AÖİBÖ ($r=-0.095$, $p < 0,01$), ilişkisellik ($r=-0.172$, $p < 0,01$) ve özerk-ilişkisellik ($r=-0.134$, $p < 0,01$) alt boyutlarında düşük düzeyde, negatif yönde ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Değerler ve inançlar alt boyutu ile özerklik ($r=0.112$, $p < 0,01$) alt boyutu arasında düşük düzeyde, pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Değerler ve inançlar alt boyutu ile özerk-ilişkisellik ($r=-0.104$, $p < 0,01$) alt boyutu arasında düşük düzeyde, negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

3.2. Lise Öğrencilerinin Meslek Seçiminde Aile Etkisinin Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi

Lise öğrencilerinin meslek seçiminde aile etkisi cinsiyet, sınıf düzeyi, anne-baba eğitim düzeyi ve ailenin aylık gelir durumu değişkenlerine göre incelenmiştir.

3.2.1. Aile Etkisinin Cinsiyet Değişkenine Göre İncelenmesi

İlk olarak, lise öğrencilerinin meslek seçiminde aile etkisinin cinsiyet değişkenine göre analiz etmek için Bağımsız Örneklem T-Testi kullanılmıştır. Bulgular Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7.
KSAEÖ’nün Alt Boyutları ve Cinsiyet

<i>Değişken</i>	<i>Cinsiyet</i>	<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>Ss</i>	<i>t</i>	<i>sd</i>	<i>p</i>
Bilgi Desteği	Kadın	271	30.70	6.43	1.569	501	.117
	Erkek	232	29.77	6.83			
Finansal Destek	Kadın	271	16.46	1.95	.977	501	.329
	Erkek	232	16.28	2.27			
Aile Beklentileri	Kadın	271	13.24	3.50	-.474	501	.808
	Erkek	232	13.32	3.61			
Değerler ve İnançlar	Kadın	271	8.21	3.29	.168	501	.428
	Erkek	232	7.98	3.36			

Bu bulgulara göre Kariyer Seçiminde Aile Etkisi ölçeğinin alt boyutların da öğrencilerin cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p > 0,05$).

3.2.2. Aile Etkisinin Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre İncelenmesi

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin sınıflarına göre Kariyer Seçiminde Aile Etkisi ölçeğinin alt boyutlarında fark gösterip göstermediğine incelemek için ANOVA analizi yapılmıştır. Bulgular Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8.
KSAEÖ’nün Alt Boyutları ve Sınıf Düzeyi

<i>Değişken</i>	<i>Sınıf</i>	<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>ss</i>	<i>sd</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Bilgi Desteği	9	61	29.98	7.96	3- 502	.129	.943
	10	120	30.05	6.87			
	11	116	30.39	6.01			
	12	206	30.41	6.43			
Finansal Destek	9	61	16.54	2.57		.289	.833
	10	120	16.47	2.14			
	11	116	16.33	1.91			
	12	206	16.31	2.04			
Aile Beklentileri	9	61	13.40	3.77		.218	.884
	10	120	13.08	3.58			
	11	116	13.42	3.55			
	12	206	13.28	3.48			
Değerler ve İnançlar	9	61	8.15	2.92		2.478	.061
	10	120	8.49	3.59			
	11	116	8.51	3.14			
	12	206	7.64	3.35			

Tablo 8’e göre Kariyer Seçiminde Aile Etkisi ölçeğinin alt boyutlarında öğrencilerin sınıf düzeylerine göre anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p>0,05$).

3.2.3. Aile Etkisinin Anne-Baba Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre İncelenmesi

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin anne eğitim düzeylerine göre Kariyer Seçiminde Aile Etkisi ölçeğinin alt boyutlarında fark gösterip göstermediğine incelemek için ANOVA analizi yapılmıştır. Bulgular Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9.
KSAEÖ'nün Alt Boyutları ve Anne Eğitim Düzeyi

<i>Değişken</i>	<i>Anne Eğitim Düzeyi</i>	<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>ss</i>	<i>sd</i>	<i>F</i>	<i>p</i>	<i>Anlamlı Fark</i>
Bilgi Desteği	İlköğretim	62	29.29	7.25	2-500	4.808	.009	Yükseköğretim-Ortaöğretim
	Ortaöğretim	159	29.22	6.83				
	Yükseköğretim	282	31.07	6.28				
Finansal Destek	İlköğretim	62	16.50	2.21		1.065	.346	
	Ortaöğretim	159	16.18	2.33				
	Yükseköğretim	282	16.47	1.94				
Aile Beklentileri	İlköğretim	62	13.98	3.86		2.074	.127	
	Ortaöğretim	159	12.92	3.12				
	Yükseköğretim	282	13.33	3.69				
Değerler/ İnançlar	İlköğretim	62	9.79	3.40		10.454	<.001	İlköğretim-Ortaöğretim İlköğretim-Yükseköğretim
	Ortaöğretim	159	8.16	3.30				
	Yükseköğretim	282	7.70	3.20				

Tablo 9 bulgularına göre, lise öğrencilerinin meslek seçiminde aile etkisinin anne eğitim düzeylerine göre bilgi desteği alt boyutunda $F(2, 500) = 4.808$, $p < 0.05$ ve değerler ve inançlar alt boyutunda $F(2, 500) = 10.454$, $p < 0.05$, anlamlı istatistiksel farklılıklar bulunmuştur. Diğer alt boyutlarda anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu saptamak için Post Hoc analizi uygulanmıştır. Post Hoc testlerinden Scheffe tercih edilmiştir. Bilgi Desteği alt boyutunda üniversite eğitim düzeyi puanı ($\bar{X}=31.07$) ortaöğretim eğitim düzeyi puanından ($\bar{X}=29.22$) anlamlı bir şekilde yüksek olduğu bulunmuştur. Değerler ve inançlar alt boyutunda ilköğretim eğitim düzeyinin puanı ($\bar{X}=9.79$) ortaöğretim ($\bar{X}=8.16$) ve üniversite ($\bar{X}=7.70$) puanlarından anlamlı bir şekilde yüksek olduğu bulunmuştur.

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin baba eğitim düzeylerine göre Kariyer Seçiminde Aile Etkisi ölçeğinin alt boyutlarında fark gösterip göstermediğine incelemek için ANOVA analizi yapılmıştır. Bulgular Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10.
KSAEÖ'nün Alt Boyutları ve Baba Eğitim Düzeyi

<i>Değişken</i>	<i>Baba Eğitim Düzeyi</i>	<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>ss</i>	<i>sd</i>	<i>F</i>	<i>p</i>	<i>Anlamlı Fark</i>
Bilgi Desteği	İlköğretim	42	27.90	8.09	2-500	5.667	.004	Yükseköğretim-İlköğretim
	Ortaöğretim	136	29.38	6.50				
	Yükseköğretim	325	30.94	6.38				
Finansal Destek	İlköğretim	42	16.50	2.30		.159	.853	
	Ortaöğretim	136	16.30	2.21				
	Yükseköğretim	325	16.40	2.03				
Aile Beklentileri	İlköğretim	42	13.81	3.99		3.630	.027	Yükseköğretim-Ortaöğretim
	Ortaöğretim	136	12.60	3.10				
	Yükseköğretim	325	13.50	3.64				
Değerler/İnançlar	İlköğretim	42	9.36	3.86		3.298	.038	İlköğretim-Yükseköğretim
	Ortaöğretim	136	7.95	2.91				
	Yükseköğretim	325	8.01	3.38				

Tablo 10 bulgularına göre, lise öğrencilerinin meslek seçiminde aile etkisi baba eğitim düzeylerine göre; bilgi desteği alt boyutunda $F(2, 500) = 5.667$, $p < 0.05$, aile beklentileri alt boyutunda $F(2, 500) = 3.630$, $p < 0.05$ ve değerler ve inançlar alt boyutunda $F(2, 500) = 3.298$, $p < 0.05$ anlamlı istatistiksel farklılıklar bulunmuştur. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu saptamak için Post Hoc analizi uygulanmıştır. Post Hoc testlerinden Scheffe tercih edilmiştir. Bilgi desteği alt boyutunda üniversite eğitim düzeyi puanının ($\bar{X}=30.94$) ilköğretim düzeyi puanından ($\bar{X}=27.90$) yüksek olduğu bulunmuştur. Aile beklentileri alt boyutunda ise üniversite eğitim düzeyi puanının ($\bar{X}=13.81$) ortaöğretim düzeyi puanından ($\bar{X}=12.60$) yüksek olduğu bulunmuştur. Son olarak, değerler ve inançlar alt boyutunda ilköğretim düzeyi puanlarının ($\bar{X}=9.36$) üniversite eğitim düzeyi puanından ($\bar{X}=8.01$) yüksek olduğu bulunmuştur.

3.2.4. Aile Etkisinin Ailenin Aylık Gelir Durumu Değişkenine Göre İncelenmesi

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin ailenin aylık gelir durumlarına göre Kariyer Seçiminde Aile Etkisi ölçeğinin alt boyutlarında fark gösterip göstermediğine incelemek için ANOVA analizi yapılmıştır. Bulgular Tablo 11'de sunulmuştur.

Tablo 11.
KSAEÖ'nün Alt Boyutları ve Ailenin Gelir Durumu

<i>Değişken</i>	<i>Aile Gelir Durumu</i>	<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>ss</i>	<i>sd</i>	<i>F</i>	<i>p</i>	<i>Anlamli Fark</i>
Bilgi Desteği	0-6000	52	27.96	7.14	2-500	6.568	.002	12001 ve üstü ile 0-6000
	6001-12000	164	29.54	7.33				
	12001 ve üstü	287	31.10	5.95				
Finansal Destek	0-6000	52	15.92	2.64		2.478	.085	
	6001-12000	164	16.24	2.08				
	12001 ve üstü	287	16.54	1.99				
Aile Beklentileri	0-6000	52	13.37	3.34		.790	.454	
	6001-12000	164	12.99	3.36				
	12001 ve üstü	287	13.43	3.69				
Değerler/ İnançlar	0-6000	52	9.29	3.37		3.298	.038	0-6000 ile 6001-12000
	6001-12000	164	8.13	3.30				
	12001 ve üstü	287	8.87	3.23				

Tablo 11 bulgularına göre, lise öğrencilerinin meslek seçiminde aile etkisi ailenin gelir durumuna göre; bilgi desteği alt boyutunda $F(2, 500) = 6.568$, $p < 0.05$, değerler ve inançlar alt boyutunda $F(2, 500) = 3.298$, $p < 0.05$ anlamlı istatistiksel farklılıklar bulunmuştur. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu saptamak için Post Hoc analizi uygulanmıştır. Post Hoc testlerinden Scheffe tercih edilmiştir. Bilgi desteği alt boyutunda gelir düzeyi “12001 ve üstü” puanı ($\bar{X}=31.10$) “0-6000” puanından ($\bar{X}=27.96$) yüksek olduğu bulunmuştur. Değerler ve inançlar alt boyutunda ise gelir düzeyi “0-6000” puanı ($\bar{X}=9.29$) “12001 ve üstü” puanından ($\bar{X}=68.97$) yüksek olduğu bulunmuştur.

3.3. Lise Öğrencilerinin Özerk-İlişkisel Benliklerinin Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi

Lise öğrencilerinin özerk-ilişkisel benliklerinin cinsiyet, sınıf düzeyi, anne-baba eğitim düzeyi ve ailenin aylık gelir durumu değişkenlerine göre incelenmiştir.

3.3.1. Özerk-İlişkisel Benliklerin Cinsiyet Değişkenine Göre İncelenmesi

Lise öğrencilerinin ailede özerk-ilişkisel benlik kurgularını cinsiyet değişkenine göre analiz etmek için Bağımsız Örneklem T-Testi kullanılmıştır. Bulgular Tablo 12’de sunulmuştur.

Tablo 12.
AÖİBÖ’nün Alt Boyutları ve Cinsiyet

<i>Değişken</i>	<i>Cinsiyet</i>	<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>Ss</i>	<i>t</i>	<i>sd</i>	<i>p</i>
Özerklik	Kadın	271	15.04	3.93	-.939	501	.348
	Erkek	232	15.38	4.15			
İlişkisel	Kadın	271	34.51	4.73	-.623	501	.534
	Erkek	232	34.77	4.64			
Özerk-İlişkisel	Kadın	271	16.86	2.39	-.474	501	.219
	Erkek	232	16.59	2.43			

Bu bulgulara göre Ailede Özerk-İlişkisel Benlik ölçeğinin alt boyutlarında öğrencilerin cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0,05$).

3.3.2. Özerk-İlişkisel Benliklerin Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre İncelenmesi

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin sınıflarına göre Ailede Özerk-İlişkisel Benlik ölçeğinin alt boyutlarında fark gösterip göstermediğine incelemek için ANOVA analizi yapılmıştır. Bulgular Tablo 13’te sunulmuştur.

Tablo 13.
AÖİBÖ’nün Alt Boyutları ve Sınıf Düzeyi

<i>Değişken</i>	<i>Sınıf</i>	<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>ss</i>	<i>sd</i>	<i>F</i>	<i>p</i>	<i>Anlamlı Fark</i>
Özerklik	9	61	15.67	3.58	3-499	4.588	.004	10-12
	10	120	15.76	4.47				11-12
	11	116	15.78	3.80				
	12	206	14.41	3.92				
İlişkisel	9	61	34.20	4.12		1.543	.203	
	10	120	34.50	4.42				
	11	116	34.08	4.54				
	12	206	35.14	5.05				
Özerk-İlişkisel	9	61	16.00	3.77		9.863	.001	12-9
	10	120	16.43	3.58				12-10
	11	116	16.24	3.55				12-11
	12	206	17.40	3.48				

Tablo 13 bulgularına göre, lise öğrencilerinin ailede özerk-ilişkisel benliklerine göre sınıf düzeyleri incelendiğinde özerklik $F(3, 499) = 4.588, p < 0.05$ ve özerk-ilişkisel $F(3, 499) = 9.863, p < 0.05$ alt boyutlarında anlamlı istatistiksel farklılık bulunmuştur. Diğer alt boyutta anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu saptamak için Post Hoc analizi uygulanmıştır. Post Hoc testlerinden Scheffe tercih edilmiştir. Özerklik alt boyutunda 10. sınıf öğrencilerinin puanları ($\bar{X}=15.76$) ve 11. sınıf öğrencilerinin puanları ($\bar{X}=15.78$) 12.sınıf öğrencilerinin ($\bar{X}=14.41$) puanlarından anlamlı bir şekilde yüksek olduğu bulunmuştur.

Özerk-ilişkisel alt boyutunda ise 12. sınıf öğrencilerinin puanları ($\bar{X}=17.40$), 9. sınıf ($\bar{X}=16.00$), 10. sınıf ($\bar{X}=16.43$) ve 11. sınıf ($\bar{X}=16.24$) puanlarından anlamlı bir şekilde yüksek olduğu bulunmuştur.

3.3.3. Özerk-İlişkisel Benliklerin Anne-Baba Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre İncelenmesi

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin anne eğitim düzeylerine göre Ailede Özerk-İlişkisel Benlik ölçeğinin alt boyutlarında fark gösterip göstermediğine incelemek için ANOVA analizi yapılmıştır. Bulgular Tablo 14’te sunulmuştur.

Tablo 14.
AÖİBÖ’nün Alt Boyutları ve Anne Eğitim Düzeyi

<i>Değişken</i>	<i>Anne Eğitim Düzeyi</i>	<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>ss</i>	<i>sd</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Özerklik	İlköğretim	62	15.02	4.08	2-500	.079	.924
	Ortaöğretim	159	15.20	4.24			
	Yükseköğretim	282	15.24	3.92			
İlişkisellik	İlköğretim	62	34.84	4.98		1.895	.151
	Ortaöğretim	159	35.16	5.05			
	Yükseköğretim	282	34.28	4.39			
Özerk-İlişkisellik	İlköğretim	62	16.71	2.51		.003	.997
	Ortaöğretim	159	16.74	2.44			
	Yükseköğretim	282	16.74	2.37			

Bu bulgulara göre Ailede Özerk-İlişkisel Benlik ölçeğinin alt boyutlarının öğrencilerin anne eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p > 0,05$).

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin baba eğitim düzeylerine göre Ailede Özerk-İlişkisel Benlik ölçeğinin alt boyutlarında fark gösterip göstermediğine incelemek için ANOVA analizi yapılmıştır. Bulgular Tablo 15’te sunulmuştur.

Tablo 15.
AÖİBÖ’nün Alt Boyutları ve Baba Eğitim Düzeyi

Değişken	Baba Eğitim Düzeyi	N	$\bar{X}$	ss	sd	F	p
Özerklik	İlköğretim	62	15.19	4.92	2-500	.120	.887
	Ortaöğretim	159	15.06	4.00			
	Yükseköğretim	282	15.26	3.94			
İlişkisel	İlköğretim	62	35.43	5.26		.990	.372
	Ortaöğretim	159	34.82	5.02			
	Yükseköğretim	282	34.44	4.46			
Özerk-İlişkisel	İlköğretim	62	16.71	2.39		.473	.624
	Ortaöğretim	159	16.90	2.46			
	Yükseköğretim	282	16.66	2.40			

Bu bulgulara göre Ailede Özerk-İlişkisel Benlik ölçeğinin alt boyutlarında öğrencilerin baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0,05$).

3.3.4. Özerk-İlişkisel Benliklerin Ailenin Aylık Gelir Durumu Değişkenine Göre İncelenmesi

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin ailenin aylık gelir durumlarına göre Ailede Özerk-İlişkisel Benlik ölçeğinin alt boyutlarında fark gösterip göstermediğine incelemek için ANOVA analizi yapılmıştır. Bulgular Tablo 16’da sunulmuştur.

Tablo 16.
AÖİBÖ'nün Alt Boyutları ve Ailenin Gelir Durumu

<i>Değişken</i>	<i>Aile Gelir Durumu</i>	<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>ss</i>	<i>sd</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Özerklik	0-6000	52	15.40	4.12	2-500	.123	.884
	6001-12000	164	15.10	4.32			
	12001 ve üstü	287	15.22	3.86			
İlişkisel	0-6000	52	34.92	6.17		.337	.714
	6001-12000	164	34.79	4.47			
	12001 ve üstü	287	34.48	4.51			
Özerk-İlişkisel	0-6000	52	16.37	2.78		1.136	.322
	6001-12000	164	16.92	2.43			
	12001 ve üstü	287	16.69	2.33			

Bu bulgulara göre Ailede Özerk-İlişkisel Benlik ölçeğinin alt boyutlarının öğrencilerin ailesinin gelir durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0,05$).

4. BÖLÜM

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde, araştırmanın amacına ve alt problemlerine yönelik gerçekleştirilen analizlerin sonuçları sırasıyla ilgili alan yazın ışığında benzerlik ve farklılıklarından yola çıkılarak tartışılmış ve yorumlanmıştır.

4.1. Lise Öğrencilerinin Meslek Seçiminde Aile Etkisi ile Ailede Özerk-İlişkisel Benlik Arasındaki İlişkiye Yönelik Elde Edilen Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Lise öğrencilerin meslek seçiminde aile etkisi ile özerk-ilişkisel benlikleri arasında düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Bu çalışmada yer alan Tablo 6 incelendiğinde, meslek seçiminde aile etkisi ile özerklik ve ilişkisellik alt boyutlarında arasında düşük düzeyde, pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Bilgi desteği alt boyutu ile ilişkisellik ve özerk-ilişkisel alt boyutlarında düşük düzeyde, pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Finansal destek alt boyutu ile ilişkisellik alt boyutunda düşük düzeyde, pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Değerler ve inançlar alt boyutu ile özerklik alt boyutu arasında düşük düzeyde, pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aile beklentileri alt boyutu ile AÖİBÖ, ilişkisellik ve özerk-ilişkisel alt boyutlarında düşük düzeyde, negatif yönde ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Lise öğrencileri meslek seçimi süreçlerinde ailelerinden etkilenmektedir. Meslek seçiminde ailenin etkisi ve benlik, meslek seçimi ve gelişimi kuramları farklı yönlerden incelemiştir. Roe'nun yaklaşımı, erken çocukluk döneminde yaşanan deneyimlerin ve anne ve babaların tutumlarının meslek seçiminde etkisinin olduğunu belirtmiştir. Adler ise kişilerin çocukluk döneminde büyüdüğü aile ve ortamın kişinin meslek seçimine etkisi olduğunu vurgulamaktadır (Güneri, 2020, s. 142-156). Super (1963), benlik kavramını kişinin davranışlarının ve tutumlarının belirleyicisi olarak görmektedir. Böylelikle, meslek seçimi, gelişim süreçlerinden etkilenen kişinin benlik yapısının mesleğe etki etmesidir.

4.2. Lise Öğrencilerinin Meslek Seçiminde Aile Etkisinin Cinsiyete Göre Elde Edilen Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Lise öğrencilerinin meslek seçiminde aile etkisi cinsiyete göre anlamlı bir fark göstermediği bulunmuştur. Bu çalışmada yer alan Tablo 7 incelendiğinde, lise öğrencilerinin kariyer seçiminde aile etkisi ölçeğinin alt boyutlarından aldıkları puanların birbirlerine yakın puanlar olduğu görülmektedir. Alan yazın incelendiğinde bu sonucu destekleyecek çalışmalar bulunmaktadır. Tecimer (2017), lise öğrencilerinin cinsiyetlerine göre kariyer seçiminde aile etkisi ölçeğinin alt boyutları olan bilgi desteği, finansal destek, aile beklentileri ve değerler ve inançlar arasında anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur. Aşık ve Akgül (2022) tarafından üniversite öğrencilerinin kariyer kararında aile etkisini inceledikleri çalışmada cinsiyete göre anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu çalışmalara ek olarak, Solmaz (2015) tarafından 12. Sınıf öğrencilerinin meslek seçiminde aile etkisini incelediği çalışmada cinsiyete göre anlamlı bir fark bulunamamıştır. Fakat, alan yazın incelendiğinde birçok çalışmada cinsiyet değişkenine ait farklılıklarda bulunmuştur. Kılıç (2019) tarafından meslek seçiminde ailenin rolü üzerine yaptığı çalışmada kariyer seçiminde aile etkisi ölçeği alt boyutlarından olan bilgi desteği ve değerler ve inançlar boyutlarında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur. Kadınların lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

4.3. Lise Öğrencilerinin Meslek Seçiminde Aile Etkisinin Sınıf Düzeyine Göre Elde Edilen Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Lise öğrencilerinin meslek seçiminde aile etkisi sınıf düzeyine göre anlamlı olarak farklılık göstermediği bulunmuştur. Bu çalışmada yer alan Tablo 8 incelendiğinde, farklı sınıf düzeylerinde eğitim gören lise öğrencilerinin kariyer seçiminde aile etkisi ölçeğinin alt boyutlarından aldıkları puanların birbirlerine yakın puanlar olduğu görülmektedir. Bu araştırma sonucundan farklı olarak Hamamcı, Bacanlı ve Doğan (2013) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin sınıf düzeyi arttıkça karar verenlerin sayısının arttığı bulunmuştur. Tecimer (2017), lise öğrencilerinin sınıf düzeyleri bilgi desteği, aile beklentileri ve değerler ve inançlar alt boyutlarında anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur.

4.4. Lise Öğrencilerinin Meslek Seçiminde Aile Etkisinin Anne-Baba Eğitim Düzeyine Göre Elde Edilen Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Lise öğrencilerinin meslek seçiminde aile etkisi anne eğitim düzeyine göre bilgi desteği alt boyutunda ve değerler ve inançlar alt boyutunda anlamlı istatistiksel farklılıklar bulunmuştur. Bu çalışmada yer alan Tablo 9 incelendiğinde, bilgi desteği alt boyutunda, anne eğitim düzeyi yükseköğretim olanları puanı, baba eğitim düzeyi ortaöğretim olanların puanından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulguya göre, yükseköğretim eğitim düzeyine sahip olan annelerin ortaöğretim eğitim düzeyine sahip olanlara göre bilgi desteği daha fazladır. Değerler ve inançlar alt boyutunda anne eğitim düzeyi ilköğretim olanların puanı, anne eğitim düzeyi ortaöğretim olanların puanından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulguya göre, ilköğretim eğitim düzeyine sahip olan annelerin ortaöğretim eğitim düzeyine sahip olanlara göre değerleri ve inançları daha fazladır. Bu araştırmanın bulgularına paralel olarak, Kılıç (2019), bilgi desteği, finansal destek ve değerler ve inançlar alt boyutunda anne eğitim düzeyi arasında anlamlı farklılıklar bulmuştur. Annenin eğitim düzeyi arttıkça çocuklarının meslek seçiminde daha fazla etkiye sahip oldukları bulunmuştur. Solmaz (2015), lise öğrencilerinin meslek seçiminde aile etkisi ile anne eğitim düzeyi arasında anlamlı farklılık olduğunu bulmuştur. Annenin eğitim düzeyi yükseldikçe çocuğuna sağladığı bilgi desteği ve finansal desteğin arttığı bulunmuştur. Bu araştırma sonucundan farklı olarak Tecimer (2017) kariyer gelişiminde aile etkisi ölçeğinin bilgi desteği, finansal destek, ailenin beklentileri ve değerler ve inançlar alt boyutlarından aldıkları puanlar ile anne eğitim düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Lise öğrencilerinin meslek seçiminde aile etkisi baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediği incelendiğinde, bilgi desteği, aile beklentileri ve değerler ve inançlar alt boyutlarında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Bu çalışmada yer alan Tablo 10 incelendiğinde, bilgi desteği alt boyutunda baba eğitim düzeyi yükseköğretim olanların puanı, baba eğitim düzeyi ilköğretim olanların puanından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulguya göre, yükseköğretim eğitim düzeyine sahip olan babaların ilköğretim eğitim düzeyine sahip olanlara göre bilgi desteği daha fazladır. Aile beklentileri alt boyutunda ise baba eğitim düzeyi yükseköğretim olanların puanı, baba eğitim düzeyi ortaöğretim olanların puanından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulguya göre, yükseköğretim eğitim düzeyine sahip olan babaların ortaöğretim eğitim

düzeyine sahip olanlara göre aile beklentileri daha fazladır. Son olarak, değerler ve inançlar alt boyutunda baba eğitim düzeyi ilköğretim olanların puanları, baba eğitim durumu yükseköğretim olanların puanından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulguya göre, ilköğretim eğitim düzeyine sahip olan babaların yükseköğretim eğitim düzeyine sahip olanlara göre değerleri ve inançları daha fazladır. Bu araştırmanın bulgularına paralel olarak Tecimer (2017) ve Solmaz (2015), baba eğitim düzeyinin çocuklarının meslek seçiminde etkisi olduğu bulunmuştur. Yükseköğretim mezunu olan babaların çocuklarının kariyer gelişimindeki etkisinin daha fazla olduğu bulunmuştur.

4.5. Lise Öğrencilerinin Meslek Seçiminde Aile Etkisinin Ailenin Aylık Geliri Durumuna Göre Elde Edilen Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Lise öğrencilerinin meslek seçiminde aile etkisi ailenin aylık gelir durumuna göre bilgi desteği, değerler ve inançlar alt boyutlarında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Bu çalışmada yer alan Tablo 11 incelendiğinde, bilgi desteği alt boyutunda ailesinin aylık geliri “12001 ve üstü” olanların puanı, ailesinin aylık geliri “0-6000” olan öğrencilerin puanından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulguya göre, ailenin aylık geliri arttıkça ailenin sağladığı bilgi desteğinin arttığı bulunmuştur. Değerler ve inançlar alt boyutunda ise ailesinin aylık geliri “0-6000” olanların puanı, ailesinin aylık geliri “12001 ve üstü” olanların puanından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulguya göre, ailenin aylık geliri azaldıkça aile tarafından aktarılan değerler ve inançlarının arttığı bulunmuştur. Bu araştırma sonucuna paralel olarak, Tecimer (2017) ve Solmaz (2015) öğrencilerin ailelerinin aylık gelir durumlarına göre kariyer gelişimde aile etkisi ölçeğinin alt boyutlarında anlamlı farklılıklar olduğu bulunmuştur. Ailenin aylık geliri arttıkça çocuklarının meslek seçiminde etkisinin daha fazla olduğu bulunmuştur.

4.6. Lise Öğrencilerinin Özerk-İlişkisel Benliklerinin Cinsiyete Göre Elde Edilen Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Lise öğrencilerinin özerk-ilişkisel benliklerinin cinsiyete göre anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur. Bu çalışmada yer alan Tablo 12 incelendiğinde, lise öğrencilerinin ailede özerk-ilişkisel benlik ölçeğinin alt boyutlarından aldıkları puanların birbirlerine yakın puanlar olduğu görülmektedir. Araştırma sonucundan farklı olarak sonuçlar ortaya koyan araştırmalar bulunmaktadır. Emre (2020) ve Altıntaş (2015), cinsiyete göre yaptığı T-Testi analizinde ilişkisellik alt boyutunda kadınların lehine anlamlı bir farklılık

bulunmuştur. Özdemir (2009), ergenlik döneminde benlik kurgusunun gelişimiyle ilgili çalışmasında özerk benlik kurgusunda cinsiyete göre bir farklılık bulunmazken ilişkisel ve özerk-ilişkisel benlik kurgusunda cinsiyete göre anlamlı farklılık bulunmuştur. Özdemir (2012), özerk benlik alt boyutunun cinsiyete göre farklılık göstermediğini, kadınların ilişkisel ve özerk-ilişkisel benlik alt boyutu puanlarının, erkeklere göre daha yüksek olduğunu bulmuştur. Çuhadaroğlu ve Akfırat (2017) tarafından üniversite öğrencileriyle yaptıkları çalışmada öğrencilerin özerk ve ilişkisel benlik kurguları açısından cinsiyetlerine göre anlamlı bir fark olmadığı fakat özerk-ilişkisel benlik kurgusunda kadınlar lehine anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur. Gündaş ve Koçak (2015), lise öğrencileriyle yaptıkları çalışmada ergenlerin özerk, ilişkisel ve özerk-ilişkisel benlik kurgularında cinsiyete göre anlamlı farklılık bulmuştur. Özerk benlik kurgusunun erkeklerin kadınlardan daha yüksek olduğu, ilişkisel ve özerk-ilişkisel benlik kurgusunun kadınların erkeklerden daha yüksek olduğu bulunmuştur.

4.7. Lise Öğrencilerinin Özerk-İlişkisel Benliklerinin Sınıf Düzeyine Göre Elde Edilen Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Lise öğrencilerinin özerk-ilişkisel benliklerinin sınıf düzeyine göre özerk ve özerk-ilişkisel alt boyutlarında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Bu çalışmada yer alan Tablo 13 incelendiğinde, özerklik alt boyutunda 10. ve 11. sınıf puanlarının, 12.sınıf öğrencilerinin puanlarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulguya göre, sınıf düzeyi arttıkça öğrencilerin özerk benlik kurgusu azalmaktadır. Özerk-ilişkisel alt boyutunda ise 12.sınıf öğrencilerinin puanları, 9., 10. ve 11. sınıf öğrencilerin puanlarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulguya göre, sınıf düzeyi arttıkça öğrencilerin özerk-ilişkisel benlik kurgusu artmaktadır. Bu araştırma sonucuna paralel olarak Emre (2020) ve Gündaş (2013), 12. sınıf öğrencilerinin özerklik alt boyutunun diğer sınıf düzeylerinden yüksek olduğu sonucu bulunmuştur. Araştırma sonucundan farklı olarak Yıldırım (2014), ergenlerle benlik kurgusu üzerine yaptığı çalışmada sınıf düzeyleri ile özerk, ilişkisel ve özerk-ilişkisel benlik arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu bulgulardaki farklılığın nedeninin, seçilen örneklemin sayısına bağlı olduğu düşünülebilir.

4.8. Lise Öğrencilerinin Özerk-İlişkisel Benliklerinin Anne-Baba Eğitim Düzeyine Göre Elde Edilen Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Lise öğrencilerinin özerk-ilişkisel benliklerinin anne-babanın eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Bu çalışmada yer alan Tablo 14 ve Tablo 15 incelendiğinde, lise öğrencilerinin anne-baba eğitim düzeyinin ailede özerk-ilişkisel benlik ölçeğinin alt boyutlarından aldıkları puanların birbirlerine yakın puanlar olduğu görülmektedir. Üniversite öğrencileriyle yapılan araştırmada Çuhadaroğlu ve Akfırat (2017) öğrencilerin anne-baba eğitim düzeyleri ile benlik kurguları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Araştırma sonucundan farklı olarak sonuçlar ortaya koyan araştırmalar bulunmaktadır. Yıldırım (2014), ergenlerle benlik kurgusu üzerine yaptığı çalışmada anne ve baba eğitim düzeyi ile özerk ve ilişkisel benlik arasında anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur. Özdemir (2009), özerk benlik kurgusunun anne eğitim düzeyine göre farklılaştığı sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuca göre, anne eğitim düzeyi ilköğretim ergenlerin özerklik puanları, anneleri ortaöğretim ve üniversite eğitim düzeyi olan ergenlerin özerklik puanlarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ergenlerin özerk-ilişkisel benlik kurgusunun annelerinin eğitim düzeyine göre farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Anne eğitim düzeyi üniversite olanların özerk-ilişkisel benlik kurgusu puanları, annesi ilköğretim mezunu olan ergenlerin özerk-ilişkisel benlik kurgusu puanlarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Baba eğitim düzeyinin ise özerk ve özerk-ilişkisel benlik alt boyutlarda farklılaştığı bulunmuştur. Baba eğitim düzeyi ilköğretim olanların özerklik puanları, baba eğitim düzeyi ortaöğretim ve üniversite mezunu olanların puanlarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Baba eğitim düzeyi ilköğretim olanların özerk-ilişkisel benlik puanları, baba eğitim düzeyi üniversite olanların özerk-ilişkisel benlik puanlarından daha düşük olduğu bulunmuştur.

4.9. Lise Öğrencilerinin Özerk-İlişkisel Benliklerinin Ailenin Aylık Gelir Durumuna Göre Elde Edilen Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Lise öğrencilerinin özerk-ilişkisel benlik ölçeğinin alt boyutlarında öğrencilerin ailesinin aylık gelir durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu çalışmada yer alan Tablo 16 incelendiğinde, lise öğrencilerinin ailesinin aylık geliri ailede özerk-ilişkisel benlik ölçeği ve alt boyutlarından aldıkları puanların birbirlerine yakın puanlar olduğu görülmektedir. Bu araştırma sonucundan farklı olarak Özdemir (2009), ergenlik

döneminde benlik kurgusunun gelişimiyle ilgili çalışmasında özerk ve özerk-ilişkisel benlik kurgularında ailenin gelir düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı sonucuna ulaşmıştır. Ailenin aylık gelir düzeyi düşük olan ergenlerin özerk benlik kurgusu gelir düzeyi yüksek olanlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ailenin aylık gelir düzeyi yükseldikçe ergenlerin özerk-ilişkisel benlik puanlarının arttığı bulunmuştur. Bu bulgulardaki farklılığın nedeninin, ailenin sağladığı maddi desteğin öğrencilerin benlik yapılarına etkisi olduğu düşünülebilir.

5. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmanın amacına yönelik elde edilen bulguların sonuçları özetlenerek maddeler halinde sunulmuştur. Bulgulara ek olarak, elde edilen sonuçlarla ilgili öneriler sunulmuştur.

5.1. Sonuçlar

- Lise öğrencilerinin meslek seçiminde aile etkisi ve özerk-ilişkisel benlikleri arasında düşük düzeyde, pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Bknz: Tablo 6).
- Kariyer Seçiminde Aile Etkisi Ölçeği ile Özerklik ve İlişkisel alt boyutları arasında düşük düzeyde, pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Bknz: Tablo 6).
- Bilgi desteği alt boyutu ile Ailede Özerk-İlişkisel Benlik Ölçeği, ilişkisel ve özerk-ilişkisel alt boyutlarında düşük düzeyde, pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Bknz: Tablo 6).
- Finansal destek alt boyutu ile Ailede Özerk-İlişkisel Benlik Ölçeği ve ilişkisel alt boyutunda düşük düzeyde, pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Bknz: Tablo 6).
- Aile beklentileri alt boyutu ile Ailede Özerk-İlişkisel Benlik Ölçeği, ilişkisel ve özerk-ilişkisel alt boyutlarında düşük düzeyde, negatif yönde ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Bknz: Tablo 6).
- Değerler ve inançlar alt boyutu ile özerklik alt boyutu arasında düşük düzeyde, pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Bknz: Tablo 6).
- Lise öğrencilerinin meslek seçiminde aile etkisi cinsiyet değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur (Bknz: Tablo 7).
- Lise öğrencilerinin meslek seçiminde aile etkisi sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur (Bknz: Tablo 8).
- Lise öğrencilerinin meslek seçiminde aile etkisinin anne eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur. Bilgi desteği ve değerler ve inançlar alt boyutlarında anlamlı olarak farklılıklar bulunmuştur (Bknz: Tablo 9). Mezuniyeti yükseköğretim olan annelerin bilgi desteği

ortaöğretim mezuniyeti olan annelere göre daha fazladır. Mezuniyeti ilköğretim olan annelerin değerler ve inançlar doğrultusunda etkisi ortaöğretim mezuniyeti olan annelere göre daha fazladır.

- Lise öğrencilerinin meslek seçiminde aile etkisinin baba eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur. Bilgi desteği, aile beklentileri ve değerler ve inançlar alt boyutlarında anlamlı farklılıklar bulunmuştur (Bknz: Tablo 10). Mezuniyeti yükseköğretim olan babaların bilgi desteği ilköğretim mezuniyeti olanlara göre daha fazladır. Mezuniyeti yükseköğretim olan babaların beklentileri ortaöğretim olanlara göre daha fazladır. Mezuniyeti ilköğretim olan babaların değerler ve inançlar doğrultusunda etkisi yükseköğretim olanlara daha fazladır.
- Lise öğrencilerinin meslek seçiminde aile etkisi ailenin aylık gelir durumu değişkenine göre anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur. Bilgi desteği, değerler ve inançlar alt boyutlarında anlamlı farklılıklar bulunmuştur (Bknz: Tablo 11). Ailenin aylık geliri arttıkça ailenin sağladığı bilgi desteğinin arttığı bulunmuştur. Ailenin aylık geliri azaldıkça aile tarafından aktarılan değerler ve inançlarının arttığı bulunmuştur.
- Lise öğrencilerinin özerk-ilişkisel benlikleri cinsiyet değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur (Bknz: Tablo 12).
- Lise öğrencilerinin özerk-ilişkisel benlikleri sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur. Özerklik alt boyutunda anlamlı farklılık bulunmuştur (Bknz: Tablo 13). Sınıf düzeyi arttıkça öğrencilerin özerk benlik kurgusu azalmaktadır. Özerk-ilişkisel alt boyutunda anlamlı farklılık bulunmuştur (Bknz: Tablo 13). Sınıf düzeyi arttıkça öğrencilerin özerk-ilişkisel benlik kurgusu artmaktadır.
- Lise öğrencilerinin özerk-ilişkisel benlikleri anne eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur (Bknz: Tablo 14).
- Lise öğrencilerinin özerk-ilişkisel benlikleri baba eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur (Tablo 15).
- Lise öğrencilerinin özerk-ilişkisel benlikleri ailenin aylık gelir durumu değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur (Bknz: Tablo 16).

5.2. Öneriler

Bu bölümde çalışma ile ilgili yapılandırılan öneriler uygulayıcılara ve araştırmacılara olmak üzere iki ayrı başlıkta verilmiştir.

5.2.1. Uygulayıcılar İçin Öneriler

- Araştırmanın sonucuna göre, sınıf düzeyine göre lise öğrencilerinin meslek seçiminde aile etkisinin farklılaşmadığı bulunmuştur (Tablo 8). Dolayısıyla, okullarda çalışan psikolojik danışmanlar öğrencilerin meslek seçiminde sınıf düzeyine göre farklı kazanımları içeren seminer, sınıf rehberliği etkinlikleri, psiko-eğitim vb. çalışmaların yapılması önerilmektedir.
- Araştırmanın sonucuna göre, sınıf düzeyine göre lise öğrencilerinin meslek seçiminde aile etkisinin farklılaşmadığı bulunmuştur (Tablo 8). MEB Ortaöğretim Sınıf Rehberlik Etkinlikleri Cilt 1 ve Cilt 2, okul psikolojik danışmaları için işlevsel bir kaynaktır. Okul psikolojik danışmanlarının her sınıf düzeyinde kariyer planlama ve kariyer farkındalığı kazanımlarını içeren etkinlikleri işlevsel olarak kullanılması önerilmektedir (M.E.B., 2020).
- Anne ve baba eğitim düzeyinin lise öğrencilerinin meslek seçimine etkisi olduğu bulunmuştur (Tablo 9 ve Tablo 10). Anne ve baba tarafından öğrencilerin nasıl etkilendiğine yönelik çalışmalar yapılması önerilmektedir. Örneğin, belirli aralıklarla bireysel aile görüşmeleri ve ailelere mesleklerin tanıtımı yapılabilir.
- Ailenin aylık gelirine göre lise öğrencilerinin meslek seçimine etkisi olduğu bulunmuştur (Tablo 11). Öğrencilerin gelişiminde ailenin maddi olarak nasıl destek sağladığı araştırılması önerilmektedir.
- Araştırmanın sonucuna göre, sınıf düzeyine göre lise öğrencilerinin özerk-ilişkisel benliklerinin farklılaştığı bulunmuştur (Tablo 13). Öğrencilerin sınıf düzeylerine göre benliklerinin değişimlerini etkileyen faktörlerin (ailenin çocuk yetiştirme tutumları, toplumsal cinsiyet algıları öğrenilmesi) araştırılması önerilmektedir.
- Kariyer çalışmalarında okul psikolojik danışmanları ve aileler daha etkin rol alarak öğrencilerin kendilerine daha uygun ve daha hızlı mesleki kararlar alması sağlanabilir.

- Okul psikolojik danışmanı üniversite ve meslek tanıtım fuarları ile iş birliği yaparak okullarda kariyer seçiminde zorlanan, ilgi ve yeteneklerini tanımlayamayan öğrencilere, velilere ve öğretmenlere yönelik seminer, sınıf rehberliği etkinlikleri, meslek tanıtımı, atölye çalışmaları ve psiko-eğitim vb. çalışmaları yapılabilir.
- Okul psikolojik danışmanlarının ilgi ve yeteneklerini tanımlayamayan öğrencilere yönelik ilgi ve yetenek envanterleri uygulanması önerilmektedir.

5.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Bu araştırma, örnekleme kolay ulaşabilmek için sınırlı bir alanda yapılmıştır. Araştırmanın sonuçlarının genellenebilirliğini ve güvenilirliğini arttırmak için örnekleme farklı okullar ve okul türleri eklenebilir.
- Araştırmada kullanılan araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formuna farklı değişkenler eklenerek alt problem genişletilebilir.
- Bu araştırmada veri toplama araçları olarak Kariyer Seçiminde Aile Etkisi ve Ailede Özerk-İlişkisel Benlik Ölçekleri olarak iki ölçek kullanılmıştır. Bu ölçeklere ek olarak nitel araştırma yönteminin kullanılması ile ergenlerin meslek seçimindeki aile etkisi ve özerk-ilişkisel benlikleri hakkında daha detaylı bilgiye sahip olunabilir.
- Araştırmada öğrencilerin kariyer seçimlerinde aile yerine çevresel faktör olan arkadaş ortamları, beklentileri, rol model olarak aldıkları kişilere yönelik çalışma yapılabilir.
- Araştırma kapsamında katılımcıların büyük çoğunluğu kadın lise öğrencileri, anne-baba eğitim düzeyi yükseköğretim mezunu ve 12. Sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırmanın genellenebilirliği açısından katılımcıların cinsiyeti, anne-baba eğitim düzeyi ve sınıf düzeyleri sayılarının birbirine yakın olması önerilmektedir.
- Araştırma sadece Ankara ili ile sınırlıdır. Benzer bir araştırma farklı kültürlerde ve şehirlerde yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Akbayır, K. (2002). Öğretmenlik mesleğine yönelmede ailenin ve branş seçiminde cinsiyetin rolü. *V. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi Dergisi*, 2, 1183-1188.
- Akçınar, B. Ve Özbek, E. (2017). Benlik gelişiminin öz-yeterlik algısı ve ebeveyn davranışlarıyla ilişkisi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 20(40), 38-53.
- Akkoç, F. F. (2009). Lise öğrencilerinin kariyer düşüncelerini etkileyen faktörlerin incelenmesi (Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Alliman-Brissett, A. E., Turner, S. L. ve Skovholt, T. M. (2004). Parent support and African American adolescents' career self-efficacy. *Professional School Counseling*, 7(3), 124-132
- Altıntaş, A. (2015). *Üniversite öğrencilerinin benlik kurguları ile travmatik stres belirti düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Altun, F. ve Yazıcı, H. (2013). Ergenlerin benlik algılarının yordayıcıları olarak: akademik öz-yeterlik inancı ve akademik başarı. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21(1), 145-156.
- Aşık, G. Ve Akgül, H. (2022). Üniversite öğrencilerinin kariyer stresleri, kariyer kararında ailenin etkisi ve kariyer kararı verme yetkinlik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 192-212.
- Atli A. ve Gür H. (2019). Lise öğrencilerinin meslek tercihleri ve bu tercihlerine etki eden faktörler. *Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 2(1), 32-53.
- Aytekin, A. (2005). Meslek seçimini etkileyen sosyo-ekonomik ve kültürel faktörler (Isparta örneği) (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Bacanlı, F. ve Sürücü, M. (2011). İlköğretim öğrencilerinin kariyer gelişimleri ile ebeveyne bağlanmaları arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(4), 679-700.
- Bahar, H. H. (2002). Eğitim fakültesi, tıp fakültesi ve iktisadi ve idari bilimler fakültesi öğrencilerinin Bazı sosyo-ekonomik özellikleri ile fakülte tercihleri arasındaki ilişki. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1), 125- 144.
- Bahtiyar A. ve Can, B. (2016). Fen öğretmeni adaylarının bilimsel süreç becerileri ile bilimsel araştırmaya yönelik tutumlarının incelenmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42, 47-58.
- Baumeister, R.F. (Ed.). (1999). *The self in social psychology*. Psychology Press.

- Biçer-Olgun, H. (2021). Kültürün sosyal inşası ve benliğin kültürel kuruluşu: sosyalizasyon sürecinde aile, benlik ve kültür ilişkisi. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,
- Bond, M. H. ve Forgas, J. P.(1984). Linking person perception to behavior intention acrosscultures: The role of cultural collectivism. *Journal of Cross Cultural Psychology*, 15(3), 337–352.
- Bozgedik, A. (2017). *Eğitimde yeni bir model olan temel lise öğrencilerinin üniversite ve meslek seçimini etkileyen faktörler* (Yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi.
- Budak, S. (2000). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Bulut, B. ve Bacanlı, F. (2022). Mesleki olgunluğun yordayıcıları olarak aile etkisi, yaşam yönelimi ve kariyer kararı verme durumu. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1) , 239-256
- Büyükgöze-Kavas, A. (2011). *Testing a model of career indecision among university students based on social cognitive career theory* (Doktora Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Büyüköztürk, Ş., Çokluk, Ö. ve Köklü, N. (2018). *Sosyal bilimler için istatistik*. Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş. (2019). *Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı İstatistik, Araştırma Deseni SPSS Uygulamaları ve Yorum* (26. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Cervone, D. ve Pervin, L. A. (2016). *Kişilik psikolojisi: Kuram ve araştırma*. (12. baskı). (M. Baloğlu, Çev.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Cirhinlioğlu, F. G, (2006). *Üniversite öğrencilerinde utanç eğilimi, dini yönelimler, benlik kurguları ve psikolojik iyilik hali arasındaki ilişkiler* (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- Cojuharenco, I., Shteynberg, G., Gelfand, M., ve Schminke, M. (2012). Self-construal and unethical behavior. *Journal of Business Ethics*, 109(4), 447–461.
- Cross, S. E. (1995). Self-construals, coping and stress in cross- cultural adaptation. *Journal of Cross Cultural Psychology*, 26(6), 673-697.
- Çakır, M. A. (2003). *Bir mesleki grup rehberliği programının Lise öğrencilerinin mesleki kararsızlık düzeylerine etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi.
- Çınar, Ç. (2010). *Lise son sınıf öğrencilerinin meslek seçimi kararlarında benlik algısının önemi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi.
- Çuhadaroğlu, A. ve Akfırat, N. (2017). Üniversite öğrencilerinin benlik kurgularıyla toplumsal cinsiyet algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 16(4), 1031-1046.

- Çurğatay, V. (2010). *Üniversite sınavına girecek öğrencilerin meslek seçimini etkileyen sosyo-kültürel faktörler* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi.
- Demirkol, A ve Aslan, S. (2021). Holland'ın tipolojisi, bağlanma ve beş faktör kişilik kuramı üzerine bir derleme çalışması. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(3), 1127-1150
- Emre, A. (2020). *Lise öğrencilerinin sahip olunan benlik kurgusunun algılanan sosyal destek üzerindeki yordayıcı etkisinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi.
- Ensari, M. Ş. ve Alay, H. K. (2017). Meslek seçimini etkileyen faktörlerin demografik değişkenler ile ilişkisinin araştırılması: İstanbul ilinde bir uygulama. *Humanitas - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10), 409-422.
- Ercan, H. (2013). Genç Yetişkinlerde Benlik kurgusu üzerine bir çalışma. *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 5(2), 157-178.
- Fouad, N., Cotter W., Fitzpatrick M., Kantamneni M., Carter L., ve Bernfeld, S. (2010). Development and validation of the family influence scale. *Journal of Career Assessment*, 18(3), 276-291
- Gati, I. ve Tal, S. (2008). Decision-making models and career guidance. J. A. Athanasou ve R. Van Esbroeck (Ed.), *International handbook of career guidance* içinde. (s. 157-185). Springer.
- George, D. ve Mallery, M. (2010). *SPPS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference*, 17.0 update (10a ed.) Boston: Pearson.
- Gezici, M., ve Güvenç, G. (2003). Çalışan kadınların ve ev kadınlarının benlik algısı ve benlik kurgusu açısından karşılaştırılması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 18(51), 1-14.
- Gülbahçe, A. (2009). Farklı liselerde öğrenim gören öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerinin incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), 131-144.
- Gündaş, A. (2013). *Lise öğrencilerinde psikolojik sağlamlığın yordayıcısı olarak benlik kurgusu ve bağlanma stilleri* (Yüksek Lisans Tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- Gündaş, A, ve Koçak, R. (2015). Lise öğrencilerinde psikolojik sağlamlığın yordayıcısı olarak benlik kurgusu. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(41), 795-802.
- Güneri-Yerin, O. (2020). Psikodinamik Yaklaşımlar. Yeşilyaprak, B. (Ed.). *Mesleki Rehberlik ve Kariyer Danışmanlığı: Kuramdan Uygulamaya* içinde (138-171). Ankara: Pegem.
- Hamamcı, Z. ve Hamurlu, K. (2005). Anne babaların meslek gelişimine yardımcı olmaya yönelik tutumları ve bilgi düzeylerinin çocuklarının mesleki kararsızlıkları ile ilişkisi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10, 55-69.

- Hamamcı, Z., Bacanlı, F. ve Doğan, H. (2013). İlköğretim ortaöğretim ve üniversite öğrencilerinin mesleki ve eğitsel kararlarını etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(44), 284-299.
- Kartal, K. S. , Ayyıldız, E. ve Alp, S. (2019). Meslek seçimini etkileyen faktörler ile kariyer planlama/tercih kriterleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Girişimcilik Dergisi*, 3 (5), 29-50.
- Karakitapoğlu-Aygün, Z. (2004). Self, identity, emotional well-being among Turkish university students. *The Journal of Psychology*, 138(5), 457-478.
- Kahraman, M. ve İkiz, E. (2021). Ergenlerin ebeveyn duygusal erişilebilirliği, benlik kurgusu ve bilişsel esneklik düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (52), 58-76.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). Özerk-İlişkisel benlik: yeni bir sentez. *Türk Psikoloji Dergisi*, 11, 36-44.
- Kağıtçıbaşı, C. (2007). *Family, self, and human development across cultures: Theory and applications (2nd ed.)*. Lawrence Erlbaum.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2013). Adolescent autonomy-relatedness and the family in cultural context: What is optimal?. *Journal of Research on Adolescence*, 23(2), 223-235.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2019). *Benlik, aile ve insan gelişimi: Kültürel psikoloji*. Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kaptan, N. (2018). *Benlik kurguları açısından ilişki tarzlarının incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi.
- Kashima, Y., Kashima, E., Chiu, C.-Y., Farsides, T., Gelfand, M., Hong, Y.-Y., Kim, U., Strack, F., Werth, L., Yuki, M., ve Yzerbyt, V. (2005). Culture, essentialism, and agency: Are individuals universally believed to be more real entities than groups? *European Journal of Social Psychology*, 35(2), 147–169.
- Kaygın, E. ve Zengin, Y. (Ed.). (2019). *Kariyer, temel kavramlar, yönetimi, güncel konular*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Kayri, M. (2009). Araştırmalarda gruplar arası farkın belirlenmesine yönelik çoklu karşılaştırma (post-hoc) teknikleri. *Journal of Social Science*, 55, 22.
- Kılıç, E. (2019). *Meslek seçiminde ailenin etkisine yönelik bir araştırma* (Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi
- Kılıç, M. (2013). *Gerçek Yaşam Tadında: Gelişim Dönemleri 2 Erinlik-Ergenlik*. Ankara: Pegem Akademi.
- Korkut Owen, F. , Kepir, D. , Özdemir, S. , Ulaş, Ö. ve Yılmaz, O. (2013). Üniversite öğrencilerinin bölüm seçme nedenleri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(3) , 135-151

- Kırgız, Ö. B. (2020). *Özel okulda okuyan 12. sınıf öğrencilerin meslek seçimine aile yapısının etkisi: Kocaeli ili örneği* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi.
- Kim, S. Y., Ahn, T., ve Fouad, N. (2015). Family influence on korean students' career decisions: A social cognitive perspective. *Journal of Career Assessment*, 24(3), 1-14.
- Kulaksızoğlu, A.(2002) . *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kuzgun, Y. (2017). *Meslek Gelişimi ve Danışmanlığı*. (5. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Lease, S. H.,ve Dahlbeck, D. T. (2009). Parental influences, career decision making attributions, and self-efficacy: differences for men and women?.*Journal of Career Development*, 36(2), 95-113.
- Markus, H. R., ve Kitayama, S. (1991). Culture and the self." Implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological Review*, 98(2), 224-253.
- Matsumoto, D. (2000). *Culture and Psychology People Around the World*. Second Edition. Belmont: Wadsworth / Thomson Learning.
- M.E.B. (2020). *Ortaöğretim Sınıf Rehberlik Etkinlikleri 1. Cilt ve 2. Cilt*. <http://orgm.meb.gov.tr/www/sinif-rehberlik-etkinlikleri/icerik/1952>
- Morsünbül, Ü. (2013). Benlik kurgularının ergenlerin yaşam doyumu ve depresyon düzeylerine olan etkisi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 16, 18-26
- Nazlı, S. (2020). *Aile Danışmanlığı*. (15. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özdemir, Y. (2009). *Ergenlik döneminde benlik kurgusu gelişiminin anababanın çocuk yetiştirme stilleri açısından incelenmesi* (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi.
- Özdemir, Y. ve Çok, F. (2011). Ailede Özerk-İlişkisel benlik ölçeklerinin lise öğrencileri için uyarlanması ve psikometri özellikleri. *İlköğretim Online*, 10(1), 121-132.
- Özdemir, Y. (2012a). Ergenlerin öznel iyi oluşlarının özerk, ilişkisel ve özerk ilişkisel benlik kurguları açısından incelenmesi. *Turkish Psychological Counseling & Guidance Journal*, 4(38), 188-198.
- Özdemir, Y. (2012b). Kırsal kesimde ve kentte yaşayan ergenlerin benlik kurguları açısından karşılaştırılması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(1), 81-96.
- Özen, D. Ş. (2009). Ergenlerde anneden algılanan kabul/ilgi ile benlik-algısı arasındaki ilişki: babadan algılanan kabul/ ilginin aracı rolü. *Türk Psikoloji Yazıları*, 12 (24), 28-38.
- Özen, Y. ve Gülaçtı, F. (2010). Benlik kavramı ve benliğin gelişimi bilen benliğe gereksinim var mı?.*Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 21-36.

- Özünü, M ve Bacanlı, F. (2015). Kariyer seçiminde aile etkisi ölçeği'nin lise öğrencileri için Türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13(1), 13-32.
- Patton, W. ve McMahon, M. (2014). *Career development and systems theory; connecting theory and practice* (3rd ed.). Rotterdam: Sense Publishers.
- Pişkin, M. (2020). Kariyer gelişimi sürecini etkileyen faktörler. Yeşilyaprak, B. (Ed.). *Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı kuramdan uygulamaya* içinde (s.45-80). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Salim R.M.A, ve Utami A.N.(2020). The effect of maternal parenting style on career decision self-efficacy through the mediation of vocational school adolescents' attribution style in career decision making. *Psychology and Education*, 57(7), 495-502.
- Sarıkaya, T., ve Khorshid, L. (2009). Üniversite öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen etmenlerin incelenmesi: Üniversite öğrencilerinin meslek seçimi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 393-423.
- Schoon, I. ve Parsons, S. (2002). Teenage Aspirations For Future Careers And Occupational Outcomes. *Journal of Vocational Behavior*, 60, 262-288.
- Sharf, R. S. (2017). *Kariyer gelişim kuramlarının kariyer danışmasına uygulanması*. (F. Bacanlı & K. Öztemel, Çev. Edt.). Ankara: Pegem Akademi.
- Singelis, T. M, (1994), The measurement of independent and interdependent self-construals. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 20, 580-591.
- Siyez, D. M. (2020). Gelişimsel Yaklaşımlar. Yeşilyaprak, B. (Ed.). *Mesleki Rehberlik ve Kariyer Danışmanlığı: Kuramdan Uygulamaya* içinde (173-219). Ankara: Pegem.
- Solmaz, Y. (2015). *Meslek lisesi son sınıf öğrencilerinin kariyer gelişiminde aile etkisi: Pendik ilçesi örneği* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi.
- Sovet, L.,ve Metz, A.J. (2014). Parenting styles and career decision-making among French and Korean adolescents. *Journal of Vocational Behavior*, 84, 345-355.
- Sürücü, M. (2005). *Lise öğrencilerinin mesleki olgunlukları ve algıladıkları sosyal destekleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi.
- Şama, H. (2020). *Ergenlerin kariyer kaygısını yordamada aile desteği ve umudun rolü* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Şirvanlı-Özen, D. (2009). Ergenlerde anneden algılanan kabul/ilgi ile benlik-algısı arasındaki ilişki: babadan algılanan kabul/ilginin aracı rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 12(24): 28-38.
- Tang, M., Fouad, N. A., ve Smith, P. L. (1999). Asian American career choices: A path model to examine factors influencing their career choice. *Journal of Vocational Behavior*, 54(1), 142-157.

- Tchoh, B. K., ve Mertan, E. B. (2018). Understanding the relationship between self-construals, self-esteem, social support, and the sociocultural adaptation of African students in Northern Cyprus. *Journal of International Students*, 8(2), 795-820.
- Tecimer, S. (2017). *Lise öğrencilerinin kariyer gelişiminde aile rolünün farklı değişkenlere göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Doğu Akdeniz Üniversitesi.
- Uskul, A.K., Hynie, M. ve Lalonde, R.N. (2004). Interdependence as a mediator between culture and interpersonal closeness for Euro-Canadians and Turks. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 35(2), 174-191.
- Vidinlioğlu, S. Ö. (2010). *Ortaöğretim öğrencilerinin benlik algısı ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişki* (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi.
- Yamada, A., ve Singelis, T. M. (1999). Biculturalism and self-construal. *International Journal of Intercultural Relations*, 23, 697-709.
- Yavuz, Ö. Y. (2013). *Benlik kurguları intihar ve İntihara Yönelik Tutumlar*. (Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi.
- Yeşilyaprak, B. (2010). *Eğitimde rehberlik Hizmetleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Yeşilyaprak, B. (2013). 21. Yüzyılda Eğitimde Rehberlik Hizmetleri. Ankara: Nobel Akademik.
- Yıldırım, P. (2014). *Ergenlerde psikolojik dayanıklılık ile benlik kurgusu arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi
- Yıldız, S. (2017). Sosyal bilimlerde örnekleme sorunu: Nicel ve nitel paradigmalardan örnekleme kuramına bütüncül bir bakış. *Kesit Akademi Dergisi*, 3(11), 421-442.
- Zhang, Y. C., Zhou, N., Cao, H., Liang, Y., Yu, S., Li, J., Deng, L., Sun, R., Wu, Q., Li, P., Xiong, Q., Nie, R., ve Fang, X. (2019). Career-specific parenting practices and career decision-making self-efficacy among Chinese adolescents: The interactive effects of parenting practices and the mediating role of autonomy. *Frontiers in Psychology*, 10, 363.

EKLER

EK-1. Ölçek Kullanım İzinleri

Alıcı: ben ▼

Merhaba Seydenur,

Öncelikle tez çalışmada kolaylıklar dilerim. "Kariyer Seçiminde Aile Etkisi Ölçeği"nin maddelerini,puanlanmasını ve ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmasının rapor edildiği makaleyi ekte gönderiyorum. Ölçeğini alındığı kaynak olarak ekteki makaleyi gösterebilirsin. Ölçeği tanıtırken birkaç örnek madde verebilirsin. Ölçek maddelerinin tümünü sadece veri toplarken kullanabilirsin. Başarılar dilerim.

Alıcı: ben ▼

Seydenur merhaba, ölçeği kullanabilirsiniz, ölçekle ilgili bilgiler ektedir. iyi çalışmalar dilerim.

EK-2. Kişisel Bilgi Formu

Sayın katılımcı;

Bu araştırma, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık yüksek lisans programı kapsamında Seydenur ÖZSEMİZ ŞERİF tarafından, Prof. Dr. Mustafa KILIÇ danışmanlığında yürütülmektedir. Çalışmaya katılımında gönüllülük esas alınacaktır. Cevaplarınız sadece araştırmanın amacına uygun olarak bilimsel açıdan kullanılacak ve gizli tutulacaktır. Araştırmanın kesin ve doğru sonuçlar verebilmesi için lütfen ölçek maddelerine samimi yanıtlar veriniz. Vereceğiniz bilgiler yalnızca bilimsel araştırma amacıyla kullanılacağından adınızı yazmanıza gerek yoktur.

Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

1. Cinsiyet: Kadın ( ) Erkek ( )
2. Okul Adı:
3. Sınıf: 9. Sınıf ( )
10. Sınıf ( )
11. Sınıf ( )
12. Sınıf ( )
4. Anne Eğitim Düzeyi: İlköğretim ( )
Ortaöğretim ( )
Yükseköğretim ( )
5. Baba Eğitim Düzeyi: İlköğretim ( )
Ortaöğretim ( )
Yükseköğretim ( )
6. Ailenin Aylık Geliri: 0-6000 TL ( )
6001-12000 TL ( )
12001 TL ve üstü ( )

EK-3. Kariyer Seçiminde Aile Etkisi Ölçeği

Bu ölçeğin amacı kariyer seçimi sürecinizde ailenizin etkisini belirlemektir. Lütfen, aşağıda size yöneltilen soruları size en uygun şekilde yanıtlayınız.

Aşağıdaki her bir ifade “kesinlikle katılmıyorum” dan “kesinlikle katılıyorum” olana doğru derecelendirilmiştir. Her bir ifade için sizi hangi seçenek daha iyi tanımlıyorsa o seçeneğe “X” işareti koyunuz.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Ailem benimle bir işin nasıl bulunacağına ilişkin bilgileri paylaşır.	1	2	3	4	5
Ailem bir meslek edinmede eğitimin ve mesleğe hazırlanmanın önemi hakkında bana bilgi verir.	1	2	3	4	5
Ailem onların istediği bir mesleği seçmemi bekliyor.	1	2	3	4	5
Ailem yalnızca onların onayladığı bir meslek seçersem bana parasal destek sağlar.	1	2	3	4	5
Ailem meslek seçimimin ailemizin değer ve inançlarıyla örtüşmesini bekler.	1	2	3	4	5

EK-4. Ailede Özerk-İlişkisel Benlik Ölçeği

Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuyunuz ve ailenizle olan ilişkinizi göz önüne alarak her bir ifadeye ne kadar katıldığınızı aşağıda yer alan ölçeği kullanarak belirtiniz.

Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Ortadayım (Biraz katılıyorum/biraz katılmıyorum)	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1	2	3	4	5

___ Kendimi ailemden bağımsız hissederim.

___ Ailemden bağımsız olarak kendi kararlarımı veremem.

___ Zor zamanlarımda ailemin yanımda olacağını bilmek isterim.

___ İnsan karar verirken ailesine danışsa bile, son kararı kendisi vermelidir.

___ Bir kimse ailesinin görüşlerine değer verse de kendi görüşü ön planda olmalıdır.

EK-5. Etik Kurul İzni

T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma Etik Kurulu Başkanlığı

Sayı : E-81182178-605.99-25110
Konu : Seydenur ÖZSEMİZ (Etik Kurul Onayı)

11.05.2022

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ MAKAMINA

İlgi : 18.04.2022 tarih ve E-96064710-5014.10-24596 sayılı yazınız.

Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Yüksek Lisans Programı öğrencisi **Seydenur ÖZSEMİZ**'in, **Prof. Dr. Mustafa KILIÇ**'in tez danışmanlığında devam ettirdiği "**Lise Öğrencilerinin Meslek Seçiminde Aile Etkisi ve Özerk-İlişkisel Benliğin İncelenmesi**" başlıklı tez çalışması, Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma Etik Kurulumuzun 28.04.2022 tarih ve 2022/04 sayılı toplantısında Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi ve Ufuk Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma Etik Kurulu Yönergesi çerçevesinde değerlendirilmiş olup, etik açıdan uygun olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla arz/rica ederim.

Prof. Dr. Mustafa KILIÇ
Kurul Başkanı

OLUR

Prof. Dr. Tevfik TEZCANER
Rektör V.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Seydenur ÖZSEMİZ ŞERİF

Eğitim Durumu

Lisans: TED Üniversitesi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
Bölümü

Yüksek Lisans: Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik
Danışmanlık Anabilim Dalı

Mesleki Deneyim

Özel Matfen Emre Karataş Anadolu Lisesi- Psikolojik Danışman

Tarih: 19.01.2023